كـــــردي

ڕاکردن لە ئیلحاد بەرەو ئیسلام

بەپێنووسی:

د. هـــيثـــم طلـعت

جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي
باللغات

Islamhouse.com

Rabwah
جمعية
الدعوة والإرشاد وتوعية
الجاليات بالربوة

بسم الله الرحمن الرحيم

ڕاکردن لە ئیلحاد بەرەو ئیسلام

نووسینی:

د. هیـــثـم طلعـت

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام　جمعية الربوة　رواد الترجمة　المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900
ceo@rabwah.sa
P.O.BOX: 29465
RIYADH: 11557
www.islamhouse.com

ڕاکردن لە ئیلحاد بەرەو ئیسلام

پرسیار و وەڵام

بسم الله والحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه ومن والاه؛ پاشان:

ئەم نامیلکەیە (ڕاکردن لە ئیلحاد بەرەو ئیسلام). ئەم نامیلکەیە ڕوونکردنەوەیەک پێشکەش دەکات سەبارەت بە (سروشتی ئیلحاد) ولایەنە جێی پرسیارەکانی، وچۆن ئیلحاد دژی ئەقڵ وفیترەتە.

ونامیلکەکە هەندێک بەڵگە باسدەکات لەسەر بوونی پەروەردگار -سبحانه وتعالى-.

ئێمە خوای گەورە دەناسین بە ئەقڵ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ * ئایا ئەوانەبەبێ هیچ شتێک، هیچ هۆیەک، هاتوونەتەکایەوە؟! یان هەر خۆیان دروستکارن؟!﴾ [الطور: ٣٥].

بە بەکارهێنانی ئەقڵ وهۆکارەکان ؛ سێ ئەگەر هەیە چوارەمیان نیە:

یەکەم: دروستکراوین بەبێ هیچ دروستکارێك ؛ ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ * ئایا ئەوانەبەبێ هیچ شتێک، هیچ هۆیەک، هاتوونەتەکایەوە؟!﴾، وئەمە مەحاڵە، چۆن بەبێ دروستکارێک ؛ دروست بووین؟

دووەم: ئێمە خۆمانمان دروست کردووە ؛ ﴿أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ * یان هەر خۆیان دروستکارن؟!﴾، وئەمەیش مەحاڵە، چۆن خۆم دروست دەکەم؛ پێش ئەوەی دروست ببم؟

بۆیە هەر بە ئەقڵ تەنها ئەگەری سێیەم دەمێنێتەوە کە لە ئایەتە پیرۆزەکەدا نەهاتووە چونکە زانراوە، ئەویش ئەوەیە کە پەروەردگارێک ئێمەی دروست کردووە.

ئێمە خوای گەورە دەناسین بە ئەقڵ.

هەروەها ئەو زاتە مەزنە دەناسین بە فیترەت وسروشتی مرۆڤایەتیمان.

وئێمە بە فیترەتمان دەزانین کە بتەکان وسروشت هیچ توانایەکیان نیە لەسەر دروستکردنی گەردوون و دروستکردنی بەکتریا ومرۆڤ، وناتوانن فەرمانەکانی لاشەی مرۆڤ بەو شێوە ڕێک و وردە ڕێکبخەن و لەسەر ئەم ڕواڵەتە جوانە دروستی بکەن

وناتوانن بەدیهێنراوەکان بەم وردی وجوانیە دروســـت بکەن هەر لە گەردیلەیەکەوە هەتاوەکو گەلەئەستێرەکان.

ئەو بتانەی کافرەکان دەیانپــــەرستن، وئەو سروشــتەی کە مولحید باوەڕی پێیەتی هەردوویان پێویستیان بە دروستکارێکە بۆئەوەی بیانهێنێتە بوون.

بۆیە ئەو بتانە وسروشـت هیچ ڕکێفێکیان بەدەسـت نیە سـەبارەت بەخۆیان، چ جای دروسـتکراوەکانی تر، وتوانای ئەوەیـــان نیە کە هۆرمۆنەکان لە لاشـەت بەو ئاسـتە سـەرسوڕهێنەرە ڕێک بخەن، وتوانای ئەوەیان نیە کۆدی بۆماوەیی دابنێن کە ئەمیش ملیۆنەها زانیاریە لە نێو هەر یەکێک لـــە خانە زیندووەکان، وتوانای ئەوەیان نیە هیچ شتێک بهێننە بوون تەنانەت توانای دروست کردن وبەرگری کردنیان نیە لەخۆیان.

خوڵقێنەری ئەم جیهانە بەم هەموو شتە سەرسوڕهێنەرەوە پەروەردگارێکی مەزنە کە زانایە بەتوانایە ودانایە -سبحانە وتعالی-.

پاشـــان نامیلکەکە باســی گومانەکانی مولحیدەکان دەکات، وهەوڵدانیان بۆ پوچەڵکردنەوەی بەڵگە ئەقڵی وفیتریەکانی بوونی پەروەردگار.

لەبەناوبانگترین هەوڵدانیان دەڵێن: (گەردوون بەڕێکەوت دەرکەوتووە)، وئەمیش بەهۆی ئەوەیە کە تێناگەن ونازانن ســەبارەت بە بنچینەکانی ئەگەرەکان؛ چونکە ڕێکەوت -سودفە- دوو مەرجی هەیە کە لەیەک دانابڕێن.

ئەوانیش: کات وشوێن.

بۆ ڕێکەوت مەرجە کاتێک هەبێت بۆئەوەی کاریگەری لەسەر ڕووداوەکان هەبێـت.

ومەرجە شوێنێکی مادی هەبێت کە سەرەنجامی کاریگەریەکانی تێدا دەربکەوێت.

چۆن بڵێین ڕێکەوت -سودفە- کاریگەری هەبووە لە دروستکردنی گەردوون، لەکاتێکدا کە گەردوون هاتە بوون نە کات هەبوو و نە شوێن، بۆیە بیرۆکەی ڕێکەوت بوونی نیە !

پاشان نامیلکەکە هەندێک بەڵگەی ئەقڵی پیشان دەدات سەبارەت بەپێویستی بوونی ئاین، ومانای ئاین بریتیە لە گرنگی ملــــکەچبوون بۆ پەروەردگاری جیهانیان وگوێڕایەڵیکردنی -سبحانە وتعالی-، ملکەچبوون بۆ اللە وگوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی: ئەمە هەقیقەتی ئاینە.

تۆ ملکەچیت بۆ اللە، وپەروەردگارت دەپەرستیت کە خوڵقێنەر ورۆزیدەری تۆیە ومنەتی زۆری هەیە لەسەرت لە زۆری فەزڵ ونیعمەتەکان وهیدایەتدان.

پەرستن مافی خوای گەورەیە لەسەر بەندەکانی، چونکە خوای گەورە -سبحانه وتعالی- کە ئێمەی دروســتکردووە وژیـانی پێبەخشــیوین ورۆزی داوین وهیـدایەتی داوین وپەیـامبەرانی بۆ نـاردوین بۆئەوەی تـاقیمـان بکەنەوە کـاممـان کردەوەمـان جوانتر وباشـترە، کەواتە پەرسـتن مافی خوای گەورەیە لەسـەر ئێمە ؛ ﴿ الَّـــذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَــنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴾ واتە: ﴿هەر ئەو خۆی مردن و ژیانی بەدیهێناوە، تا تاقیتان بکاتەوە، کێتان کردەوەی چاکترو پەسەندترە، هەر ئەویش زاتێکی باڵادەستە بەسەر بێ باوەڕاندا، وە لێخۆشبووە بەرانبەر ئیمانداران﴾[الملك : ٢].

پاشــان لە قۆناغێکی تر لەم نامیلکەیە هەندێک بەڵگە باس دەکەین لەســەر ڕاســتی ئاینی ئیســلام، وڕوونکردنەوەی ئەو ڕاســتییەی کە خوای گەورە هیچ ئاینێک لە مرۆڤ قبوڵ ناکات مەگەر ئیسـلام نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِــرِينَ﴾ واتە: ﴿و هەرکەســێک ئاینێکی تر پەیڕەو بکات جگە لە ئیسـلام هەرگیز لێی قبوڵ ناکرێت لە قیامەتیشــدا لە دۆڕاوەکان دەبێت﴾[آل عمران: ٨٥].

ئاینی ئیســلام ئەو ئاینەیە کە خوای گەورە لەڕێگای هەموو پێغەمبەرانەوە ناردوویەتی بۆ خەڵکی.

وســەرەکیترین تایبەتمەندی ئیســلام : مانای ملکەچبوون وتەســلیم بوونە بۆ خوای گەورە وپەرستنی تەنها ئەو زاتەیە.

ئیسـلام کامڵترین شــەریعەتە ڕێنمونی وئامۆژگاری مرۆڤ دەکات بۆ ملکەچبوون تەنها بۆ اللە.

تاکە ئاینە کە بانگەواز دەکات بۆ بەتاکدانانــی اللە -توحید اللە-، و ئەم تەوحیدەیە کە خوای گەورە هەموو پێغەمبەرانی پێ ڕەوانە کردووە.

هەموو پێغەمبەران لەسەر بیروباوەڕی تەوحیدن ئەگەرچیش شەریعەتەکانیان جیاواز بێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَــهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ واتە: ﴿ئێمە پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێکمان ڕەوانە نەکردووە، کە وەحیمان بۆ نەناردبێت بەوەی کە: بێگومان هیچ خوایەک -پەرســتراوێک بەهەق وڕاســتی- نیە جگە لە من و دەبێت هەر من بپەرستن﴾ [الأنبياء : ٢٥].

وتەنها ئاینی ئیســلام لەســەر ئەم تەوحیدە ماوەتەوە لەســەر زەوی، شــوێنکەوتووی شەریعەتەکانی پێشوو تووشی شیرک وهاوبەشدانان بوون بۆ اللە ئەگەر زۆر یان کەم بێت، پاش مردنی پێغەمبەران ودوای ئەوەی خەڵکی پشــتیان کردە تەوحید لەگەڵ تێپەڕبوونی کات تووشی شیرک بوون، ئەمڕۆش تەنها ئاینی ئیسلام لەسەر تەوحیدی پاک ماوەتەوە کە پێغەمبەران پێی هاتوون.

پاشان نامیلکەکە کۆتایی پێدێت بەڕوونکردنەوەی ئەوەی چۆن مرۆڤ مسوڵمان بێت، وڕوونکردنەوەی واتای ئیسلام، وگرنگی ئاینی ئیسلام.

ئاینی ئیســلام وەڵامی هەموو پرســیارەکانی بوونی داوەتەوە کە دێـــــت بە مێشــکی مرۆڤدا: لەکوێوە هاتووین، و بۆچی لێرەین لەم جیهانە، وبۆ کوێ دەچین؟

ئاینی ئیسلام وەڵامی هەموو ئەمانەی داوەتەوە لە یەک ئایەتەدا، پەروەردگار -سبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿جا ئەوە بۆچی من ئەو زاتە نەپەرســتم کە بەدی هــــێناوم، ئێوەش خەڵکینە هەر بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە﴾ [يس: ٢٢].

لەکوێوە هاتووم؟ خوای گەورە منی دروست کردووە.

وبۆ کوێ دەچم؟ دەچمەوە بۆ لای پەروەردگار بۆئەوەی لێپرســینەوەم لێبکات لەســەر کردەوەکانم؛ ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿هەر بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە﴾.

بۆچی هاتم بۆ ئەم جیهانە؟ بۆئەوەی تەنها اللە بپەرستم و بۆئەوەی تاقی بکرێمەوە.

بۆچی اللە بپەرســتم؟ ســروشــتیە اللە بپەرســتم کە منی خوڵقاندووە، ئەمە ســروشــتی پەیوەندیە لەنێوان بەندە وپەروەردگاری ئەویش ئەوەیە: بەندە پەروەردگار وخوڵقێنەری بپەرستێت؛ ﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾ واتە: ﴿جا ئەوە بۆچی من ئەو زاتە نەپەرستم کە بەدی هێناوم﴾.

یەک ئایەت وەڵامی سێ لە گرنگترین پرسیارەکانی بوونی تێدایە کە مرۆڤەکانی تووشی شڵەژاوی کردووە؛ ﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّـــذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿جا ئەوە بۆچی من ئـەو زاتـە نـەپـەرســـتم کـە بـەدی هێنـاوم، ئێوەش خـەڵکینـە هـەر بۆ لای ئـەو دەگەڕێنەوە﴾ [یس: ٢٢].

ئیسلام شەریعەتی الله یە بۆ هەموو جیهان.

ئیســلام واتای ئەوەیە بەندە نەفسـی خۆی تەسـلیم بە الله بکات، تەنها ملکەچی الله یە، وگوێڕایەڵی فەرمانەکانی پەروەردگارە، فەرمانبەرداری بەدیهێنەرەکەیەتی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّـــهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾ واتە: ﴿ئەو کەســـەی ڕوو بکاتە پەروەردگاری و کارەکانی هەمووی بگێڕێتەوە بۆ لای ئەو، لە کاتێکدا ئادەمیزادێکی چاکەخوازە، ئەوە بەڕاســتی مانای وایە کە دەســـتی بە بەهێزترین هۆکارەوە گرتووە (کە دەیگەنێت بەڕەزامەندی خوای گەورە وبەهەشتەکەی)﴾ [لقمان: ٢٢].

ئیسلام مانای بەندایەتیە بۆ الله لەهەموو بـــچووک وگەورەیەک لەژیانتدا، پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّ صَــلَاتِي وَنُسُــكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّـــــهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * (ئەی پێغەمبەر (صــلی الله علیه وســلم)، ئەی ئیمـاندار) بڵێ: بەڕاســتی نوێژو حەج و دروشمەکانی و (سەرجەم چاکە و بەندایەتیم) هەروەها ژیان و مردنم تایبەتە بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیان (١٦٢) لَا شَـرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْـلِمِينَ * ئەو زاتە هیچ هاوەڵ و هاوبەش و شـەریکێکی نیە و مـــن بەوە فەرمانم پێدراوە و من یەکەم کەسی موسوڵمانم (١٦٣)﴾ [الأنعام].

﴿صَــلَاتِي وَنُسُــكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّـــــهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * بەڕاســتی نوێژو حەج و دروشمەکانی و (سەرجەم چاکە و بەندایەتیم) هەروەها ژیان و مردنم تایبەتە بۆ خوای پـەروەردگـاری جیهـانیـان﴾ : واتە هەموو کردەوەیەکم بۆ الله یە، من نوێژ دەکەم، وگوێڕایەڵی دایـک وبـاوکم دەکەم لەپێنـاو خوای گەورە، ودەخوێنم بۆئەوەی ســـوود بەخەڵکی بگەیەنم، ودەخەوم ودەخۆم بۆئەوەی ئەوە شـــتانە ئەنجام بدەم کە الله فەرمانی پێکردووم.

ئەمە بەنـدایەتیە بۆ الله لە هەموو کردەوەیەکدا، وئەمە لە گرنگترین نیشـــانەکانی تەسلیم وملکەچبوونە بۆ الله.

هیچ شـــتێک جگە لە ئیسـلام ناتوانێت ئەو برسـێتیەمان لابدات بۆ زانینی گرنگترین زانست وپرسیارەکانی بوون، لەکاتێکدا ئیلحاد -باوەڕ بەنەبوونی الله- زانستی پێویستی نیە بۆ کەسێک کە تەنها دەزانێت لەدایکبووە بۆئەوەی بمرێت وتەواو.

ئەم نـامیلکەیە: ژەمێکی زانســتی وئەقڵیە بۆ وەڵامـدانەوەی کێشــەکـانی ئیلحـاد، وەهەندێک بەڵگەی تێدایە سەبارەت بە دروستێتی ئیسلام.

ئەمیش بەشێوازی پرسیار و وەڵام، بۆیە بە بەرەکەتی خوای گەورە ؛ با دەستپێبکەین:

١- مانای ئیلحاد چیە؟

و: ئیلحاد بریتیە لە: ڕەتکردنەوەی باوەڕبوون بە هەموو هێزێکی نەبینراو -غەیبی-.

بۆیە مولحید نکۆڵی دەکات لە بوونی الله وپێغەمبەرەکان وزیندووبوونەوە.

٢- چی عەیب وڕەخنەیەك دەگرن لە ئیلحاد؟

و: ئیلحاد پێویستی بە باوەڕێکی زۆر زیاترە لە باوەڕی ئاینی.

بەڵام باوەڕێ کە بنیات نراوە لەسەر ئەگەری خەیاڵی هەڵە، بەپێچەوانەی باوەڕی ئاینی کە بنیات نراوە لەســەر شــتی ســەرەتایی فیتری وشــتی بێگومان ویەکلایی کە بەچاوەکانمان دەیانبینین، وبە بیرکردنەوەیەکی سەرەتایی ئەقڵی هەستی پێدەکەین، وبە بەڵگە شەرعیەکان درکیان پێدەکەین وتێدەگەین.

بۆئەوەی مولحید بیت پێویستە خەیاڵت بەم شێوەیە بێت:

أ- هیچ هـاتە پـاڵ هیچ ســەرئەنجـام بووە شــتێکی مەزن.. بوو بە گەردوونێکی سەرسوڕهێنەر، گەردونێک کە بە جوانترین شێوە دروستکراوە بەو ئەزاندە ورد وسنوورە دیاریکراوانەوە.

ب- ڕێکەوت ئەو سنوورە دیاریکراوانە ویاسا جێگیرەکانی فیزیای دروستکردووە کە لە گەردووندا هەیە؛ لەکاتێکدا مەرجی ڕێکەوت بریتیە لە بونی کات وشــوێن، وگەردوون بەبێ بوونی کات وشوێن هاتووەتە بوون بۆیە لە ناڕێکەوتەوە هاتووەتە بوون !

ت- هەرەمەکی وژینگەی سـەر زەوی یەکەمجار بووە هۆی دروسـتبوونی ژیان وبەکتریا ومرۆڤەکان، لەکاتێکدا ئەقڵی مرۆڤ لە ئەوپەڕی تواناى لەئێسـتادا ناتوانێت سـادەترین شێوەی ژیان دروست بکات بۆ بوونەوەرێکی بچووک.

پ- هەموو بنەما ڕەوشـــتیەکان کە هەموومـان یەکـدەنگین لەســـەر دروســـتیان وزۆرینەیان بەئاراستەی پێچەوانەی ژیانی ماددین -کە ڕەوشتەکان دەبنە بارقورسیەکی مـاددی وخەســـــارۆمەنـدی لەئـاســـتی بەرژەوەنـدیە دونیـاییەکـان- ؛ ئـایـا ئەمە لە بەرهەمەکـانی مـاددە وبەرهەمەکـانیەتی، ئەم مەحـاڵە ئەقڵیـانە دەبێـت بـاوەڕت پێـی هەبێت لەسەرەتادا بۆئەوەی ببیتە مولحید.

ج - لە ئیلحاددا، هیچ دەسەڵاتێکی ئەقڵی وماددی نیە بۆ ڕێگرتن لە لەناوبردنی هەموو سەر زەوی.

ژیانی ماددی ڕاست وهەڵە نازانێت؟

بۆیە لەناوبردنی هەموو سەر زەوی یەکسانە بە زیندووێتیان؛ لەڕوانگەی ئیلحادەوە.

ئیلحاد لەســـەر باوەڕ بنیات نراوە، بەڵام باوەڕێک کە هیچ بنەما وبەڵگەیەکی زانســـتی یان گێڕدراوە یان ئەقڵی یان ڕەوشتی لەسەر نیە.

٣- ئایا بەڵگە چیە لەسەر بوونی پەروەردگار؟

و: بەڵگەکان زۆرن بەڵام تەنها دوو بەڵگە باس دەکەین:

١- بەڵگەی هێنانە بوون.

٢- بەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان- و وردی.

٤- مانای بەڵگەی هێنانە بوون چیە؟

و: بەڵگەی هێنانە بوون واتا:

هەموو شـتێک هاتۆتە بوون لەپاش ئەوەی کە بوونی نەبووە، ودەبێت دروســتکارێکی هەبێت کە دروستی کردبێت.

بۆیە بەڵگەی بێ سنوورمان هەیە لەسەر بوونی خوڵقێنەر -سبحانە وتعالی-.

هەموو گەردیلەیەک لە گەردوون بەڵگەیە لەســەر بوونی پەروەردگار، چونکە هەموو بەدیهێنراوێک کە هاتۆتە بوون بەڵگەیە لەســەر : بوونی خوڵقێنەرێک کە دروســتی کردووە.

وتۆ ئەگەر ســەیری بوون بکەیت بۆت دەردەکەوێـــت کە دەگۆڕێت وبەردەوام نیە بۆ هەتاهەتایی ولە ئەزەلەوە -ڕابردوو بێ سنوور- بوونی نەبووە، بەڵکو سـەرەتا وکۆتایی هەیە، بۆیە پشـتی بەخۆی نەبەسـتووە بۆ دروسـتکردنی خۆی، بۆیە هەر بە ئەقڵ زۆر بەئاســانی درک بەوە دەکەیت کە پەروەردگارێکی هەیە، و هەر کەســەیری گەردوون وســەر زەوی بکەیت ؛ بیر دەکەیتەوە لەوەی پـــەروەردگارێک هەیە کە جیهانی دروستکردووە.

بۆیە ئەو ئایەتانە زۆرن لە قورئاندا کە سەرنجمان ڕادەکێشن بۆ سەیرکردن وتێڕامان لە بوونەوەرەکانی دەوروپشــتمان وجیهان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّــمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ﴾ واتە: ﴿پێیان بڵێ: تەماشــا بکەن و ســەرنج بدەن: خوا چی دروســت کردووە لە ئاســمانەکان و زەویدا، کەچی بەڵگە و نیشانەو ئاگاداریەکان سوودیان نیە بۆ ئەو کەسانەی کە باوەڕ ناهێنن و (ڕێبازی ئیمان ناگرنەبەر)﴾ [یونس: ١٠١].

وخوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم مَّا خَلَقَ اللَّـهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ﴾ واتە: ﴿ئایا ئەوە لە ناخی خۆیاندا بیریکیان نەکردۆتەوە، کە خوا ئاســمانەکان و زەوی و هەرچی لە نێوانیاندا هەیە تەنها بە حەق و ســنووردار نەبێت دروســتی نەکردوون؟ لە ڕاســتیدا زۆربەی خەڵکی بێ باوەڕن بە گەیشتنە خزمەتی پەروەردگاریان﴾ [الروم: ٨].

وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّـــهُ مِن شَــيْءٍ﴾ واتە: ﴿ئایا بۆ ســەرنجیان نەداوە لەو هەموو دەســەڵاتە گەورەیەی خوا لە ئاســمانەکان و زەویدا و ئەو هەموو شــتانەی کە خـــــوا بەدی هێناون؟ (بۆ ئەوەندە بێئاگان؟) خۆ بەڕاستی نزیک بۆتەوە ئاکامیان، جا بـــە چ گوفتارێکی تر لە دوای قورئان باوەڕ دەهێنن؟﴾[الأعراف: ١٨٥].

هەموو شتێکی دروستکراو: بەڵگەیە لەسەر ئەوەی دروستکارێکی هەیە!

٥- مانای بەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان- و وردی -کامڵی- لەدروستکردندا چییە؟

و: بەڵگەی بەڕێوەبردن و وردی لەدروستکردندا واتا:

هەموو شتێک لە بووندا لە بچووکترین بەشی ماددەوە هەتاوەکو گەلەئەستێرەکان، هەڵدەستێت بە فەرمانی زۆر ئاڵۆز.

واتا کاری تایبەت وئەرکی دیاریکراو ئەنجامدەدەن.

هەموو فەرمانێکی ئاڵۆز لە سروشتدا ڕێکخراوە زیاتر لە تەنها بوونی.

بۆ ڕوونکردنەوە، بوون ڕێکخراوە پلە بەپلە.

وئاڵۆزی لەناو شتە بەدیهێنراوەکاندا، پلەیەکی زیاترە لە تەنها بوونی ئەو شتە.

هەموو شتێک لەدەوروپشتت بەشێوەیەکی دیاریکراو بەدیهێنراوە بۆئەوەی فەرمان وئەرکی تایبەت جێبەجێ بکات.

بۆیە هەموو شتێک لە دەوروپشتت فەرمانی ئاڵۆزی پێدراوە.

وفەرمانی ئاڵۆز بەڵگەیە لەسەر دروستکار وهێنانە بوون.

بۆیە دەبێت دروستکارێک هەبێت.

بۆ نمونە (گڵۆپ): ئەمە نمونەیە بۆ فەرمانێکی ئاڵۆز.

گڵۆپی کارەبایی پێکهاتووە لە:

١- فتیلە.

٢- وایەرێک لە قورقۆشم : کارەبا دەگەیەنێت بە فتیلەکە.

٣- گازێکی ناچالاک: فتیلەکە دەپارێزێت وکاریگەی نابێت لەسەری ونە لەسەر کارەباکەش.

٤- شوشە: ڕێگر دەبێت لەوەی هەوا بچێتە نێوی یان دەرچوونی گازە ناچالاکەکە ئەگەر نا فتیلەکە دەسوتێت.

٥- بنچینەی گڵۆپ: کە گڵۆپەکە دەگەیەنێت بە هەڵگرەکەی وشـــوێنی هاتنی تەزووی کارەبایی.

لێرەدا گڵۆپە کارەباییەکە ڕێکخســـتەیە وئاڵۆزی تێدایە ونابێت ســـادە بکرێتەوە، بۆیە بەڵگەیەکی ئەقڵی ســـەرەتایی هەیە لەســـەر ئەوەی دروســـتکارێکی شـــارەزا و وردبین دروستی کردووە.

ئەو کەســـەی نکۆڵی دەکات لەوەی دروســـتکارێکی وردبین هەبێت بۆ گڵۆپەکە یان پێی وابێت بە ڕێکەوت هاتووە ئەوا داواکراوە کە بەڵگە بهێنێت!

ئەوەی گڵۆپەکەی دروســـت کردووە بەتەواوی زانســـتی هەیە ســـەبارەت بە کارەبا وچۆن ئاراســـتە دەبێت وســـوودی گڵۆپ وهەســـتیاری فتیلە، بۆیە بوونی گڵۆپ بەڵگەیەکی ڕاســـتەوخۆیە لەســـەر بوونی دروســـتکارێکی وردبین، وبە هەرەمەکی دروســـت نەبوون تەنها بەهۆی ئەوەی گڵۆپی تر هەیە بەتەواوی شێوەی جیاوازە!

بەهەمان پلە بە بەڵگەهێنانەوەی ئەقڵی ؛ دەبینین شتی ئاڵۆز لە فەرماندا وەکو مرۆڤ بەڵگەیە لەسەر بوونی دروستکارێک کە دروستی کردووە.

گڵۆپ پێکهاتووە لە پێنج بەش...

لەکاتێکدا لەمرۆڤدا ٤ ملیار پێکهاتە هەیە لە هەر خانەیەک لە خانەکانی.

٤ ملیار پێکهاتە (پیت) کە فەرمانەکانی ئەندامەکانی زیندەوەر پێکدەهێنن، وپێیان دەووترێت: کۆدە بۆ ماوەییەکان یان جینۆم یان DNA وئەو پیـــتانە لە هەموو ناوکێکی خانەکانی مرۆڤ هەن.

ئەگەر پێت وابێت گڵۆپ لە پێنج بەش پێکهاتووە ودروســـتکارێکی هەیە، وتۆ هیچ دروستکارێک دروستی نەکردوویت ئەوا ئەمە کێشەی خۆتە.

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَـــيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَـالِقُونَ * ئـایا ئـەوانـەبـەبێ هیچ شـــتێک، هیچ هۆیەک، هاتوونەتەکایەوە؟! یان هەر خۆیان دروستکارن؟!﴾[الطور: ٣٥].

وهەموو شـــتێک لە دەوروپشـــتت ئاڵۆزی تێدایە، و بەڕەهایی هیـــــچ شـــتێک نیە لە سروشتدا ونە لە گەردیلە ونە لە ئەستێرەکان ونە لە نێو لاشەت کە بـەشێک لە ئاڵۆزی فەرمانی تێدا نەبێت.

بۆیه ئاڵۆزی فەرمانی وفەرمان وئەرک بوونی هەیە لە هەر گەردیلەیەک لە گەردووندا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی و ئاڵو گۆڕی شەوو ڕۆژدا و لەو کەشتیانەدا کە دەگەڕێن بە دەریادا و بەهۆیەوە سوود بە خەڵکی دەگەیەنن و لەو ئاوەی کە خوا لە ئاسمانەوە دەیبارێنێت و ئینجا بەهۆیەوە زەوی پێ زیندوو دەکاتەوە دوای وشك بوون و مردنی، هەروەها جۆرەها زیندەوەر و گیانلەبەر و مارو مێرووی لەسەر ڕووکاری زەویدا بڵاو کردۆتەوە و گۆڕاندن و هاتووچۆ پێکردنی باو شەماڵ و ڕاگیر کردنی هەورەکان لە نێوان ئاسمان و زەویدا، ئەمانە هەموو بەڵگەو نیشانەی بەهێزن بۆ ئەوانەی کە عەقڵ و بیروهۆشیان دەخەنەکارو بیر لە دەسەڵاتی بێ سنووری خوا دەکەنەوە﴾[البقرة: ١٦٤].

وئایەتەکان لەسەر ئەم بابەتە زۆرن؛ کەس بەهۆش خۆی نایەتەوە مەگەر ئەوانە نەبێت کە ئەقڵ وژیریان دەخەنە گەڕ: ﴿وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ واتە: ﴿(لەڕاستیدا) بێجگە لە خاوەن بیر و ژیرەکان یاداوەری وەرناگرن و بیرناکەنەوە (لەم قورئانە)﴾[آل عمران: ٧].

هەرکەسێک ئەقڵی بەکاربهێنێت وسەیری بوون (بەڵگەی هێنانە بوون) بکات وسەیری ڕێکخستن وفەرمانەکانی بوونەوەرەکان بکات (بەڵگەی بەڕێوەبردن و وردبینی) ئەوا بێگومان بوونی دروستکارێک بە ڕاست ودروست دادەنێت!

٦- بۆچی ناکرێت مرۆڤ وزیندەوەرەکانی تر ســـەرچاوەیان لە بوونەوەری بچووکی سادە وسەرەتایی پێکهاتبێت ودروست بووبن؟

و: لێرەدا دوو کێشە هەیە:

کێشەی یەکەم: تەنانەت یەک بەڵگەیش نیە لەسەر تێپەڕبوونی بوونەوەرە زیندووەکان لە جۆرێکەوە بۆ جۆرێکی تر، چ جای ئەم بازدانە هەڕەمەکیە ســـەرســـوڕهێنەرانە کە دەڵێن مرۆڤ لە بوونەوەری تاک خانەی سەرەتاییەوە دروست بووە.

چۆن مولحید باوەڕی بەم هەڕەمەکیانە هەیە کە هیچ بەڵگەیەکی ڕاستەوخۆی لەسەر نیە ونکۆڵی دەکات کاتێک ئێمە بەڵگەی ئەقڵی ودینی باس دەکەین؟

کێشـــەی دووەم: بەپێی بیردۆزی (کەمترین ســـنووری بۆمـاوەییەکـان -جینەکـان- Minimum gene set concept) بوونەوەری زیندوو هەرچەندێک سـادە بێت ناکرێت لە ٢٠٠ جین کەمتری هەبێت.

وکەمترین ســنووری جینەکان: واتا ئەگەرلەم ســنوورە کەمتر بێت ئەو بوونەوەرە ژیانی نابێـت ودەمرێت!

بۆیە هیچ بوونەوەرێک ناژی ئەگەر ژمارەی جینەکانی کەمتر بێت لەو ئـــاستە ئەگەر بە یەک جینیش بێت.

جین شریتێکی زانیاریە ژمارەیەکی زۆر کۆدی بۆماوەیی شاراوەی لەسەرە کە زانیاریەکانی تێدایە.

بۆیە کەمترین ئاســـتی جینەکان هەیە کە بۆ بوونی ژیان پێویســـتە: بەشـــێوەیەک کە زانیاری تێدایە بۆ وزە -چونکە ژیانی زینـــــدەوەر بوونی نابێت بەبێ وزە-، وکۆمەڵێکی تر لە جین بۆ خواردن، وکۆمەڵێکی تر بۆ زۆربوون، وئەوانی تر بۆ فەرمانە ســـەرەکیەکانی ژیان وبەو شێوەیە!

زانایان کەمترین ژمارەی جینیان ژماردووە کە پێویســـتە بۆ ژیان، وبڕیاریان داوە لەســـەر ئەوەی نابێـت لە دوو سەد جین کەمتر بێت.

وپەیمانگای کرینج ڤینتەر Craig Venter گەیشـــتووە بە ئەو بڕیارەی کە کەمترین ژمارەی جینەکان بۆ ژیان نابێت لە سێ سەد وهەشتاو دوو جین کەمتر بێت[1].

زانایان دۆزویانەتەوە کە میکۆپلازما Mycoplasma ئەمیش وردترین زینـدەوەرە لە بووندا لەسەر زەوی، ٤٦٨ جینی هەیە.

ئەگەر بابەتەکە تەنها سـەبارەت بە مادده بوایە، وجیهان تەنها ڕێکخسـتەیەکی مادی بوایە، ئەوا دەبوایە لە جینی سفرەوە دەستمان پێبکردایە لە هایدرۆجینەوە هەتاوەکو مرۆڤ !

بەڵام زانست پێمان دەڵێت هیچ شتێک نیە ناوی جینی سفر بێت، یان یەک جین، یان تەنانەت سـەد جین، زانسـت دەڵێت: ئێمە پێویسـتیمان بە کۆمەڵێکی زۆر لەزانیاری هەیە بەلایەنی کەمەوە، ئەگەر نا ئەو بوونەوەرە زیندووانە دەرنەدەکەوتن لە سەرەتاوە!

بۆیە لە سـروشـتدا شـتی سـەرەتایی نیە، بەڵکو هەموو ڕێکخسـتەیەک بەجوانی وسەربەخۆیی دەستیان پێکردووە!

وئەم جوانیە لە ڕێکخستنی زانیاریەکان کە سەرەتای زیندەوەرەکان دەشارێتەوە پێش ئەوەی دەربکەون، وئەمە کۆسپ وتەگەرەیە دژی مولحیـدەکان ودژی ئەوانەی نکۆڵی خوڵقاندنی خودایی دەکەن!

تۆ لە پێش ٤ ملیار زانیاری تایبەتیت -ئەو زانیاریانە کە هەن لەنێو ناوکی خانەکانی لاشەت- بۆ بەرهەمهێنانی فەرمانی زیندەیی ورد.

مولحید پێی وابوو کە هەندێک بونەوەر لە سـفر جینەوە دەسـتیان پێکردووە، بەڵام کاتێک بیردۆزی کەمترین سنووری جینەکان هات ؛ ئەم خەیاڵانەی لەناوبرد.

بوونەوەرە زیندووەکان بەشێوەی فەرمانی ئاڵۆز دەرکەوتن لە یەکەم ساتەوە، ئەگەر نا هەر لەسەرەتاوە دەرنەئەکەوتن.

[1] J. Craig Venter Institute (JCVI) conducted a study to find all the essential genes of M. genitalium through global transposon mutagenesis. As a result they found that 382 out of 482 protein coding genes were essential.

٧- ئایا نمونەکان چین لەســەر بەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان- و وردی کاملْی- لەدروستکردندا؟-

و: نمونەکان ســنووریان نیە، ولەوەیە لە تێنووســەکانی ســەر زەوی جێیان نەبێتەوە ؛ ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَــجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْـــدِهِ سَـبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّــهِ إِنَّ اللَّــهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ واتە: ﴿خۆ ئەگەر بەڕاستی هەرچی درەخت هەیە لە زەویدا ببنە پێنووس، دەریاش چەندەیە ببێتە حەوت ئەوەندە و (ببێتە مرەکەب و زانســت ونهێنی دروســتکراوەکانی خوا بنووســنەوە)، ئەوە هێشــتا زانســت و زانیاری و فەرمانەکانی خوا هەر تەواو نابێت، بەڕاســتی خـــــوای گەورە بەدەســەڵات و دانایە﴾ [لقمان: ٢٧].

هەموو گەردیلەیەک لە گەردوونـدا بەڵگەیە لەســـەر گرنگیـدان وبەڕێوەبردن ؛ ئەگەر ئیمڕۆ یان سبەی بزانین سەبارەت بەم ڕاستیە.

أ- ئەنسـۆلین -هۆرمۆنی هەرسکردنی گلوکۆز- پەنکریاس دەری دەدات بەهێندەی بڕی شەکر کە تۆ دەیخۆیت.

ب- هێزنی پاڵنانی دڵ بۆ خوێن یەکسـانە بەو وزەیەی ماسـولکەکان پێویسـتیانە بەپێی کۆششی ئیشکردنیان.

ج- دەرچەگر هەیە لەســـەر گەدەکـانت بۆئەوەی خواردن نەگەڕێتەوە بۆ نێو دەمـت وتووشی زیان نەبیت.

د- دەرچەگر لەلای کۆم بۆئەوەی جلەکانت پیس نەبن هەموو کاتێک.

هـ - ئێسکەکانی ئێسکەپەیکەری لاشەت پێکەوە نانووسێن هەتاوەکو لە سکی دایکت دەردەچیت بەســەلامەتی وئاســانی، چونکە ئەگەر پێکەوە بنووســێن و یەک پارچە بن ئەوا کاتێک دەردەچیت لەسکی دایکت ؛ دەشکـێن، وگەشە ناکەن بەتەواوی هەتاوەکو مێشکت بەتەواوی پێدەگات.

و- هەموو تەوەر وشـوێنەکانی کۆئەندامی دەمار -ئەعسـاب- کە نیشـانە کارەباییەکان دەگوازنەوە داپۆشــراون بە چینێکی جیاکەرەوە -هەروەکو ئێمە ئێســتا لەگەڵ وایەرە کارەبـاییەکـان بەکـاریدەهێنین-، بۆئەوەی نیشـــانە کـارەباییەکـان پەرش وبڵاو نەبن ونەفەوتێن ونەبنە هۆی بێزاری بۆ مرۆڤ.

ز- ئەلیکترۆن کە لە دەوری ناوک دەســـوڕێنەوە بە خێرایی هەزار کم لە چرکەیەکدا ئەگەر نا دەکەوێتە نێو ناوەکەوە بەهۆی هێزی ڕاکێشانەوە لەگەڵ ناوکی موجەب وبەم شـێوەیە گەردوون وێران دەبوو پێش ئەوەی دروسـت ببێت، وئەم خێراییە گونجاوە بۆ دروستبوونی گەردیلە.

ح- کـاتێـک دوو گەردیلەی هـایـدرۆجین تێکەڵ دەبن ئەوا ٠٫٠٠٧% لە بـارســـتـایی هایدرۆجین دەبێتە وزە، ئەگەر ئەم بارســـتاییە ٠٫٠٠٦% بوایە لەجیاتی ڕێژەکەی تر ئەوا پرۆتۆن لەگەڵ نیـوترۆن یەکی نەدەگرت، وگەردوون تەنـهـا هـایـدرۆجـین دەبوو، وپێکهاتەکانی تر دەرنەدەکەوتن، ئەگەر بارســـتاییەکە ٠٫٠٠٨% بوایە لەجیاتی ڕێژەی یەکەم، ئەوا یەکگرتنی مـاددەکـان زۆر خێراتر دەبوو، ئەمیش دەبووە هۆی نەمـانی هایدرۆجین بەخێرایی لەگەردوون، وئەمیش مـــەحاڵ بوو بۆ ژیان لەسەر زەوی، بۆیە دەبێت ژمارەکە لەنێوان ٠٫٠٠٦% و ٠٫٠٠٨% بێت.

خ- بارســـتایی ئەلیکترۆن Electron mass لە ٠٫٢% ی بارســـتایی نیوترۆن Neutron mass پێکدەهێنێت وئەمیش بارستاییەکی گونجاوە بۆ دروستبوونی گەردیلە.

ی- قەد وگەڵا وبەشــەکانی تری ڕووەک ڕاســتەوخۆ پاش گەشــەکردن بەرەو ســەرەوە دەڕۆن بۆ سوود وەرگرتن لە سەرچاوەی خۆر و ڕەگ ڕاستەوخۆ بەرەو خوارەوە دەڕوات، بۆئەوەی گەڵا وقەد وبەشـەکانی تر سـوود وەربگرن لە وزەی خۆر، وهەموو زانیاریەکان کە ڕووەک پێویســـتیەتی لەنـاو تۆودا هەیە، وهەروەهـا هۆرمۆنی هەیە کە ڕکێفی گەشــەکردنی بەشــی ســەرەوە ولایەکانی ڕووەکەی تێدایە وهەروەها ئاراســتەکردنی هەموو ڕەگەکەکان هەموو ئەمانە لەنێو تۆوەکەدا هەن بەشێوەی کۆد وشاراوەن.

ك- کـاتێـک میوەیەکی خۆش دەخۆیت وتۆوە وشـــکەکەی فڕێ دەدەیت کە نیـازی خواردنی لەســـەر نیە، بەمە تۆ ڕێگـا دەدەیـت کە ئەو خواردنە بەردەوام جینەکـانی ببەخشـێت ئەگەر جارێکی تر بڕوێنرێت وخۆراکێکی تر بەتۆ ببەخشـێت لەکاتێکدا ناوکە وشـکەکە هیچ تامێکی لەسـەر نیە وهەموو جینەکانی ئەو خواردنە لەنێو دڵی ئەو تۆوە وشـــکە بێ تـامەیە -بنچینەی ژیـانیەتی-، کـاتێـک تۆوەکە دەچێتە نێو زەوی ئەگەر بارودۆخی گونجاو بێت ئەوا دارێکی بەرهەمدار دروســـت دەکات کە لق وگەڵا وڕەگی لەخۆگرتووە، هەموو ئەمـانە ڕوودەدات لەڕووەکـدا لەکـاتێکدا درک بە هیچ شـــتێـک ناکات.

ل- ئایا کێ ئەم زانیاریانەی ڕێکخســتووە بۆ ئەو میوە کەڕ ولاڵە، وڕێژەی شـەکری تێیدا بەو ڕێژەیە دیاریکردووە بۆئەوەی سەرنجڕاکێش بێت لەلات؟

پاشـان: ئایا کێ وایکردووە تۆوەکە سـەرنجڕاکێــــش نەبێت وقووت نەدرێت، بۆئەوەی حەزی لێنەکەیت وفڕێی بدەیت وجارێکی تر دارێکی پڕ بەرهەم دروست ببێت؟

پاشـان: ئایا کێ ئەو تۆوانەی پڕ کرد لە زانیاری بۆماوەیی پێویسـت بۆئەوەی ڕووەکێکی تر دروست ببێت بەهەموو وردەکاری وفەرمانەکانی؟

م- لەم دواییانە بـــۆمان دەرکەوت: سـستی فیزیکی Inertia کە نیعمەتێکە بۆ ئێمە ئەمیش سەرەنجامی هەموو بارستایی گەردوونە.

سستی فیزیکی چیە؟

ئەگەر تۆ سواری ئۆتۆمبێلەکەت بیت ولەناکاو بوەستێت، چی ڕوودەدات؟

تۆ بەرەو پێشەوە دەچیت! ئایا وایە؟

ئەمە بریتیە لە سستی فیزیکی.

ئەگەر سـستی فیزیکی لە جیهاندا کەمتر بوایە لە ڕادەی ئێسـتا ئەوا کەمترین شنەی با دەیتوانی بەردە گەورەکان بجوڵێنێت، ولەسـەر زەویدا بەردەوام لەمەترسـی ئەوە بووین شتێک بەرمان بکەوێت لە ئاسمانەوە یان لە شوێنێکی ترەوە!

وئەگەر کەمتر بوایە لەم بڕەی ئێســتا ئەوا نەمان دەتوانی تەنانەت پەنجەکانیشــمان بجوڵێنین.[٢]

هێزی سستی فیزیکی پەیوەستە بە بارستایی.

ئەمیش بووەتە جێی سەرسوڕمانی فیزیاناسـەکان کە بارسـتایی گەلەئەسـتێرەی دەرب ئەلتبانە، ئەو گەلەئەسـتێرەی کە ئێمە تێیداین، تەنها بەڕێژەی ٠/١ ملیۆن بەشـدارە لە ڕێکخسـتنی سـسـتی فـــیزیکی، لەکاتێکدا بارسـتایی سـەر زەوی تەنها بەڕێژەی ٠/٠٠١ ملیۆن سستی فیزیکی ڕێکدەخات.

[٢] Nature's Destiny: How the Laws of Biology Reveal Purpose in the Universe, Michael Denton

ســـســـتی فیزیکی گونجاو کە گونجاوە بۆ ژیانمان، وبەهۆیەوە هەموو چالاکیەکان دەکەین، سەرەنجامی هەموو وزەی گەردوونە.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّـــمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّـارِ﴾ واتە: ﴿ئێمـە ئـاســـمـان و زەوی دروســـتکراوانی نێوانیـان بێ هودە و بە هەڕەمەکی دروست نەکـــردووە، ئەوە بیرو باوەڕی ئەوانەیە کە بێ باوەڕبوون، هاوار و ناهونالە بۆ ئەوانەی کە کافر و بێ بڕوان لە سزای ئاگری دۆزەخ﴾ [ص : ٢٧].

هەتاوەکو زانســت فراوان وزۆر بێت، حیکمەتی ســەرســوڕهێنەر و وردی لە خوڵقاندا ؛ زیاتر دەردەکەوێت![٣]

ن- پاشا ئەگەر بڕۆین بۆ باسی چاو:

ئەو نیعمەتەی کە هیچ نرخ وبەهایەک شوێنی ناگرێتەوە ؛ ﴿أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ﴾ واتە: ﴿ئایا جووتێک چاومان پێـــــنەبەخشــیووە؟ (چاو: زۆر گرنگترە لە دوو دەزگای کامێرای ئـەلـەکترۆنی خودکار لـە هـەر چرکـەیـەکـدا هـەزاران وێـنـەی ڕەنگـاو ڕەنـگ دەگرێـت و دەینێرێت بۆ مێشک، ئەویش هەندێکی هەڵدەگرێت)﴾ [البلد: ٨].

توانای وردی بینینی چاو یەکسانە بە: پێنج سەد وحەفتا وپێنج مێگا پێکسل.

وچاو پاکترین هاوێنەی -عەدەسەی- پێوەیە لە جیهاندا.

قەبـارەی وەرگری ڕوونـاکی لە تۆڕی چـاودا زیـاتر نیە لە نیو ملیمیتەری چوارگۆشـــە، وبەهۆی ئەمەوە چـاو جیـــــــاوازی دەکـات لەنێوان دە ملیۆن پلەی ڕەنگی بەدووری جیاوازەوە، ئەمە موعجیزەیە وخوڵقنراوێکی سەرسوڕهێنەری پەروەردگارە.

کاتێک سەیری شتێک دەکەیت لەپێشــەوەت وڕووناکیەکەی دەکەوێتە سەر تۆڕی چاو، لەم کـاتەدا چەنـدەهـا کـارلێکی کیمیـایی ئـاڵۆز ڕوودەدات لەکۆتـاییـدا دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانی تەزوویەکی کارەبایی، ئەمە تـــەزووە لە تۆڕی چاوە دەچێت بۆ مێشکت لەڕێگەی وایەری دەمارەکانە -دەماری عەســەبەکان-، ومێشــک شــەپۆلی ئەم تەزووە لێـک دەداتەوە کە ئەمە بینینی شـــتێکە ودەیناســـێتەوە، هەروەکو ئەوە وابێت کە

---

[٣] ئەم مەسەلەیە بە وردی لەلایەن مایکل دانتون باسکراوە لە کتێبەکەی (چارەنووسی سروشت:The Fate of Nature:قدر الطبيعة)، وکتێبەکە وەرگێڕدراوە بۆ زمانی عەرەبی کە لە بەرهەمی (دار الكتاب)دا.

مێشـک فەرهەنگێکی کامڵی تێدا بێت کە تـــەزووە کارەبابیەکان وەردەگرێت کە پێی دەگات بەهۆی بینینی ئەو شتەی لەپێشیەتی.

شتێکی سەرسوڕهێنەرە ئەگەر بیری لێبکەنەوە!

بیربکەرەوە: ئەم مێشـــکە لەناو ســـندوقێکی ئێســـکی تاریکە -کە بریتیە لە ئێســـکی کەلەسەر-.

تەنها تەزووە کارەبابیەکان دەگەن بە مێشک.

ئەی چۆن مێشـک ئەم تەزووە کارەباییانە لێک دەداتەوە بەوەی ئەمە بینینی شـتێکە کە مێشک دەیناسێـتەوە؟

چۆن توانای بینینت پێدەدات؟

ئەمە موعجیزەیەکە ڕوودەدات هەر کە چاوت دەکەیتەوە وسەیر دەکەیت!

وهەمان شت سەبارەت بە بیستن:

کاتێک شـــەپۆلەکانی دەنگ دەچنە نێو تەپڵی گوێت، تەپڵی گوێ دەیکاتە شـــەپۆلی جوڵاوی میکانیکی، پاشـــان ئەم جوڵە میکانیکیە لەڕێگای ســـێ ئێســـکەوە بەرەوگوێی ناوەڕاست دەڕۆن وئەمانیش دەیکەن بە تەزووی کارەبایی.

ئەم تەوژمە کـارەبـاییە لە گوێـی نـاوەوە بەرەو مێشـــک دەڕوات، بۆئەوەی مێشـــک لێکـدانەوە بکـات بۆ ئەو تەوژمە کـارەبـاییـانە وبیـانـنـاســـێـت کە دەنگە بۆیە تۆش دەیبیستیت.

هەموو ئەمـانە کەمتر لە یەک چرکە یان بەشـــێـک لە چرکە ڕوودەدەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللَّـــهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واتە: ﴿خوا ئێوەی لە سکی دایکتان دەرهێناوە بێ ئەوەی هیچ شتێك بزانن، ئینجا دەزگای بیستن و بینین و دڵی -تێگەیشتنی- بۆ دابین کردوون، بۆ ئەوەی سوپاسگوزاری بکەن﴾ [النحل: ٧٨].

بیربکەرەوە مێشـــک لە هەموو ســـاتێکدا هەزارەها نیشـــانەی کارەبایی بۆ دەڕوات لەڕێگـای چـاو وگوێ وبەرکەوتن وتـامکردن وبۆنکردن، ولە هەموو ئەنـدامەکـانی تری لاشەوە وجیاوازی دەکات لەنێوان ئەم نیشانانە بە وردیەکی زۆر سەرسوڕهێنەر، خوای

گەورە دەفەرموێت: ﴿هَـٰــذَا خَلْقُ اللَّـــهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ واتە: ﴿ئا ئەمەیە دروستکراوانی خوا، وەرن نیشانم بدەن بزانم ئەوانی ترجگە لەوزاتە، چیان دروســـت کردووە، نەخێر هیچیان دروســـت نەکردووە، بەڵکو ستەمکاران هەمیشە لە گومڕاییەکی ئاشکرادان﴾ [لقمان: ١١].

هەروەها پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿صُــنْعَ اللَّـــــهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَــيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ واتە: ﴿ئەمـەیە دەســـتکردی ئەوخوایەی کە هەموو شـــتێکی بەئەوپەڕی ڕێکوپێکی دروســـتکردووە، بەڕاســـتی ئـەوزاتە زۆر بە ئاگایە لەو کاروکردەوانەی کە ئەنجامی دەدەن﴾ [النمل: ٨٨].

کێ هەیە بتوانێت بەتەواوی سوپاسگوزار بێت بەرامبەر یەک نیعمەت لە نیعمەتەکانی خوای گەورە؟

بیر بکەرەوە لە هەر جومگەیەک لە جومگەکـانی لاشـــەت ولە هەر ئێســـکێـک لە ئێسکەکانی لاشەت کە بەپێی پێویسیت توانای جوڵەت پێدەدەن!

بیربکەرەوە لە جومگە لوســـەکـان کە ڕێگـات پـــــێدەدەن بجوڵێیت بەبێ ئەوەی بەریەککەوتن هەبێت لەنێوان ئێسـکەکان وبێ ئەوەی بزڕێن بەهۆی بەریەککەوتنەوە، وئەم جومگانە کە خوای گەورە شـــلەیەکی تێدا دروســـتکردووە وەکو بەز وایە لەنێوان جومگەکانی ئامێرەکان دادەنرێت!

بیر بکەرەوە لەنیعمەتەکـانی خوای گەورە وتێـــــڕامـان بکە وســـوپـاس وحەمـدی پەروەردگارت بکە لەسەر نیعمەتەکانی -سبحانە وتعالی-.

نیعمەتەکانی خوای گەورە لە بژاردن نایەن.

﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّـــــهَ سَـخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّـمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْـبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِـــي اللَّـــهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ﴾ واتە: ﴿ئایا سـەرنجتان نەداوە کە بەڕاسـتی هەرچی لە ئاسـمانەکان و زەویدا هەیە هەر هـەمووی خوا بۆ خزمـەتی ئێوەی دروســـت کردووە و ملکـەچی کردووە، هـەروەهـا بەفراوانی نازو نیعمەتی ئاشکراو پەنهانی بەسەردا ڕژاندون، (لەگەڵ ئەوەشدا) هەندێک لە خەڵکی موجادەلە و گفتوگۆی نابەجێ دەربارەی خـوا وبەرنامەکەی دەکەن، بێ هیچ بـەڵگـەیـەکی زانســـتی و ڕێنموویـەکی پێغـەمـــــبـەران و کتێبێکی ڕوونکـەرەوەی خوایی﴾[لقمان: ٢٠].

٨- هه‌نـدێـک له‌ مولحیـده‌کـان ڕه‌خنه‌ ده‌گرن له‌ به‌ڵگه‌ی به‌ڕێوه‌بردن - گرنگیپێدان-، ده‌ڵێن: هه‌نـدێـک که‌موکورتی هه‌یه‌ وه‌کو نه‌خۆشـیه‌کـان وبومه‌له‌رزه‌کان؟

و: کاتێک ده‌ڵێن که‌موکورتی هه‌یه‌ له‌ناکاملّی هه‌ندێک شــت له‌ گه‌ردووندا ؛ ئه‌مه‌ دانپێدانانه‌ له‌لایه‌ن مولحیده‌کان به‌وه‌ی که‌ وردی وکاملّی هه‌یه‌ له‌ خولّقێنراوه‌کاندا.

به‌مه‌ جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌ وردی هه‌یه‌ له‌ دروستکردنی گه‌ردووندا.

ئه‌گه‌ر وردی وڕێکی له‌دروســتکراوه‌کاندا نه‌بوایه‌ ئه‌وا مولحید درکی نه‌ده‌کرد به‌ بوونی که‌موکورتی و ناوردی له‌هه‌ندێک شتدا له‌سه‌ر بانگه‌شه‌ی خۆیان.

چۆن ڕه‌خنه‌ ده‌گریت له‌ عه‌یبێک له‌ دروست کردنی جیهانێکی ڕێک وڕێکخراو له‌کاتێکدا پێت وایه‌ ئه‌و جیهانه‌ ڕێکخراو نیه‌؟

کاتێک بانگه‌شـه‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن شـتێک که‌موکورتی یان ناوردی تێدایه‌ له‌ دروسـتکردن ئه‌مه‌ به‌هۆی که‌می زانسـتیانه‌ یان که‌می تێگه‌یشـتنیانه‌ له‌ زانینی حیکمه‌ت ودانایی له‌ شته‌کاندا.

ئیمانداران ناڵێن گه‌ردوون به‌وردی دروسـتکراوه‌ بۆیه‌ هیچ کاره‌سـاتێکی تێدا ڕوونادات، به‌ڵکو ده‌ڵێن: گه‌ردوون به‌ وردی دروســتکراوه‌ وهه‌رشــتێک تێیدا ڕوبدات به‌هۆی مه‌به‌ستێکه‌.

هه‌ڵوێسـتی مولحید وه‌کو ئه‌و که‌سـه‌ وایه‌ که‌ نکۆڵی ده‌کات له‌ وردی له‌ دروسـتکراوی که‌شــتی ئاســمانی به‌هۆی ئه‌وه‌ی بڕێک زۆر له‌ ئه‌ندامی پترۆڵی تێدایه‌ که‌ له‌وه‌یه‌ له‌ هه‌رساتێک ببێته‌ هۆی ته‌قینه‌وه‌ی که‌شتیه‌که‌![٤]

وجیهان دروســت نه‌کراوه‌ بۆئه‌وه‌ی ببێته‌ جیهانێکی هه‌تاهه‌تایی یان ئه‌زه‌لی، ئێمه‌ دروست نه‌کراوین بۆئه‌وه‌ی ببینه‌ خوا !

به‌ڵکو ئێمه‌ دروسـت کراوین بۆئه‌وه‌ی به‌ خێر وشـه‌ڕ تاقی بکرێینه‌وه‌، ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّـرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ واته‌: ﴿بێگومان ئێمه‌ ئێوه‌ تاقی ده‌که‌ینه‌وه‌ به‌شــه‌ڕ و

[٤] کتێبی (ظاهرة نقد الدين في الفلسفة الحديثة)، د. سلطان العميري، توێژینه‌وه‌ی دکتۆرا.

ناخۆشــی و بەڵاو بەخێرو خۆشــی و دارایی و توانایـــــی، ســەرەنجام هەر بۆ لای ئێمە دەهێنرێنەوە﴾ [الأنبياء: ٣٥].

خێر وشـــەڕ وهەموو فیتنەیەک دەســـوڕێنەوە لە چوارچێوەی حیکمەت و ویســـتی خودایی.

٩- ئایا چی ڕێگرێک هەیە لەوەی هۆکارێکی ماددی هەبێت کە گەردوونی دروستکردبێت؛ بۆ نمونە :شارستانیەتێکی تر یان شتێکی تر؟ بۆچی تەنها دەبێت خودای ئەزەلی دروستی کردبێت بەدیاریکراوی؟

و: بنچینەیەکی ســـەرەکی هەیە کە زانایانی ئیســـلام دایان ناوە لەپێش زیاتر لە هەزار ســـاڵ، ئەم بنچینەیە دەڵێت: (زنجیرەی یەک لەدوای یەک لە بکەرەکاندا واپێویســـت دەکات کە کردەوەکان ڕوو نەدەن)[٥].

زنجیرەی یەک لەدوای یەک لە بکەرەکان: واتا بوونی زیاتر لە یەک خوڵقێنەر، هەروەکو لەم پرسیارەدا هاتووە شارستانیەتێک هەیە ویەکێکی تر پێشی ئەمانی دروستکردووە ویەکێکی تر لەپێش ئەمەی کۆتا دروســـتی کردووە وبەو شـــێوەیە، ئەمە زنجیرەیە لە خوڵقێنەرەکاندا.

ئەم زنجیرەیە دەبێتە هۆی ئەوەی کە کردەوەکان هەر ڕوونەدەن لەبنچینەدا.

کردەوەکان هەر ڕوونەدەن: مەبەســـت ئەوەیە خـــــــوڵقێنراوەکان دەرنەکەون وەکو گەردوون ومرۆڤ وهتد.

ئەم زنجیرەیە لە بکەرەکاندا دەبێتە هۆی دەرنەکەوتنی گەردوون وبوون.

ئەگەر یەکێک لە شارستانیەتەکان دەرکەوتنی پەیوەست بێت بە شارستانیەتێکی ترەوە کە دروســتی کردووە وئەمەی کۆتا پەیوەســت بێت بە یەکێکی تر کە دروســتی کردووە وبەم شێوەیە هەتا بێ کۆتایی، ئەوا ئەم شارستانیەتە دەرنەدەکەوت وئەوەی پێشی دەرنەدەکەوت بۆیە بوون وهیچ شتێکی تر نەدەبوو ودەرنەدەکەوتن.

---

[٥] کتێبی: (ظاهرة نقد الدين في الفلسفة الحديثة)، د. سلطان العميري، توێژینەوەی دکتۆرا.

چونکە هەموو شارستانیەتێک دەرکەوتنی بەستراوەتەوە بە ئەوەی پێش خۆی بۆیە هیچ شارستانیەتێک دەرناکەوێت وهیچ شتێکی تریش دەرناکەوێت.

بۆیە دەبێت خوڵقێنەرێک هەبێت لەسەرەتادا ئەزەلی بێت کە هەموو شتێکی دروستکردووە! (مەبەست لە ئەزەلی، واتا هەربوونی هەبووبێت لەڕابردوودا بێ سەرەتا)، ئەگەر زنجیرەکە بێ کۆتا بێت وهەموو ئەڵقەیەک بەسترابێتەوە بەئەوەی پێشی، ئەوا خوڵقێنراوەکان بوونیان نەدەبوو، چونکە بکەر بوونی بەستراوەتەوە بە بکەرێکی پێش خۆی وئەوەی پێش خۆی بەئەوەی پێشووتر وبەو شێوەیە، بۆیە هیچ شتێک بوونی نەدەبوو.

چونکە دەبێت زنجیرەکە لە شوێن وسنوورێک بوەستێت.

ولێرەدا جەخت دەکەینەوە کە لەسەرەتادا خوڵقێنەرێک هەبووە کە لەپێش ئەو هیچ شتێک نەبووە!

١٠- ئێمە یاساکان دەزانین کە ڕکێف بە گەردوون دەکەن وهۆکارەکانی بومەلەرزە دەزانین، ئیتر چ پێویستیەکمان بە خوڵقێنەر هەیە ؛ چونکە ئێمە هەموو یاساکان دەزانین؟

و: مولحید پێی وایە کە یاساکان بۆ دروستکردنی گەردوون ودەرکەوتنی بەسە، هەندێک لە مولحیدەکان دەڵێن بیرۆکەی (یاسای هێزی کێشکردن) بەسە بۆ دەرکەوتنی گەردوون، ئەم بیرۆکەیە پوچەڵ دەبێتەوە هەر بە بیرکردنەوە لە سەرچاوەکەی -کێ دروستی کردووە-، یان کێ ڕێکی خستووە یان کێ سیفەتی دەستێوەردان و کاریگەربوونی پێ بەخشیووە؟

با باسی ئەم شتە سەرەتاییانە نەکەین، یاسای هێزی کێشکردن نابێتە هۆی ئەوەی تۆپی بلیارد بەو شێوەیە بڕوات.

یاساکە بەتەنها خۆی ناتوانێت هیچ بکات ئەگەر شتەکە بوونی نەبێت کە کاریگەری لەسەری هەیە.

بۆ نمونە ئەم یاسایە نابێتە هۆی بەرهەمهێنانی تۆپی بلیارد بەڵکو تەنها دەیجوڵێنێت ئەگەر هەبوو وبلیاردەکە بە دارێک لێی درا.

یاساکە شتێکی سەربەخۆی نیە بەڵکو وەسفێکە بۆ ڕووداوێکی سروشتی.

یاســاکە ناتوانێت تۆپەکە بجوڵێنێت مەگەر کاتێک هێزێک لە تۆپەکە دەدات بە دارێک ودەیجوڵێنێت لێرەدا تۆپەکە دەجوڵـــــێت وکاریگەری یاســای هێزی کێشــکردن دەردەکەوێت.

بەڵام مولحید پێی وایە کە یاسـای هێزی کێشـکردن بەسـە بۆ خوڵقاندنی تۆپی بلیاردە ودارەکەی وڕۆشتنی تۆپەکە!

کـامیـان نزیکترە لە ئەقـڵ وژیربێژی -مەنتیق- لە هۆکـاری دەرکەوتنی ئەم گەردوونە: خوڵقێنەر یان یاساکان؟

وبەهەمـان شـــێوەیە یاســـاکـانی ســـوتـانـدنی نێو مەکینەی ئۆتۆمبێـل نـابێتە هۆی دروستبوونی مەکینەی ئۆتۆمبێلەکە.

ئەگەر یاسـاکانی سـووتانی نێوەکی بخەینە سـەر مەکینەی ئۆتۆمبێلەکە ئەوا مەکینەکە کار ناکات، چونکە دەبێت بەنزین هەبێت کە وزەی پێدەدات، ودەبێت پریشـــکەی ســـوتاندن هەبێت ودەبێت پێش ئەمـــــانە مەکینەکە هەبێت، وتەنها لەم حاڵەتەدا یاسای سوتاندنی نێوەکی دەردەکەوێت ومەکینەکە کاردەکات!

بۆیە ئەقڵ وژیری نیە کە مرۆڤ پێی وابێت یاســـاکانی ســـوتاندنی نێوەکی بەســـە بۆ دروستکردنی مەکینە وپریشکەی سوتاندن وبەنزین وشۆفێر وڕێگاکە !

بیرۆکەی: یاسا بەسە بۆ لێکدانەوەی چۆنیـەتی دەرکەوتنی گەردوون ؛ ئەمە بەتەواوەتی دوورە لە ئەقڵ وژیری وبیرکردنەوەی دروست.

پاشـــان ئەم بیرۆکەیە ئەگەر گریمانەی ئەوە بکەین دەمانباتە نێو مەســـەلەی زنجیرە بکەرەکانەوە کە پێشـتر شـیمان کردەوە لە وەڵامدانەوەی پرسـیاری پێشوو، ئایا کێ ئەم یاسـایەی دروسـتکردووە وهێناویەتیە بوون، ئەگەر بانگەشـەی ئەوە بکەین یاسـایەکی ترە ئەوا دیسـانەوە دەچینە نێو بابەتی زنجیرە بکەرەکان کە ســەرەنجامی ئەوە دەبێت هیچ یاسایەک یان شتێک بوونی نەبووە.

١١- ئایا چی ڕێگرێک هەیە لەوەی سەرچاوەی گەردوون ؛ ڕێکەوت -سودفە- بێت؟

و: وتنی ڕێکەوت نەزانینە ســەبـارەت بە بنچینەی ئەگەرەکـان؛ چونکە ڕێکەوت دوو مەرجی هەیە کە جیا نابنەوە لەیەک.

ئەوانیش: کات وشوێن.

بۆ ڕێکەوت مەرجە کاتێک هەبێت کە ڕووداوەکان کاریگەری تێدا دەربکەوێت.

ومەرجە شوێنێکی ماددی هەبێت کە بەرهەمی کاریگەری ڕووداوەکانی تێدا ڕووبدات.

ئیتر چۆن بڵێین کە ڕێکەوت کاریگەری هەبووە لە دروســتکردنی گەردوون، لەکاتێکدا گەردوونی ئێمە بەبێ بوونی کات وشوێن هاتووەتە بوون؟

چۆن دەکرێت کاریگەری ڕێکەوت دەربکەوێت ئەگەر ڕێکەوت خۆی دەرنەکەوێـت؟

چۆن دەڵێیت ڕێکەوت کاریگەری هەیە پێش ئەوەی ڕێکەوت خۆی هەبێـــــت وپێش ئەوەی کات وشوێن هەبن کە دوو مەرجی سەرەکین بۆ ڕێکەوت؟

١٢- چۆن ڕەدی مولحید بدەینەوە کە دەڵێت :گەردوون لە ئەزەلەوە -لە ڕابردووی بێ سەرەتا- بوونی هەبووە؟

و: بەپێی یاســای دووەمی گەرمی دینامیک Second Law of Thermodynamic ، مەحاڵە گەردوون ئەزەلی بێت.

بۆ باســکردنی ئەم یاســایە بەســادەیی ؛ ئەم نمونەیە دەهێنینەوە بۆ شــیکردنەوەی: ئەگەر کوپێک ئاوی گەرمت هەبێت لە ژوورێـکدا، ئەوا گەرمیەکە لە ئاوەکە دەچێتە نێو ژوورەکە هەتاوەکو پلەی گەرمی ژوورەکە وئاوە گەرمەکە یەکســان دەبن، ئەمە یاســای دووەمی گەرمی دینامیکە، وزە لە بەرزترەوە دادەبەزێت بۆ خوارتر بەدرێژایی کات.

وئەم یاسایە لە هەموو شتێک ڕوودەدات لە گەردووندا لە هەموو ساتێک لەو کاتەوەی گەردوون هەیە، هەتاوەکو پلەی گەرمی هەموو شـتێک یەکسان دەبێت لە گەردووندا، وکاتێک یەکســان بوونی پلەی گەرما ڕوودەدات لە گەردوندا ڕوودانی ئەو حاڵەتەی پێی

دەوترێت: مردنی گەرمی گەردوون Thermal Death of Universe ڕوودەدات، ئەگەر گەردوون ئەزەلی بوایە ئەوا دەبوو ئێستا بوەستایە -مردنی گەرمی ڕووی بدایە-، بەڵام لە ڕاستیدا ئێستا کەمترە لە ئاستی بەرزترین ئینترۆپی، ونەگەیشتوەتە پلەی مردنی گەرمی، بۆیە گەردوون ئەزەلی نیە بەڵکو سەرەتایەکی هەیە کە جێگیرە لەگەڵ ئەو سەرەتایەدا کات وشوێن دەرکەوتن.

سەلمێنراوە بەپێی هەمان یاسا کە گەردوون لە کەمترین ئاستی ئینترۆپیەوە دەستی پێکردووە، ئەمیش مانای ئەوەیە کە ڕوودانی لەسەر نمونەی پێشووتر نەبوو -لە هیچەوە دروستکراوە-.

ئەمە یاسایەکی زانستیە لە لایەکدا لەکاتێکدا ئیلحاد لە دیوی بەرامبەرە بەتەواوی.

١٣- بۆچی یاسای هۆکارگەرایی لەسەر خوڵقێنەر جێبەجێ نابێت؟ یان بەشێوازێکی تر :ئایا کێ خوڵقێنەری دروست کردووە؟

و: یەکەم: خوڵقێنەر یاسای خوڵقێنراوەکانی لەسەرجێبەجێ نابێت، وئەمیش شتێکی سەرەتایە وتێگەیشتنی ئاسانە.

ئەگەر نا دەڵێین: ئایا کێ چێشت لێنەرەکەی لێناوە؟

کێ بۆیاخچیەکەی بۆیاخ کردووە؟

خوڵقێنەر ڕوونە کە ئەو کات وشوێنی دروستکردووە بۆیە ئەو یاسایانەی بەسەردا جێبەجێ نابێت کە خۆی دروستیانی کردووە -سبحانه وتعالى- !

دووەم: هەموو دروستکراوێک دەبێت دروستکارێکی هەبێت، ئەمە ڕاستە؛ بەڵام خوڵقێنەر؛ ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ واتە: ﴿ هیچ شتێك نیە لە وێنەی ئەوزاتە، هیچ شتێك لەو ناچێت (چونکە خوایە و بەدیهێنەرە، چۆن لە بەدیهێنراوەکانی دەچێت)﴾ [الشورى: ١١].

سێیەم: خوڵقێنەر دروست نەکراوە بەڵکو ئەو ئەزەلیە -بوونی هەبووە لەڕابردووی بێ سەرەتا-، ئیتر چۆن بڵێین کێ دروستی کردووە؟

چوارەم: دەبێت خوڵقێنەر ئەزەلی بێت وپێویســـتە هەر هەبوو بێت ئەگەر نا دەچینە نێو بابەتی (زنجیرەی بکەرەکان کە ســـەرەنجام دەبێتە هۆی ئەوەی کردەوەکان ڕوویان نەدابێت)، وئەمە پێشـــتر باســـمان کرد بەوردەکاریەوە، بۆیە پێویســـتە خوڵقێنەر هەر هەبوو بێت لە ئەزەلەوە -سبحانە وتعالی-.

١٤- گەردوون مەزنە ؛ ئەی چۆن ئێمە بەم قەبارە بچووکەوە دەبینە چەقی ئەم گەردوونە مەزنە؟

و: مولحید ئەگەرێکی بێ مـانا لێکـدەداتەوە دەڵێت: چونکە گەردوون هێنـدە مەزنە، کەواتە مرۆڤ چەقی ئەم گەردوونە نیە!

ئەمە ئەگەرێکە بنیات نراوە لەســـەر پێشـــمەرجێک: چونکە کێڵگەکە هێندە گەورەیە وخاوەنەکەی بچووکە کەواتە ئەو کەسە خاوەنی نیە!

لەڕاستیدا، بابەتەکە پەیوەندی بە قەبارەوە نیە.

ڕەوشـــتەکان کە قەبارەی مادییان نیە گەورەترین پێوەرن بۆ دیاریکردنی پلەوپایەی خەڵکی لە ڕێزدارترین مرۆڤەوە بۆ بێ نرخترین مرۆڤ.

خەڵکی لەڕاستیدا بە ڕەوشتیان لەسەر تەرازوو دەکێشرێن.

قەبارەکان پێوەر نین!

با ئەم نمونەیە بهێنینەوە: ئەگەر پاشـــایەک هەبێت وهەندێک وەســـیەت وئامۆژگاری کوڕەکەی بکات، وکتێبێکی بۆ بنووســـێـــــــت لەمبارەیەوە، ئایا دەکرێت یەکێک ڕەخنە بگرێت وبڵێت: چۆن دەبێت پاشـــایەک کە خاوەنی هەزارەها دۆنم زەوی فراوان وبێ سنوورە ؛ گرنگی بدات بە کوڕەکەی کە کێشی ناگات بە یەك لەسەر ملیۆنی زەوی وزاری پادشا؟

وبەرزترین نمونە بۆ پەروەردگارە.

ئایا ئەم ڕەخنە گرتنە ؛ شتێکی ئاقڵانەیە لەڕاستیدا؟

بابەتەکە پەیوەندی بە قەبارە وکێشەوە نیە.

پاشــان ئایا ئەم گەردوونە لەخاڵێکی بچووکەوە دەســتیپێکرد کە بچووکترە لە ســەری دەرزی بە ملیارەها جار هەروەکو زانایانی فیزیای جیهان دەڵێن؟

بۆیە قەبارە ڕێژەییە.

ئـایا بۆچی مولحیـد ڕەخنە دەگرێت وپێی قبولّ نیە ئەگەر خوای گەورە چی بیەوێت دروستی بکات بەو چۆنیەتیەی خۆی دەیەوێت؟

ئایا پەروەردگار ســەرچاوەکانی کەم دەبێتەوە لەو شــتانەی دەیکات ؛ هەتاوەکو بەپێی پێویست بەکاریان بهێنێت؟

خوای گەورە لەوە بەرز وبڵندترە.

بەڵام ئایا ئێمە لە چەقی ئەم گەردوونەداین؟

بەڵێ ئەی مرۆڤ: تۆ لە چەقی گەردوونـدایـت بەهۆی ئەرک پێســـپاردنی -تەکلیفی- خوداییەوە.

وئەم تەکلیفە : ئاینە.

ئاین ئەو ســـپاردەیە کە مرۆڤ لەئەســـتۆی خۆی گرت، وگەورەترین تاقیکردنەوەیە کە داواکراوە پەیڕەوی بکەیت وداواکراوەکانی جێبەجێ بکەیت.

تۆی ئەی مرۆڤ داواکراوە کە بەندایەتی بکەیت بۆ اللّٰه -سبحانه وتعالی- وبەم شێوەیە دەبیتە چەقی گەردوون، تۆ چەقی ئەم گەردوونەیـت نەک بە قەبـارە وهێز وتوانـات بەڵکو بەهۆی تەکلیفی خوداییەوە.

دەتوانیت خێر ئەنجامدەیت و واز لە شەڕ وخراپە بهێنیت، وتوانات هەیە باوەڕ بهێنیت یان کوفر بکەیت.

هەموو دەزانین کە تەکـلیفی خودایی لێمـان داواکراوە، ئەگەر بمـانەوێـت یـان نەمانەوێت!

مولحیـد وئیمـاندار و(ئەوانەی دەڵێن نازانین ئایا خودا هەیە یان نا ؛ لائەدریەکان) ؛ هەمووی دەزانێت کە تەکلیفی خودایی لەســـەرە وهەســـتی پێدەکـات، ودەنـاڵێت بەدەست چزەچزی ویژدانی ڕەوشتەکانەوە، ولە ناخیەوە دەزانێت شتێک هەیە دەڵێت:

ئەوە بکە وئەوە مەکە، کاری خێر بکە و واز لە خراپە بهێنە، هەمووماـن لەڕاســتی و واقیعی نەفسمان ئەمە دەزانین کە دەبێت گوێڕایەڵ بین!

ئێمە لە چەقی ئەم گەردوونەین بەهۆی تەکلیفی خوداییەوە!

هەروەها لەچەقی ئەم گەردوونەین بەهۆی درک پێکردن وزانستمان، ئێمە لە شتەکان تێگەدەین وهەستیان پێدەکەین وڕاستی بوونمان دەزانین، وڕاستی گەردوون دەزانین لەدەوروپشتمان، وزۆر باش لەمانای بوون تێدەگەین.

بۆیە ئێمە داوالێکراوین وتەکلیفمان لەسەرە ولێپرسینەوەمان لەگەڵدا دەکرێت!

وئێمە ئەو بوونەوەرەین کە تێدەگەین لە جوانی و وردبینی لە دروســتکراوەکاندا، ئێمە ئەو بوونەوەرین کە دەتوانین تەکلیفەکان جێبەجێ بکەین یان کوفر بکەین وپشــتیان لێبکەین، ودەتوانین هەڵبژێرین، ودەتوانین باوەڕ بهێنین یان کوفر بکەین.

ئێمە چەقین لەم گەردوونەدا.

﴿إِنَّا عَرَضْــنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّــمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْــفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَــانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ واتە: ﴿ئێمە ئەمانەتی (عەقیدە و بیروباوڕ، ئەمانتی سەرپشکیمان) نیشانی ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان دا، (یاخود پێشنیارمان کرد کە ئێوە هەڵگری ئەم ئەمانەتە بن)، بەڵام هەمووان دەستیان پێوەناو ترسان لێی (هەر پێیان چاك بوو ئاوا (مسـیر بن، سـەرپشـك نەبن) کەچی ئادەمیزاد هەڵیگرت و گرتیە ئەســتۆی، بەڕاســتی زۆر ســتەمکار و نەفام بوو (ئەگەر زۆرینە ڕەچاو بکەین)﴾ [الأحزاب: ٧٢].

١٥- هەندێک لە مولحیدەکان دەڵێن :زۆر ئەســتێرە هەیە بۆیە بەپێی بیرۆکەی ئەگەرەکان ئاسـاییە ئەسـتێرەیەک هەبێت گونجاو بێت بۆ ژیان لەسەری ..ئایا ئەم بەڵگەهێنانەوەیان دروستە؟

و: پەیوەندی چیە لەنێوان زۆری ئەســتێـــــرەکان و ڕەخنەگرتن لە بەڵگەی وردبینی لەدروستکردندا؟

مەسەلەکە سەبارەت بە مادده یەکەمیەکان نیە.

لەنێو دارستانێکی پڕ لە میوە وبەرهەم وئاژەڵ بم، مانای ئەوە نیە لەناکاو لەناوەڕاستی دارســتـانەکەدا قـازانێـک پڕ لە چێشــتی لێنراو دەربکەوێـت، مەســەلەکە مـادده سەرەتایەکان نیە!

وهەروەها بوونی لم لە بیابانەکانی جیهان، مانای ئەوە نیە کە چارەســەرکاری ژمارەیی وچیپی ئەلیکترۆنی بدۆزمەوە لە هەموو شـوێـــنێکی بیابانەکانی سـەر زەوی کە لە لم دروست دەکرێن !

مەسەلەکە پەیوەست نیە بە ماددەی سەرەتاییەوە؛ بەڵکو باسەکە لەسەر دروستکردن و وردبینیە Know how .

تەنها بوونی کۆمەڵێک ئەســتێرە بەس نیە بۆئەوەی ئەســتێرەیەک دەربکەوێت بەم وردیە وەک زەوی.

باسەکە لەسەر وردبینی وخوڵقاندن ودروستکردنە؛ ﴿صُنْعَ اللَّـــهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ واتە: ﴿ئەمەیە دەســتکردی ئەوخوایەی کە هـــــەموو شــتێکی بەئەوپەڕی ڕێکوپێکی دروستکردووە﴾[النمل: ٨٨].

بوونی ئەستێرەی زۆری تر هەرگیز پاساو نیە بۆ بوونی ژیان لەسەر زەوی.

بوونی ئەسـتێرەی تر پاسـاو نیە بۆ بوونی کۆدی بۆمـــــاوەیی لە نێو چوار ملیار پیت کە هەموو فەرمـانەکـانی ئەنـدامەکـان وهۆرمۆنەکـانـت ڕێکـدەخـات بەڕێکخســتنێکی سەرسوڕهێنەر پێش ئەوەی خۆت بوونت هەبێت!

ژیان زانیاریە، نەک مادده.

ئەگەر من ومولحیدێک بچینە سەر یەکێک لە ئەستێرەکان وئامێرێکی ئاڵۆز بدۆزینەوە کە بە ڕێکخستنێکی زۆر سەیر ئیش دەکات، ئەگەر لە فەرمانەکانی تێنەگەین، ئایا دەکرێت نکۆڵی بکەین لەوەی ئەم ئامێرە دروستکارێکی هەیە ؛ تەنها بەهۆی ئەوەی ئێمە لەسەر ئەستێرەیەکی زۆر گەورەین؟

ئەقڵ وبیرکردنەوەی سەرەتایی وا لە من ومولحیدەکە دەکات کاتێک ئەم ئامێرە دەبینین بڵێین کە ئەم ئامێرە دروستکارێکی بەتوانای هەیە.

وئەوەی نکۆڵی دەکات لەم بیرکردنەوە سەرەتاییە ونکۆڵی دەکات لەبوونی دروستکارەکە ؛ ئەو داواکراوە بەڵگە بهێنێتەوە، نەک ئەوەی بەرامبەر!

مولحید لەم گەردوونە سەرسوڕهێنەرە داواکراوە بەڵگە بهێنێتەوە نەک ئیماندار!

جارێکیان مولحیدێکی لائەدری بەناوی کارل ساغان لە ڕۆمانێکی بەناوی (کۆنتاکنت Contact)، باسی ئەوە دەکات چۆن زاناکان بەدوای زیرەکی دەگەڕێن لە دەرەوەی زەوی.

ولەو ڕۆمانە خەیاڵیەدا زاناکان زنجیرەیەک درێژ لە ژمارەیان دۆزیەوە کە لە ئاسمانی دەرەوە هاتبوو؛ وچونکە ئەم زنجیرە سەرەتاییە ئاماژەیە بۆ بەهایەکی بیرکاری دیاریکراو، ونرخێک کە بەڵگەیە لەسەر ڕێکخستن، بۆیە ئەمە بووە بەڵگەیەکی ئەقڵی پێویست بۆئەوەی بڕیار بدەن لەسەر ئەوەی ئەم پەیامە لە شارستانیەتێکی ترەوە هاتووە ودەیەوێت پەیوەندیمان پێوە بکات!

ئەوەی جێی پێکەنینە کە کارل ساغان کە لائەدریەکی بەناوبانگە، بەڵام ئەقڵی دان بەوەدا دەنێت کە ئاڵۆزی وڕێکخستن لە پەیامێکی بچووکدا بەڵگەیە لەسەر دروستکردن و وردبینی!

تەنها زنجیرەیەک ژمارەی یەکەمی دەبێتە هۆی بڕیاردان لەسەر ئەوەی شارستانیەتێکی مەزن هەبووە؛ ئەی چی دەڵێیت سەبارەت بە چوار ملیار پیت کە لەناو هەر خانەیەک لە خانەکانی لاشەت هەیە، ئەگەر یەک پیتیان نەبێت لەوەیە کارەسات ڕووبدات، ئایا چۆن ئەم هەموو وردبینیە دەگەڕێنیتەوە بۆ لێکدانەوەی نامەنتیقی ئیلحادی زۆر سەیر ونامۆ؟

ئەقـڵ ومەنتیق نیە کە ئەم لێکـدانەوە نـامەنتیقیـانە بکەیـت بۆ ڕێگرتن لەڕاڤەکردنی دیاردەیەک لە چوارچێوەی خۆیدا ئاماژەیە بۆ خوڵقێنەر؛ ﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ﴾ واتە: ﴿پێیان بڵێ: تەماشـا بکەن و سـەرنج بدەن: خوا چی دروسـت کردووە لە ئاسـمانـــەکان و زەویدا، کەچی بەڵگە و نیشانەو ئاگاداریەکان سوودیان نیە بۆ ئەو کەسانەی کە باوەڕ ناهێنن و (ڕێبازی ئیمان ناگرنەبەر)﴾ [یونس: ١٠١].

١٦- بۆچی ناکرێت زیاتر لە یەک خوڵقێنەری ئەزەلی هەبێت؟

و: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّـــهُ لَفَسَـدَتَا﴾ واتە: ﴿ئەگەر لە هـــەردووکیاندا (لە ئاسمان و زەویدا) چەند خوایەکی تر هەبوایە غەیری (اللّٰه)، ئەوە کاول و وێران دەبوون و تێک دەچوون بەسەر یەکدا﴾ [الأنبياء: ٢٢].

بوونی خوایەکی تر لەگەڵ اللّٰه ؛ زۆری لەژمارەی خوایەکان واتە پێویستی.

وپێویستی بۆ پەروەردگار -سبحانە وتعالی- ئاماژەیە بۆئەوەی کە گەردوون لە ئاسایشدا نیە ولەوەیە لەناوبچێت.. ئەمەیش دەبێتە هۆی خراپە لەنێو گەردوون.

بۆیە هیـــــچ زامنێـک نیە بۆئەوەی گەردوون بمێنێت ئەگەر خودایەکی هەبێـت کە پێویستی بە کەسانێکی تر بێت!

﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّـــهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّـــهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ واتە: ﴿ئەگەر لە هـــــەردووکیاندا (لە ئاسـمان و زەویدا) چەند خوایەکی تر هەبوایە غەیری (اللّٰه)، ئەوە کاول و وێـــران دەبوون و تێک دەچوون بەسەر یەکدا، پاکی و بێگەردی بۆ خوا کە پەروەردگاری عەرشـە، لەو باس و خواسانەدا (کە خوانەناسان) دەیڵێن (هاوەڵ بۆ ئەو زاتە بڕیار دەدەن)﴾ [الأنبياء: ٢٢].

پێویســـتی بەیەکێکی تر دوورە لە خوای گەورە ئەو زاتە دەوڵەمەنـدە وبێ نیـازە لە بوونەوەرەکان وتەنها خۆی هەموو گەردوونی ڕاگرتووە -سبحانە وتعالی-.

سـەرەڕای ئەوەی باسـکرا: ئەگەر زیاتر لە یەک خوا هەبوایە ئەوا ئەگەری بەریەککەوتن زیاتر دەبوو لە ئەقڵەوە بەبەراورد لەگەڵ ڕێککەوتن، چونکە زیاتر لە خوایەک واتا زیاتر

لە یەک ویست وخواست، وزۆری خواستەکان واتا هەریەکێکیان پێویستی بەئەوی ترە، وئەمیش دەبێتە هۆی خراپە لە ئاسمانەکان وزەوی.

وفیترەتی مرۆڤ دان بەوەدا دەنێـت کە اللّٰه تـاکە، ئەگەر کەســێکی فیزیـایی یـان نافیزیایی بڕوانێتە گـەردوون ئەوا بۆی دەردەکەوێت کە تەنها یەک خوا هەیە؛ ئەمیش فیترەتی مرۆڤە.

١٧- بۆچی ئاین؟

و: سەرسەختترین مولحید پێی وایە ڕاستگۆیی باشترە لە درۆ، ئایا وانیە؟

سەرسەختترین مولحید پێی وایە سپاردە پارێزی باشترە لە خیانەت، ئایا وانیە؟

ئەم دەستەواژانە لەم جیهانە ولە جیهانی مــادیەوە نەهاتوون بۆئەوەی لێکدانەوە بۆ مانا وئاماژە ومەبەستەکانیان بکەن.

مانای ڕاستگۆیی چیە؟

مانای سپاردە پارێزی چیە؟

ئایا ئەگەر ناخی گەردیلەکان شی بکەینەوە ؛ هیچ مانایەک دەدۆزینەوە بۆ : ڕاسـتگۆیی یان درۆ؟

ئەگەر بەوردی ســەیری فیزیای گەلەئەســتێرەکان یان کیمیای هۆرمۆنەکان بکەین ئایا دەتوانین: ئەمانەت وخیانەت بدۆزینەوە؟

ئەم دەستەواژانە لەم ژیانە مادیەوە نیە.

بەڵکو دەستەواژەی هەقیقین.

بەڵکو لە گەورەترین بابەتەکانە.

بەهای مرۆڤ لەڕەوشتیدایە نەک بە قەبارەی مادیی ونە بە ژمارەی گەردیلەکانی ونە بە ئاستی وزە لە خانەکانیدا.

بەهای مرۆڤ لە پابەندبوونیەتی بە تەکلیفی خودایی لە ناخیدا.

وئەم بەهایە مرۆڤ بەهیچ شێوەیەک بەشدار نیە تێیدا لەگەڵ جیهانی ماددی.

پیاوی چاک وپیاوی خراپ هەیە.

بەڵام شاخی چاک وشاخی خراپ نیە.

وئەستێرەی ئەمانەت پارێز وئەستێرەی خیانەتکەر نیە.

تەنها مرۆڤ پەیوەندیدارە بە بەهاکان ومەبەست ومانای بوون.

تەنها مرۆڤ وجنۆکە درک بەوە دەکەن کە تەکلیفی خوداییان پێ سپێردراوە.

وهەستکردن بەمانای ڕەوشت تەنها بەشێکە لە فیترەتی تەکلیفی خودایی لەناخمان.

ئاین گرنگە بۆ تێگەیشتنی مرۆڤ.

تەنها ئاین مانای ڕەوشت شی دەکاتەوە وبۆچی هەیە وبۆچی گرنگە پابەند بین پێوەی.

تاکە شت کە تایبەتمەندی دیاریکراوی خۆی دەدات بە ڕەوشتەکان تەنها ئاینە.

ناتوانین لە ڕەوشت تێبگەین مەگەر لە چوارچێوەی تەکلیفی خودایی نەبێت.

وناکرێت بزانین بۆچی ڕەوشت فیترەیە لە مرۆڤدا تەنها لەڕێگەی ئاینەوە نەبێت.

لەڕێگای ئاینەوە دەزانین مەبەســتی بوون چیە، ودەزانین ڕەوشــتەکان بەشــێکن لە تەکلیفی خودایی کە هەست دەکەین بە گرنــگی پابەند بوون پێوەیان تەنانەت ئەگەر پابەندیش نەبین پێوەیان.

ئاین پێویست وگرنگە بۆ مرۆڤ.

لەڕێگای ئاینەوە دەزانین بۆچی لێرەین؟

دەزانین لەپاش مردن چی هەیە؟

ومانای بوون دەزانین.

دەزانین چی داواکراوە لەئێمە لەم بوونەدا؟

زانســت بە ئاین واجبە بۆئەوەی مرۆڤ ئەو شــتانە بزانێـــــت کە ســەرقاڵی کردووە وبەردەوام بیری لێدەکاتەوە.

بۆیە بە بێ ئاین هەموو جیهان دەبێتە کوێری وهیچێکی تەواو.

ئیبن ئەلقەیم -ڕەحمەتی خوای لێبێـت- دەڵێـت: هیچ ڕێبـازێـک نیە بۆ بەختەوەری وســـەرفرازی مرۆڤ لە دونیا وقیامەت مەگەر لە ڕێبازی پێغەمبەرانەوە نەبێت، وهیچ ڕێگایەک نیە بۆ ناسینی پاک -باش- وپیس -خراپ- بە وردی مەگەر لەڕێگای ئەوانەوە، وتەنها لەڕێگای ئەوانەوە مرۆڤ دەگات بە ڕەزامەندی خوای گەورە.[٦]

دونیا تاریک ونەفرەت لێکراوە مەگەر ئەو شـوێنە نەبێت کە خۆری ئـــــاین وپەیام پێی گەیشتووە، هەروەکو شێخی ئیسلام ئیبن تەیمە دەڵێت -ڕەحمەتی خوای لێبێت-.[٧]

بەبێ ئاین مەبەستی بوون نازانین ومانا وبەهای خێر نازانین چیە.

وبەبێ پەیامەکان جیهان دەبێتە شتێکی بێنرخی ترسناک.

کاتێک ئاین نــامێنێت ومرۆڤ نکۆڵی دەکات لە پێغەمبەرایەتی؛ ئەو کاتە مرۆڤ دەبێتە زبڵێکی ئەســـتێرەیی هەروەکو کارل ســـاغان ئاماژەی بۆ دەکات، ومرۆڤ دەبێت بە مێروویەک لەلای سارتەر لە ڕۆمانی (هێڵنج).[٨]

ومرۆڤ دەبێتە پـاشـــەڕۆیەکی کیمیـایی یـان بەمـانـایەکی وردتر پیســـیەکی کیمـایی Chemical Scum هەروەکو ستیفن هاوکینگ دەیڵێت.[٩]

پێغەمبەرایەتی تاکە ترپەی بوونە، بەبێ پێغەمبەرایەتی چاکترین داهێنان وخۆشـترین چێژ دەبنە شتی ترسناک!

بەبێ ئاین هەموو جیهان دەبێتە دێوی ترسێنەر.

ئەگەر پرســـیارێکی بوون لە هەر مولحیدێک بکەیت : بۆچی ئێمە لێرەین لەم جیهانە یان لەپاش مردن چی هەیە؟

---

[٦] [زاد المعاد: ١/ ٦٨].

[٧] [مجموع الفتاوى ١٩ / ٩٣،٩٤].

[٨] Video Source: The Shores of the Cosmic Ocean [Episode 1]Some part of our being knows this is where we came from. We long to return. And we can. Because the cosmos is also within us. We're made of star-stuff. We are a way for the cosmos to know itself. 06 min 04 sec

[٩] From an interview with Ken Campbell on Reality on the Rocks: Beyond Our Ken, 1995

یان پرسیارەکەت بەهەڵەدا دەبات وچەواشەکاری دەکات یان تەواو بێدەنگ دەبێت.

بۆیە ئاین داواکراوێکی ســروشــتیە بۆ تێگەیشــتنی مرۆڤ وتێگەیشــتنی گرنگی بەها ڕەوشـتیەکان، وداواکراوە بۆ تێگەیشـتنی مانای بوون ومەبەسـت لە بوون وبەدیهێنانی بەندایەتی بۆ اللّٰه ئەو بەندایەتیەی دەبێتە هۆی ڕزگاربوونی مرۆڤ.

١٨- چی ڕێگرێک هەیە لەوەی ئەم ڕەوشتانە دەرەنجامی مێشک وکۆمەڵگا بێـت؟

و: مێشک پێکهاتووە لە هەمان ئەو پێکهاتە مادیانەی کە لە ژیانی مادیدا هەیە !

هەرچەندە مێشــک ئاڵۆز بێت یان هەرچەندە پێکهاتە مادیەکان ئاڵۆز بن ئەوا کۆمەڵە سفرێک هیچ شتێک زیاد ناکات مەگەر سفری تر نەبێت.

ئەگەر ماددە خێر وشەڕ نەناسێت ئەوا مێشکیش بەهەمان شێوەیە !

لێرەدا پرسـیار لە مولحید دەکەین: چۆن بیرۆکەی خێر وشـەڕ دەرکەوت ئەگەر جیهانی ماددی هەمووی لەڕوانگەی ڕەوشتەکانەوە بێلایەن بێت، وخێر وشەڕ نەناسێت؟

پرسـیاری دووەم: چی ڕێگرێکی مێشـکی هەیە کە بەربەسـت بێت لە پێش لەناوبردنی هەموو خەڵکی سەر زەوی؟

چی ڕێگرێکی مێشکی هەیە کە ببێتە ڕێگر لەوەی ئەو ڕەگەزانەی مرۆڤ کە (لە پلەیەکی خوارتردان) بخرێنە نێو قەفەزی ئاژەڵەکانەوە؟

چی ڕێگرێکی مێشکی هەیە لە لەناوبردنی نەخۆش وکەم ئەندام وپیر و (ئەو ڕەگەزانەی لە پلەیەکی خوارتردان) هەروەکو ڕوویدا لە سەردەمی نازیەکان لە پرۆژەی بژاردە کردنی سروشتی - پرۆژەی ئەکشن تی فۆ - ؟[١٠]

ئەم پرســیارانە مێشــکی مـاددی هیچ وەڵامێکی بۆیـان نیە بە بەهەڵەدانـان یـان بەڕاستدانان.

[١٠] https://en.wikipedia.org/wiki/Aktion_T4

مێشـــک بێلایەنە لە ڕوانگەی ڕەوشـــتەکانەوە، چونکە لە هەمان پێکهاتەکانی زەوی پێکدێت.

بۆیە هیچ پەیوەندیەک نیە لەنێوان مێشک وڕەوشتەکان نە لە نزیک ونە لە دوورەوە.

بەڵام بیرۆکەی : کۆمەڵگە هۆکاری پەیدابوونی ڕەوشتەکانە ؛ ئەمە بیرۆکەیەکی نامۆیە، چونکە ڕەوشتەکان پەیوەندی بەمرۆڤەوە هەیە وەکو مرۆڤ نەک هەموو کۆمەڵگا.

پاشـــان کۆمەڵگا لە هەمان پێکهاتەی ماددەکان پێکهاتووە، بۆیە ســـفری زیاتر تەنها ســـفری تر بەرهەم دەهێنێت، ئیتر چۆن کۆمەڵگا ڕەوشـــتی بەرهەم هێنا، لەکاتێکدا ڕەوشتەکان هیچ پەیوەندیان بە ژیانی ماددیەوە نیە؟

پاشـان ئەگەر ئەم قسـەیە ڕاسـت بێت، وپێمان وابێت ڕەوشـتەکان کۆمەڵگا دایهێناوە، ئەوا لێرەدا نازیەکان ڕاســـت بوون لە لەناوبردنی خەڵکی چونکە کۆمەڵگا ئەمەی پێ باش بوو.

کاتێک جیهان بڕیـــاری دا دادگایی نازیەکان بکات ؛ ئەوا ئەم بڕیارە لەسەر ئەو بنەمایە بوو کە ڕەوشـــتەکان ڕەهان وکۆمەڵگا دایان ناهێنێت، ئەگەر نا نەیاندەتوانی دادگاییان بکەن ونەیاندەتوانی بزانن کە ئەمەی کردوویانە هەڵەیە هەر لە سەرەتاوە.

ڕەوشـــتەکان جیاوازن لە کۆمەڵگا وســـەربەخۆن، ڕاســـت هەر ڕاســـتە لەلای کۆمەڵگای باش وکۆمەڵگای خراپ.

وهەڵە هەر هەڵەیە لەلای کۆمەڵگای باش وکۆمەڵگای خراپ.

ڕەوشتەکان مانای تایبەتی خۆیان هەیە کە مێشک وکۆمەڵگا تێدەپەڕێنن.

١٩- زیاتر لە خوایەک هەیە لە شارستانیەتەکانی سەر زەوی، بۆچی تەنها باوەڕهێنان بە الله بەتایبەتی؟

و: هیچ پەرستراوێک نیە لە هەموو ئاینەکانی سەر زەوی جگە لە الله.

بەپێچەوانەی ئەو ئاینانەی کە خوای تریان پەرستووە لە گەڵ الله وکردویانن بە خوا - پەرستراو- وەکو عیسا ورۆحی قودس لە نەسڕانیەت وفنشو وشیفا وبراهما لە هیندۆسیەت وهتد.

هەموو ئاینەکان باوەڕیان بە الله هەیە کە تاکە وباوەڕیان وایە ئەو خوڵقێنەری بوونە.

بەڵام ئەوان لەگەڵ الله ؛ پەرستراوی تر دەپەرستن نەک لەمە زیاتر.

تەنانەت موشریکەکان بتەکانیان بە پەرستراو -خوا- دانەنا لە خودی خۆیاندا، بەڵکو دانیان بەوە دەنا کە الله تەنها خۆی خوڵقێنەرە، بەڵام دەیانووت ئەمانە نێوەندن بۆ گەیشتن بە الله ؛ ﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ واتە: ﴿ئەگەر پرسیار لە بێ باوەڕان بکەیت: کێ ئاسمانەکان و زەوی دروست کردووە، ڕۆژو مانگی ڕام کردووە، بەدڵنیایی و بێ دوودڵی دەڵێن: (الله) دروستی کردوون، جا چۆن لادەدرێن لە یەکتاپەرستی و فریو دەخۆن؟!﴾ [العنكبوت: ٦١]

شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: (هەرکەسێک پێی وابێت سەبارەت بە بت پەرستەکان کە ئەوان پێیان وایە ئەو بتانە جیهان دروست دەکەن یان باران دەبارێنن یان ڕووەک دەڕوێنن یان ئاژەڵ دروست دەکەن یان هتد، ئەوا نەزانە بەڵکو مەبەستی بت پەرستەکان هەمان مەبەستی موشریکە گۆڕ پەرستەکانە)[١١].

ول دیورانت دان بەوەدا دەنێت کە بنچینەی هیندۆسیەت لەکۆتاییدا دەگەڕێتەوە بۆ باوەڕهێنان بە الله ی تاک وبێ هاوتا، سەبارەت بە خواکانی هیندۆس دەڵێت: (ئەم هەزارەها خوایانە هەمان شتە کە کەنیسەکان دەیکەن لە بەپیرۆزدانانی

---

[١١] [مجموع الفتاوى: ١ / ٣٥٩].

پیاوچاکەکانیان، تەنانەت بۆ یەک ساتیش نایەت بە بیری هیندیەک کە ئەم خوایە زۆرانە خاوەن هێز ودەسەڵاتی باڵا بن)[12].

لە ڕاپۆرتێک بۆ حکومەتی بەریتانی لە هیند لەکاتی داگیرکردنی بەریتانیا بۆ هیند هاتووە: (ئەنجامی گشتی کە لیژنەی توێژینەوە بڕیاری لەسەر داوە ئەوەیە زۆرینەی هیندیەکان باوەڕێکی پتەویان بە یەک خودا هەیە کە باڵاترین ودەسەڵاتدارترینە)[13].

اللّٰه تاکە لە هەموو ئاینەکانی سەر زەوی؛ ﴿وَإِلَـٰهُنَا وَإِلَـٰهُكُمْ وَاحِدٌ﴾ واتە: ﴿خوای ئێمە و خوای ئێوە تەنها یەکێکە﴾ [العنكبوت: ٤٦].

بتەکان وئەو خوایانەی مرۆڤەکان دایان ناون؛ تەنها هۆکارێکی کوفرین بۆ گەیشتن بە اللّٰه ؛ ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ﴾ واتە: ﴿ئەوانەش جگە لەو زاتە کەسانی ترو شتی تر دەکەنە پشتیوانی خۆیان دەڵێن: ئێمە ئەم بت و شتانە ناپەرستین تەنها لەبەر ئەوەی لە خوا نزیکمان بخەنەوە﴾ [الزمر: ٣].

٢٠- ئەگەر مرۆڤ شتێک بکات کە پێویستی پێ نیە ئەمە گاڵتەجاریە ! وخوای گەورە پێویستی بە ئێمە نیە ئیتر بۆچی ئێمەی دروست کردووە؟

و: بیرۆکەی پێویستی بەرامبەر گاڵتەجاڕیە ئەمە بیرۆکەیەکی بێ مانا وپوچە!

پێویستی بەرامبەر بە حیکمەتە نەک بەرامبەر بە گاڵتەجاڕی.

دکتۆرێکی دەوڵەمەند وخاوەن ناوبانگی باش لەوەیە هەندێک خەڵکی چارەسەر بکات بێ ئەوەی پێویستی پێیان هەبێت، بەڵکو لەوەیە تەنها بۆ بەرژەوەندی خۆیان چارەسەریان بکات، وئێمە لێرەدا کردەوەکەی بەوە وەسف ناکەین کە گاڵتەجاڕیە!

حیکمەت ومەبەستی مەزن بۆ کردنی کارێک لە بازنەی پێویستی/گاڵتەجاڕی ناسوڕێنەوە!

ولەوەیە یەکێک لە مەلەوانەکان منداڵێک ڕزگار بکات وەکو ڕەحمەتێک بۆی پاشان دەڕوات بێ ئەوەی چاوەڕێی ستایش بکات لە کەسوکاری منداڵەکە، ولێرەدا

[12] [قصة الحضارة، ول ديورانت، ٣ / ٢٠٩].

[13] [هەمان سەرچاوەی پێشوو].

کردەوەکەی بە پێویسـتی وگاڵتەجاری پۆلێن ناکرێت بەڵکو ئەمە کارێکی بەخشـنەدەیە ومەبەستێکی پیرۆزە وڕەوشتێکی جوانە!

بۆیە هیچ پەیوەندیەک نیە لەنێوان پێویستی وگاڵتەجاری ![14]

لە (صــحیح مســلم) لە فەرموودەیەکی قودســـیدا خوای گەورە دەفەرموێت: «ئەی بەندەکانم، ئەگەر لە یەکەم کەســـەوە بۆ دواین کەس لە ئێوە بە مرۆڤ وجنۆکەوە لە سـەر دڵی خراپەکارترین (گوناهبارترین) کەسـی ئێوە بن، ئەوا ئەمە هیچ لە موڵکی من کەم ناکات، ئەی بەندەکانم، ئەگەر لە یەکەم کەســـەوە بۆ دواین کەس لە ئێوە بە مرۆڤ وجنۆکەوە بە هەمووتانەوە لە یەك شـوێن بووەسـتن و داوا لە من بکەن، ئەوا من داواکاری هەمووی جێبەجێ دەکەم ئەوەندە لە موڵکی من کەم دەکات هەروەکو چۆن دەزوویەك لە ئاوی دەریا کەم دەکاتەوە کاتێك دەخرێتە ناو دەریاکە ودەهێندرێتە دەرەوە، ئەی بەنـدەکـانم، ئەوە تەنها کردەوەکـانتـانە من بۆتـان دەبژێرم، وپاشـــان پاداشـــتتان دەدەمەوە (بە چاکە وخراپە)، جا بۆیە ئەوەی خێر وخۆشـــی بینی؛ ئەوا با ســـوپاس وحەمدی خودا بکات، وئەوەش جگە لە ئەوەی بینی؛ ئەوا با تەنها لۆمەی نەفسی خۆی بکات».[15]

خوای گەورە بێ پێویستە لە هەموو جیهان.

وهەموو هەوڵدان وکۆشـــشـــکردن وکردەوەیەکمان تەنها بۆ نەفســـی خۆمانە، ﴿وَمَن جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِــهِ إِنَّ اللَّـــــهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ واتە: ﴿ئەوەش کە هەوڵ دەدات و کۆشـــش دەکات لە پێناوی گەیاندی ئاینی خوادا; بێگومان قازانج و ســـوودی هەوڵ و کۆششەکەی هەر بۆ خۆیەتی، چونکە بەڕاستی خوا بێ نیازە لە هەموو خڵکی. (بەڵام لە قیامەتدا ئەو زاتە زۆر سـوپاسـگوزاری ئەو کەسـانەیە کە هەوڵ و کۆشـشـیان داوە لە پێناوی ئاینەکەیدا)﴾[العنكبوت: ٦].

ئێمە دەزانین کە خوای گەورە حیکمەتی هەیە لە هەموو خوڵقێنراوەکانیدا ئەگەرچیش سـەبارەتیان نەزانین، ونەزانینی نەخۆش سـەبارەت بە حیکمەتی پزیشـک ئەمە مانانی ئەوە نیە کە بڕیارەکانی پزیشک بۆ گاڵتەجاڕیە.

[14] [ظاهرة نقد الدين في الفلسفة الحديثة، د. سلطان العميري، رسالة دكتوراة].

[15] [صحيح مسلم: ٢٥٧٧].

زانســـت بە حیکمەتەکانی خوای گەورە مانای ئەوە نیە هەموو لایەکانی حیکمەتەکە بزانین بەڵکو بەسە تەنها بەشێکی بزانین!

بەسـە هێندە بزانین کە ئێمە ڕاسـپێردراوین -موکەلەفین- بۆ پەرسـتنی اللە ودەزانین کە حیکمەتی خودایی هەیە، ئەمە بەسـە بەشـێوەیەکی گشـتی، ئەگەر نا وەکو ئەوە دەبین کە کافرە بەهەموو شـتێک کە لێی تێنـــاگات، ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ﴾ واتە: ﴿بەڵکو سـەرەڕای ئەو هەموو بەڵگانە ئەوانە بڕوایان بەقورئان نەکردووە کەهیچ شـتێکیان نەزانیووە دەربارەی، هێشـتا بۆیان نەهاتووە سـەرئەنجامی ئەو بەڵێنانەی کە بەڵێنی پێداون﴾ [یونس: ٣٩].

خوای گەورە حەکیمە -دانایە- وئێمەی بۆ حیکمەتێک دروستکردووە -سبحانه وتعالى.

وتەنها اللّٰه شایستەی ئەوەیە بپەرسترێت.

هیچ یەکێک شـــایســـتەی پەرســـتن نییە جگە لە اللّٰه، ئەو خوڵقێنەرەی کە ئێمەی لە نەبوونەوە دروســـتکردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ واتە: ﴿ئـەی خـەڵکینـە پـەروەردگـاری خۆتـان بپەرســـتن، ئەو زاتەی کە ئێوە و پێشـــینانی ئێوەشـــی بەدی هێناوە، بۆ ئەوەی ڕێبازی خواناسی و تەقوا و پارێزکاری بگرنە بەر﴾ [البقرة: ٢١].

ئەو زاتە هیدایەتی ئێمەی داوە وشـەریعەت وقەدەری داناوە وفەرمان ونەهی کردووە، ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ واتە: ﴿هەرچی دروســـتکردن و بڕیاردانە هەر بۆ ئەوە﴾ [الأعراف: ٥٤].

تەنها خوڵقاندن بەدەستی خوای گەورە نیە، بەڵکو هەموو قەدەر وفەرمان وبڕیارێکیش بەدەستی ئەوە وئێمە گوێڕایەڵی فەرمانەکانی ئەوین -سبحانه وتعالى-.

پەرســتن مافی خوای گەورەیە لەسـەر بەندەکانی، ئەو زاتە -سـبحانه وتعالى- ئێمەی دروسـتکردووە وژیان ورزق ورۆزی پێبەخشـیووین، وهیدایەتی داوین وپێغەمبەرانی بۆ ناردووین بۆ تاقیکردنەوە و هەڵسـەنگاندن تا دەربکەوێت کاممان کردەوەمان باشـترە، پەرســتن مافی خوای گەورەیە لەســەر ئێمە؛ ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَـــنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾ واتە: ﴿هەر ئـەو خۆی مردن و ژیانی بەدیهێناوە، تا تاقیتان بکاتەوە، کێتان کردەوەی چاکترو پەسـەندترە، هەر ئەویش زاتێکی باڵادەسـتە بەسەر بێ باوەڕاندا، وە لێخۆشبووە بەرانبەر ئیمانداران﴾ [الملک: ٢].

ژیـان وقیـامەتمـان لەسـەر ڕێرەوێکی ڕاسـت نـابێـت مەگەر بە پەرسـتن نەبێـت، ورەوشتەکانمان تەنها بە پەرستن ڕێک دەبێتەوە، پەرستن ڕێگرە لە خراپەکاری وگوناهـ وتاوانەکان و بەهۆیانەوە ژیانی خەڵکی چاک دەبێت، پەروەردگارمان -سبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ﴾ واتە: ﴿ونوێژیش بەچاکی ئەنجام بدە، چونکە بەڕاستی نوێژ بەرهەڵستە لە گوناهـ و تاوان و نادروستی دەکات﴾ [العنكبوت: ٤٥].

وتەنها بە پەرسـتن بەهەشـت دەبەینەوە ودەبێتە هۆی ڕزگـاربوون لە قیـامەتـدا وبەختەوەری لە ژیاندا.

پەرسـتن بۆ سـوود وخێری ئێمەیە، و واجبە لەسـەرمان بەرامبەر بە پەروەردگار -عز وجل- چونکە ئەو خوڵقێنەرمانە، وسـوودی تەنها بۆ ئێمە دەگەڕێتەوە وکەمتەرخەمی تێیدا تەنها زیانی بۆ خۆمان دەبێت.

وبەهەشـت بەنرخە، هەرکەسـێک بەهەشـتی بوێت کردەوەی بۆ بکات، وئێمە پێویسـتمان بە یارمەتی اللّٰه یە -سـبحانە وتعالی-، وپێویسـتمان بە پەرسـتنیەتی وئەو زاتە بێ پێویستە لە هەمووان وبێ پێویستە لە هەموو خوڵقێنراوەکان.

٢١- چۆن خوای گەورە بناسین؟

و: خوای گەورە دەناسین لە زۆر ڕێگاوە بەڵام لێرەدا چواریان باس دەکەین:

ڕێگای یەکەم: خوای گەورە دەناسین لەڕێگای سروشت وفیترەتی پاکمانەوە.

مرۆڤ بە فیترەتی پاکی خۆی دەزانێت کە خوڵقێنەرێک هەیە، تۆ بە فیترەت دەزانیت کە خوڵقێنەرێکت هەیە کە لەسـەر ئەم شـێوە وئەندامە ورد وسـەرسـوڕهێنەرانە دروستی کردوویت.

وهەروەها مرۆڤ بە فیترەتی دەزانێت کە داواکراوە بپاڕێتەوە وداوای بەهاناوە هاتن بکات لە پەروەردگاری بە پەرسـتن، وبە فیترەتی دەزانێت پێویسـتی بە پەروەردگارێتی -سـبحانە وتعالی- وپێویسـتی بە ئەو زاتەیە لە هەموو کاتێکدا، وئەم هەسـتەی بەپێویستی زیاتر دەبێت لەکاتی نارەحەتیەکاندا.

فیترەتی ناسـینی اللە هەموو مرۆڤەکانی لەسـەر دروسـتکراوە، خوای گەورە -سـبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّـهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّـهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿(ئەی ئینسان بەدڵێکی پاك و بێگەردەوە) ڕوو بکەرە بەرنامەو ئاینی خواو ئەملاولا مەکە، خەڵکینە ئێوەش پابەندی ئەو نەخشەیە بن کە خوا ئێوەی لەسەر دروست کردووە (واتە قورئان کەتەلۆك و نەخشـەی ژیانی ئادەمیزادەکانە لێی لامەدەن)، هیچ جۆرە گۆڕانکاریەك لە نەخشەو دروستکراوی خوادا ڕوونادات، ئا ئەوەیە دینی ڕاست و دروست، بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەم ڕاستیانە نازانن﴾ [الروم: ٣٠].

هەروەها -سـبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْـهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِـهِمْ أَلَسْـتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَـهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَـٰـذَا غَافِلِينَ﴾ واتە: ﴿یادی ئەوکاتەش بکەرەوە کە پەروەردگارت پشـتاو پشـتی نەوەی ئادەمی کۆ کردەوە وپەیمانی لێ وەرگرتن و کردنی بە شـایەت بەسـەر خۆیانەوە و (پێی فەرموون): ئایا من پەروەردگاری ئێوە نیم؟! هەموو وتیان: نابێت تۆ خوای ئێمە نەبیت، بەڵێ شایەتیمان داوە (کە تۆ پەروەردگارمانیت)، ئەمەش بۆ ئەوەی نەوەکو لە ڕۆژی قیامەتدا بڵێن: بەڕاستی ئێمە لەمە بێئاگا بوین!!﴾ [الأعراف: ١٧٢].

پێش ئەوەی دروسـت بکرێین خولْقێنراوین لەسـەر ئەوەی خوای گەورە بناسـین وبەندایەتی بۆ بکەین، ﴿وَأَشْـهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِـهِمْ أَلَسْـتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَـهِدْنَا﴾ واتە: ﴿پەیمانی لێ وەرگرتن و کردنی بە شـایەت بەسـەر خۆیانەوە و (پێی فەرموون): ئایا من پەروەردگاری ئێوە نیم؟! هەموو وتیان: نابێت تۆ خوای ئێمە نەبیت، بەڵێ شـایەتیمان داوە (کـە تـۆ پـەروەردگـارمـانیـت)﴾، وپێـغەمبەر -صـلی اللە علیە وسـلم- دەفەرموێت:«هەموو منداڵێک لەسـەر فیترەت* لەدایک دەبێت» *(فیترەت واتە: ئەو سـروشـتە پاکەی خوای گەورە مرۆڤی لەسـەر دروسـتکردووە لە باوەڕ بە تاکبوونی اللە -تەوحید- وهەروەها قبوڵکردنی شـتە باش وپەیسـەندەکان وڕەتکردنەوەی شـتە خراپەکان)[١٦].

[١٦] [صحیح مسلم: ٢٦٥٨].

هەموومـان لەســـەر ئەم فیترەتە لەدایـک دەبین، وئەم فیترەتە بەســـە بۆ هەموو مرۆڤێک هەق وڕاســـتی بویێت بۆئەوەی بگات بەهەق وڕاســـتی ودەبێت تەســـلیم وگوێڕایەڵ بێت بۆ ڕاستی هەرکاتێک دۆزیەوە.

ئەم فیترەتە نکۆڵی لێنـاکرێـت تەنـانەت لەلای ئەوانەیشـــی زۆر ڕۆچوون لە کوفردا بەتایبەت لەکاتی کارەســـات وناڕەحەتیەکاندا، خەڵکی هەموویان پەنا دەبەن بۆ اللە لەکاتی ناڕەحەتیدا وشـیرک وهاوبەش بڕیاردانیان لەبیر دەچێتەوە، ﴿وَإِذَا مَسَّـكُمُ الضُّـرُّ فِي الْبَحْرِ ضَــلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْــتُمْ وَكَانَ الْإِنسَــانُ كَفُورًا﴾ واتە: ﴿(خەڵکینە ئێوە) کاتێك لە دەریادا ناخۆشـــی و تەنگانە تووشـــتان دەبێت، ئەوە هەرچی پەرستراو هەیە لە بیرو هۆش و باوەڕتاندا نامێنێت و ون دەبێت جگە لەو زاتە (هـانـاو هـاوار هـەر بۆ زاتی خوا دەبـەن تـا ڕزگـارتـان بکـات) بـەڵام کـاتێـك (فریـاتـان دەکەوێت) و ڕزگارتان دەکات و دەتانخاتە وشـــکانیەوە، ئێوە پشـــت لە بەرنامەکەی دەکەن و ڕوو وەردەگێڕن و نایناســـن، بەڵکو زۆربەی ئینســـانەکان ناشـوکرو ســپڵەن﴾ [الإسراء: ٦٧].

ئەگەر مرۆڤ لەکاتی تەنگانە وناڕەحەتی هەســت بە تیاچوونی بکات، ئەوا تەنها لە اللە دەپاڕێتەوە، وهەموو شـیرک بڕیاردانێکی لەبیر دەچێتەوە؛ وئەم دڵسـۆزیە لە داواکردن لە اللە لەکاتی ناڕەحـەتی پاڵنەرەکەی بریتیە لە فیترەتی پاک کە لەنێو هەموو مرۆڤێکدا هەیە.

یەکێک لە سـەرۆکەکانی ئەمریکان بەناوی (ئیزنهاوەر) کەسـەرکردەی هێزەکانی ئەمریکا بوو ، پاش ئەوەی بینی کە چۆن هێز وســـەربازەکان دەگەڕێنەوە بۆ فیترەت لەکـاتی مەترسیەکی سەخت، دەڵێت: (هیچ مولحیدێک نیە لە نێو خەندەقەکانی جەنگدا).[١٧]

لە خەنـدەقەکـان لەکـاتی جەنـگ هیچ کەس نکۆڵی لە بوونی اللە نـاکـات، هەموویـان دەگەڕێنەوە بۆ لای اللە، ئەمە هەقیقەتی فیترەتە کە هەموو مرۆڤێک دانی پێدا دەنێت لەکاتی تەنگانە.

ڕێگای دووەم بۆ ناسینی اللە بریتیە لە ئەقڵ: ئێمە خوای گەورە دەناسین بە ئەقڵ.

---

[١٧] https://en.wikipedia.org/wiki/There_are_no_atheists_in_foxholes

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَـيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ واتە: ﴿ئـایا ئـەوانـەبـەبێ هیچ شـتێک، هیچ هۆیـەک، هـاتوونـەتـەکـایـەوە؟! یـان هـەر خۆیـان دروستکارن؟!﴾ [الطور: ٣٥].

هەر بە ئەقڵ سێ ئەگەر هەیە چوارەمیان نیە:

یەکەم: ئەوەیە بەبێ خولقێنەر دروستکرابین، ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَـيْءٍ﴾ واتە: ﴿ئایـا ئەوانەبەبێ هیچ شـتێک، هیچ هۆیەک، هاتوونەتەکایەوە؟!﴾، ئەمیش مەحاڵە، چۆن بەبێ خولقێنەر دروست دەبین؟

دووەم: خۆمان خۆمانمان دروسـتکردبێت، ﴿أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ واتە: ﴿یان هەر خۆیان دروسـتکارن؟!﴾، وئەمیش مەحاڵە، چۆن دەتوانم خۆم دروسـت بکەم پێش ئەوەی خۆم بوونم هەبێت؟

بۆیە هەر بە ئەقـڵ تەنهـا ئەگەری سـێیەم دەمێنێتەوە، ئەویش ئـایەتەکە بـاسـی نەکردووە چونکە زانراوە، ئەویش ئەوەیە پەروەردگارێک ئێمەی خولقاندووە.

ئێمە بە ئەقڵ خوای گەورە دەناسین.

ڕێگای سێیەم بۆ ناسینی الله بریتیە لە سەیرکردن وتێڕوانین بۆ خولقێنراوەکانی الله:

سـەیرکردن وتێڕوانین بۆ خولقێنراوەکانی الله دەمانگەیەنێت بە بیرکردنەوە لە مەزنی الله -عز وجل-، ﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ واتە: ﴿پێیان بڵێ: تـەماشا بکەن و سەرنج بدەن: خوا چی دروست کردووە لە ئاسمانەکان و زەویدا﴾ [یونس: ١٠١].

هەتا زیاتر سەیر بکەین وبیر بکەینەوە لە وردی خولقێنراوەکانی الله کە سەرسوڕهێنەرە لە کامڵی و وردبینی دروستکردندا ئەوا زیاتر الله دەناسین.

ئەمە پێشـتر باسـمان کرد لە بەڵگەی بەدیهێنان وبەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان- و وردبینی.

ڕێگای چوارەم بۆ ناسینی الله لەڕێگای پێغەمبەرانەوەیە:

ئەمە گەورەترین ڕێگایە بۆ ناسـینی الله -عز وجل-، ئەمیش بریتیە لەوەی خوای گەورە بناسـین لەڕێگای پێغەمبەرانیەوە، پێغەمـــبەران سـەبارەت بە الله قسـەیان کردووە وباسـی سـیفەت وزاتی الله یان کردووە، لەڕێگای پێغەمبەرانەوە ناو وسـیفەتەکانی الله

مـان زانی، ودەزانین چۆن اللە بپەرســتین وچۆن لێـی نزیـک بینەوە، ودەزانین چۆن لەڕۆژی قیامەت ڕزگارمان ببێت لە سزای خوای گەورە، پێغەمبەران بانگەوازی خەڵکیان کردووە بۆ پەرسـتنی اللە یان بەمانایەکی تر: بانگەوازی خەڵکیان کردووە بۆ گەڕانەوە بۆ ئەو فیترەتەی لەسەری دروستکراون و بۆ ئەوەی خوای گەورە بپەرستن بەو شێوەیەی فەرمانی پێکردوون.

پێغەمبەران ڕێنموێنی خەڵکیان کردووە بۆ ڕێبازی هەق ورزگاربوون، ﴿رُّسُــلًا مُّبَشِّــرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّــهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّــهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ واتە: ﴿پێغـەمبـەرانمـان (ڕەوانـە کردووە) کـە مژدەدەرن (بـە ئیمـانـداران) و ترســێنـەرن بۆ (یاخیەکان)، تا خەڵکی هیچ بەڵگەیەکیان بەدەســتەوە نەمێنێت (لەســەر بێ دینی و یاخی بوونیان) دوای ئەوەی خوا پێغەمبەرانــی بۆ ڕەوانە کردوون، بێگومان هەمیشەو بەردەوام خوا باڵادەست و دانایە﴾ [النساء: ١٦٥].

باســکردنی خوای گەورە لەلایەن ئەو پێغەمبەرانەوە، وســەرخســتنی ئەو پێغەمبەرانە لەلایەن خوای گەورە بە موعیجزەکان، ئەمە دەبێـتە هۆی ئەوەی هیچ یەکێک بەڵگەی پێ نەبێت بەرامبەر خوای گەورە لەڕۆژی قیامەتدا.

خوای گەورە -عز وجل- فیترەتی پێبەخشیوویت کە بەهۆیەوە پەروەردگارت دەناسیت، وئەقـڵ وتێڕوانینی پێبەخشــیوویـت وپێغەمبەرانی بۆ ڕەوانە کردوویـت، بۆیە هیچ بەڵگەیەکت پێ نیە بەرامبەر خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا.

٢٢- ئاینی زۆر هەیە بۆچی تەنها شوێنی ئیسلام بکەوین؟

و: ئیسلام تەنها ئاینێک نیە لە نێو ئاینەکان.

ئیسـلام هاوشـێوەی بیروباوەڕی پێغەمبەرانە لە پێغەمبەرانی سـەردەمی کۆن (العهد القديم).

ئیسلام بریتیە لە ڕاستکردنەوەی ڕێبازی ئەو ئاینانەی لەسەر ڕێگای ڕاست لایان داوە، وگەڕاندنەوەی بیروباوەڕی تەوحیدی -یەک خوا پەرســتی- پێغەمبەرانی ســەردەمانی پێشوو.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿شَـرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّـىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّــيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَــىٰ وَعِيسَــىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْـرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّـــهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَـاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ﴾ واتە: ﴿ڕێبازی ئاین و بەرنامەی ژیانی بۆ داناون، ئـەوەی کەفەرمانی پێکردووە بە -نوح-، هەر بەوشێوەیە قورئانیشی بۆ تۆ ئەی محمد -صلى الله عليه وسلم- وەحی و نیگا کردووە و بە ئیبراهیم و موســاو عیســاشــمان ڕاگەیاندووەکە ڕێبازی ئاین و یەکخواناســی بەرنەدەن و لەسەری پایەدار بن، ئەم بانگەوازە ڕاست و دروستە زۆر بەلای بت پەرست و خوانەناســانەوە گران و زەحمەتە، بەڵام خوای دانا خۆی کەســانی شــایســتە هەڵدەبژێرێت بۆ گەیاندنی ئاینەکەی ڕێنموویی خەڵکانێك دەکـــات کە بگەڕێنەوە بۆ لای بەرنامەکەی بەپەرستن و ئەنجامدانی کاروکردەوەی چاك﴾ [الشورى: ١٣].

ئیسلام ئاینێک نیە وەکو ئاینەکانی تر بەڵکو بنچینەی ئاینەکانە.

٢٣- ئیسلام چییە؟

و: ئیسلام واتە تەسلیم بوون و ملکەچی وگوێڕایەڵی بۆ خوای گەورە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّـهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّـــــهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ واتە: ﴿کێ هـەیە ئـاینی چـاکترە پەسـەندترو جوانتر بێت لـــەو کەسـەی ڕووی کردۆتە خوا و خۆی تەسـلیمی ئەوزاتە کردووە لـەکاتێکدا کارجوان و کار پەســەندەو شــوێنی ئاینی ئیبراهیمی ملکەچ و فەرمانبەردار کەوتبێت، کە خوا ئیبراهیمی کردۆتە خۆشــەویســتی خۆی وڕێزداری کردووە﴾ [النساء: ١٢٥].

ومانای ﴿أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّـــهِ: ڕووی کردۆتە خوا و خۆی تەسلیمی ئەوزاتە کردووە﴾ واتە: تەســلیم و ملکەچ بوون بۆ خوای گەورە وپیرۆز، ئەمە باشــترین کەســە لە ڕوانگەی دینداریییەوە.

وخوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِلَـٰــهُكُمْ إِلَـٰــهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ واتە: ﴿خوای ئێوە خوایەکی تاك و تەنهایە، هەمووتان تەسـلیم و ملکەچی ئەو بن، مژدەش بدە بەبەندە ملکەچ و فەرمانبەردارو دڵ ئاوەدانەکان﴾ [الحج: ٣٤].

مانای ﴿فَإِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ:هەمووتان تەسلیم و ملکەچی ئەو بن﴾ ؛ واتا: ملکەچ و تەسلیمی حوکمەکەی بن.

واتای ئەم ئایەتانە ئەوە دەخـــــاتە ڕوو کە ئیسلام واتە تەسـلیم بوونی ڕەها بۆ خوای گەورە، ملکەچبوون بۆ ئەو زاتە شکۆدارە و گوێڕایەڵیکردنی شەریعەت و مەنهەجەکەی بە ڕازی بوون و قبوڵ کردن ئەمە ناوەڕۆک و هەقیقەتی ئیسلامە.

ئیسلام واتە ملکەچبوون بۆ خوای گەورە لە قەزا و قەدەر و شەریعەتەکەی.

ئیســـلام ئایینی خوای گەورەیە بۆ هەموو مرۆڤایەتی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّـــهِ الْإِسْلَامُ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی دین و ئاینی پەسەند لای خوا تەنها ئاینی ئیسلامە﴾ [آل عمران: ١٩].

ئیســلام ئەو ئاینەیە کە خوای گەورە هیچ ئاینێک قبوڵ ناکات جگە لەم ئایینە نەبێت، ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واتە: ﴿جا ئەوەی بێجگە لە ئاینی ئیســـلام پەیڕەوی هەر ئاینێکی تر بکات لێی وەرناگیرێت، لەقیامەتیشدا لە خەسارەتمەند وزەرەرمەندانە﴾ [آل عمران: ٨٥].

ئیسلام ئەو ئاینەیە کە خوای گەورە هەموو پێغەمبەرانی پێ ناردووە، ئاینی پێغەمبەران یەکە ئەویش ئیسلامە، و هەموو پێغەمبەران تەوحید -یەک خوا پەرستی- یان هێناوە ئەگەر چیش شەریعەتەکانیان جیاواز بن.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَـٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ واتە: ﴿ئێمە پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێکمان ڕەوانە نەکردووە، کە وەحیمان بۆ نەناردبێت بەوەی کە: بێگـــــومان هیچ خوایەک نیە جگە لە من و دەبێت هەر من بپەرستن﴾[الأنبياء: ٢٥].

وتەنها ئاینی ئیسلام لەسەر ئەم تەوحیدە ماوەتەوە.

ئیسلام تاکە ئاینی تەوحیدە لەسەر زەوی.

لەکاتێکدا ئەوانەی خۆیان داوەتە پاڵ شـەریعەتەکانی تر شـیرک وهاوبەش بڕیاردانیان تێکەوتووە، کەم یان زۆر بێت، پاش مردنی پێغەمبەر وپاش ئەوەی خەڵکی وازیان لە تەوحید هێنا خەڵکی لەگەڵ کاتـــدا تووشی شـیرک وهاوبەش بڕیاردان بوون بۆ اللە،

وئەمرۆ تەنها ئاینی ئیسلام لەسەر ئەو تەوحیدە پاکە ماوەتەوە کە پێغەمبەران پێی هاتوون.

٢٤- ئایا ئیسلام دەتوانێت وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە ئەقڵەکان نەیانتوانیوە وەڵامیان بدەنەوە، وەک :ئێمە لە کوێوە هاتووین؟ بۆچی ئێمە لێرەین لەم دونیایە؟ سەرەنجام وچارەنووسمان بەرەو کوێیە؟

و: ئیسلام وەڵامی هەموو ئەم پرسیارانەی داوەتەوە لە یەک ئایەتی قورئانی پیرۆزدا، خوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿جا ئەوە بۆچی من ئەو زاتە نەپەرستم کە بەدی هێناوم، ئێوەش خەڵکینە هەر بۆ لای ئەو دەبرێنەوە﴾ [یس: ٢٢].

لەکوێوە هاتووم؟ خوای گەورە منی دروست کردووە ﴿الَّذِي فَطَرَنِي : کە بەدی هێناوم﴾.

وبۆ کوێ دەچم؟ دەگەڕێمەوە بۆ لای خوای گەورە بۆئەوەی لێپرسینەوەم لێبکات لەسەر کردەوەکانم ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ : ئێوەش خەڵکینە هەر بۆ لای ئەو دەبرێنەوە﴾.

بۆچی هاتووم بۆ ئەم جیهانە؟ بۆئەوەی اللّٰه بپەرستم وتاقی بکرێمەوە.

بۆچی اللّٰه بپەرستم؟ سروشتیە کە خوای گەورە بپەرستم لەکاتێکدا منی دروستکردووە، ئەمە سروشتی پەیوەندیە لەنێوان بەندە وپەروەردگاری... ئەویش ئەوەیە بەندە پەروەردگار وخوڵقێنەری بپەرستێت، ﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي : جا ئەوە بۆچی من ئەو زاتە نەپەرستم کە بەدی هێناوم﴾

تەنها ئەم ئایەتە وەڵامی سێ گرنگترین پرسیاری تێدایە کە مرۆڤایەتی وەکو پێویست ناتوانێت وەڵامی بۆ بدۆزێتەوە.

﴿وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿جا ئەوە بۆچی من ئەو زاتە نەپەرستم کە بەدی هێناوم، ئێوەش خەڵکینە هەر بۆ لای ئەو دەبرێنەوە﴾ [یس: ٢٢].

٢٥- چۆن زانیت کە موحەمەد -صلى الله عليه وسلم- پێغەمبەرە لەلایەن خوداوە نێردراوە؟

و: زۆری موعجیزەکـان واتـایەکی موتەواتیر -زنجیرەی گێڕانەوەی یەك لەدوای یەك- ودڵنیایی تەواو دەبەخشن لە سەر پێغەمبەرایەتی موحەمەد -صلى الله عليه وسلم-.

ئەرســتۆ فەیلەســوفە بەکۆی کارەکانی نەک بەهۆی ڕســتەیەک کە وتوویەتی یان لێکدانەوەیەکی فەلسەفی.

وئەبوقرات بەکۆی پرۆژەکانی پزیشکە نەک بەهۆی نەشتەرگەریەک کە کردوویەتی.

هەروەها بەڵگە وموعجیزە باســکراوەکان لە پێغەمبەرەوە -صــلى الله عليه وســلم- ئاماژەن بۆ موتەواتیری ودڵنیایی تەواو سەبارەت بەوەی کە پێغەمبەرە.

ئەگەر ســەیری ژیاننامەی بکەیت -صـلى الله عليه وسـلم- دەبینیت ڕاســتگۆ بوو و بە ڕاســتگۆیی ناوبانگی دەرکردووە تەنانەت لەلایەن دوژمنە ســەرســەختەکانیشــیەوە، وهەرگیز تۆمەتی درۆ وتاوانی بۆ هەڵنەبەسـتراوە، پاشـان ئەو باسـی شـتە نەبینراوەکان -غەیب- دەکات وبەو شـێوەیە ڕوودەدات کە ئەو باسـی کردووە، وپێش ئەمانە هەر لە یەکەم ڕۆژەوە بیروباوەڕی وەکو بیروباوەڕی هەموو پێغەمبەرانە کە بانگەشــەیان بۆ کردووە، پاشان پێغەمبەرانی پێش خۆی موژدەی هاتنی ئەمیان داوە بە سەدەها ساڵ پێش ئەوەی ببێتە پێغەمبەر، ئەمانە هەمووی ئاماژەن بـۆ موتەواتیری ودڵنیایی تەواو سەبارەت بە دروستێتی پەیامەکەی.

پاشــان چی دەڵێی ســەبارەت بە گەورەترین نیشــانە وئایەت کە پێی هاتووە ئەویش قورئانی پیرۆزە؟

خوای گەورە بە قورئـان تەحەدای ڕەوانبێژ وقســەزانەکـانی کردووە کە ئەگەر دەتوانن شتێک بهێنن وەکو قورئان یان تەنانەت سورەتێک وەکو سورەتەکانی، بەڵام نەیانتوانی.

خوای گەورە دەفەرموێـت: ﴿لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا﴾ واتە: ﴿خۆ ئـەگـەر نـەتـانتوانی و هەرگیز نایشتوانن﴾ [البقرة: ٢٤].

بۆیە نەیانکرد وناشتوانن ئەوە بکەن.

بەردەوام قورئانی پیرۆز تەحەدای ڕەوانبێژ وقسـەزانەکانی موشـریکەکان دەکات، ئەوان لەگەڵ ئەم هەموو توانایەشـــدا ناتوانن لەم تەحەدایە ســـەر بکەون، وناتوانن هیچ شتێک بهێنن وەکو قورئان تەنانەت سورەتێکیش.

د. عبـدالله دراز -ڕەحمەتی خوای لێبێـت- دەڵێـت: (ئـایا پێغەمبەر -صــلی الله علیه وســـلم- بەم تەحەدایە نەترســـا لەوەی ببێتە هۆی هەڵگیرســـانـدنی گەرموگوڕ وحەماسەتی ئەدەبی؟

بۆیە هەموویـان هەڵـدەســـتـان بە کێبڕکێ کردنی بەئـاگـاداریەوە ؛ چی بکـات ئەگەر کۆمەڵێک لە ڕەوانبێژ وقســـەزانەکانیان ڕێککەوتبان لەســـەر ئەوەی قســـەیەک بهێنن وەکو قورئان بێت ئەگەرچیش لەهەندێک لایەنیەوە بێت!

پـاشـــان ئەگەر قەنـاعەتی بە خۆی کردبێـت کە ئەم حوکمە بـدات بەســـەر خەڵکی سەردەمی خۆی ؛ ئەی چۆن حوکم دەدات بەسەر نەوەکانی داهاتوو؟

بەڕاســتی ئەم شــتە پیاوێک ناوێرێت بیکات کە نرخی خۆی بزانێت مەگەر ئەوە نەبێت بەتەواوی متمانەی هەیە بە هەواڵی ئاسمانی و بەو ڕێگایـەی بڕیاری ئاسمانی بابەتەکە بەڕێوە دەبات، بەم شێوەیە تەحەداکەی خستە پێش جیهان، بۆیە بڕیارێکی یەکلاییانە بوو، هەرکەســـێک پێچەوانەی بێتەوە ئەوا تووشـــی لاوازی وبێ تواناییەکی ئاشـــکرا، وشکستی ڕوون بووە بەدرێژی سەردەم وکاتەکان).[١٨]

موشـریکەکان پێیان وابوو کۆکرنەوەی سـوپاکان وگردبوونەوەی کۆمەڵەکان بۆ جەنگان دژی پێغەمبەری خودا -صـلی الله علیه وسـلم- ئاسـانترە لە لاسـایی کردنەوەی قورئان وقبوڵکردنی تەحەدیەکە؛ چونکە ئەمە ئەوپەڕی هەوڵدانیانی دەویست، ﴿وَقَالَ الَّـــذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَـٰــــذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾ واتە: ﴿بێ باوەڕان دەیانوت: گوێ مەگرن بۆ ئەم قورئانە و بیکەن بەگاڵە و هەرا و هـــــوریا (لەم ســـەردەمەدا ئەو ڕاگەیاندنەی بەدەســـت ناحەزانەوەیە ئەو ڕۆڵە دەبینێت) بـــــۆ ئەوەی ئێوە زاڵ ببن و بیبەنەوە﴾ [فصلت: ٢٦].

هەموو عەرەب وئەو ئومەتانەیشی ئەم تەحەدایەیان پێگەیشتووە ؛ نەیانتوانی شتێک بکەن کە مولحیدەکان وئەوانی تر لە بێباوەڕان بتوانن پشتی پێ ببەستن.

---

[١٨] [النبأ العظيم، د. عبد الله دراز رحمه الله، ص٤٤-٤٥].

ئالوســی -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: (هیچ یەکێکیان هەتاوەکو ئەمڕۆیش هیچ وشـەیەکی نەووت وباسـی هیچ وەسـف و وەسـفکراوێکی نەکرد) ؛ مەبەسـتی ئەوەیە نەیانتوانی بەهیچ شـێوەیەک ڕەد و وەڵامی قورئان بدەنەوە ونەیانتوانی سـورەتێکیش هاوشێوەی قورئان بهێنن.

لە جوبەیری کوڕی موتعیمەوە -ڕەزای خوای لێبێت- (کاتێک هێشـتا مسـوڵمان نەبوو) دەڵێت: «گوێم لە پێغەمبەری خودا بوو -صــلى الله عليه وســلم- لە نوێژی مەغریبدا -سـورەتی الطور-ی دەخوێند، کاتێک گەیشـت بە ئەم ئایەتە: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَـيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَـــــالِقُونَ * ئایا ئەوان (بێ خوڵقێنەرێک) لە خۆیانەوە دروســـت بوون یان خۆیان (خوڵقێنەر) ودروســـتکاری خۆیانن؟ (٣٥) أَمْ خَلَقُوا السَّــمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ * ئەی ئایا ئەوان ئاسـمانەکان وزەوییان دروسـت کردووە (نەخێر وا نیە) بەڵکو دڵنیا نین وگومانمان هەیە (٣٦) أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ * ئەی ئایا گەنجینەکانی پەروەردگاری تۆ لای ئەوانە؟ یان ئایا هەر ئەوان دەسەڵاتدار وزاڵن (٣٧)﴾ [الطور]، دەڵێت: دڵم خەریک بوو بفڕێت».[١٩]

قورئان نهێنی سەیر وعەجیبی تێدایە کە دەگاتە نەفسی مرۆڤ.

تێڕامان بکە چۆن ئافرەتانی موشریکەکان کۆدەبوونەوە لە دەوری ماڵی ئەبوبەکر کاتێک قورئانی دەخوێند چونکە زۆر ســەرنجی ڕادەکێشــان وکاریگەربوون پێی، ئەمەش بووە هۆی نارەحەتی لای پیاوانی قورەیش.[٢٠]

وبۆیە شاندەکانی عەرەب ڕێککەوتن لەسـەر ئەوەی گوێ لە قورئان نەگرن ورێگا نەدەن کەس گوێی بۆ بگرێت لە کەسوکاریان، ئەمە تاکە ڕێگایە بۆ مانەوە لەسەر کوفر.

لە ســەرســوڕهێنەرەکانی قورئانی پیرۆز کە نەبڕاوەن ویەکێک لەوانەی د. عبدالله دراز -ڕەحمەتی خوای لێبێت- باســی کردووە لە مەســەلەی دابەزینی ئایەتەکانی قورئان لە ماوەی جیاوازدا، پاشـان پێغەمبەر -صـلى الله عليه وسـلم- ئاماژەی کـــرد بۆ دانانی ئایەتەکان لە شــوێنی دیاریکراو لە نێوان ســورەتەکان وئایەتی تر لە نێو ســورەتی تر، پاشـان هەر سـورەتێک وەکو پێکهاتەیەکی سـەربەخۆ دەردەکەوێت، -ڕەحمەتی خوای

---

[١٩] [صحيح البخاري: ٤٨٥٤].

[٢٠] [صحيح البخاري : ٣٩٠٥].

لێبێت- دەڵێت: (لەكاتی دابەزینی قورئان هەندێک بابەت لەقورئاندا جیاواز بوون لە ئەوانی تر، بۆیە پلەبەپلە دەبوونە یەكەیەكی سەربەخۆ پاش ئەوەی ئایەتی تر دادەبەزی -لەســەر هەمان بابەت-، هەندێكیان لێرە وئەوانی تر لەشــوێنی تر لەگەڵ ئەوانی تر دادەنران، بەپێی فەرمانی پێغەمبەر -صــلی الله علیه وســلم- كە ئەویش لە ڕۆحی پیرۆزەوە -جبریلەوە- پێی دەگەیشت.

ئەگەر ســەیری مێژووی دابەزینی ئایەتەكانی قورئانی پیرۆز بكەین، تێبینی دەكەین ئەم وەحیە بەشێوەیەكی گشتی بەسترابووەوە بە حاڵەت وبۆنە وڕووداوی تایبەت، وئەمە وامان لێدەكات پرسیار بكەین سەبارەت بە ئەو كاتەی كە ڕێكخستنی هەر سورەتێكی تێدا تەواو بوو وەكو یەكەیەكی سەربەخۆ.

وەكو ئەوە وابێت قـــورئان پارچەپارچەی جیاواز وژمارەدار بێت لەسەر بینایەكی كۆن، ودووبارە بنیات نرایەوە لە شوێنێكی تر لەسەر هەمان شێوازی پێشوو، ئەگەر نا چۆن دەكرێت لێكدانەوە بكرێت بۆ ئەم ڕێكخستنە خێرا ومەنهەجیانەی زۆرێک لەسورەتەكان لەهەمان كاتدا؟

بەڵام چی زامنێكی مێژووی مرۆڤ دەتوانێت بەدەســتی بهێنێت لەكاتی دانانی ئەم پیلانە ســەبـــارەت بە ڕووداوەكانی داهاتوو وداواكراوەكانی شــەریعەت، وچارەســەرە ویســتراوەكان، چ جای شــێوازی زمانەوانی كە دەبێت ئەم چارەســەرانەی تێدا پیشــان بدرێـت، وهەروەها گونجاوی شێوازی لەگەڵ ئەم سورەتە جیا لە ئەوانی تر؟

ئایا ناگەینە ســەرەنجامی ئەوەی ئەم پیلانە وجێبەجێبوونی بەو شــێوەیەی هیوامان دەخواســت، دەبێت لەلایەن خوڵقێنەرێكی مەزنەوە پیلانی بۆ دانرا بێت، كە توانای هەیە ئەم گونجاندنە داواكراوە دامەزراو بكات؟).[٢١]

قورئان موعجیزەیەكی سەربەخۆیە لەسەر ڕاستگۆیی پەیامبەرایەتی -صلی الله علیه وسلم-.

ئەو موعجیزانەی لەسەر دەستی ڕوویداوە -صلی الله علیه وسلم- زۆرن وزیاترن لە هەزار، وڕوودانی ماوەكەی دوور نیە وئەوانەی گێڕاویانەتەوە لە ڕاســتگۆترین وچاكەكارترین خوڵقێنراون.

[٢١] [كتاب مدخل إلى القرآن الكريم، د. عبد الله دراز].

وئەو گێڕەرەوانە کە ئەم موعجیزانەیان بۆ ئێمە باســکردووە لە شــتی زۆر ورددا درۆ ناکەن ئەی چۆن درۆ بەناوی ئەوەوە دەکەن، لەکاتێکدا دەزانن ئەوەی درۆ بەناوی ئەوەوە بکات ئەوا با شــوێنێک بۆ خۆی دابنێت لە دۆزەخ، هەروەکو پێغەمبەر -صــلی الله علیه وسلم- هەڕەشەی کردووە.

هەندێک لە موعجیزەکانی پێغەمبەر -صــلی الله علیه وســلم- هەزارەها لە هاوەڵان بینیویانە وهەندێکیان دەیــەها هاوەڵ گێڕاویانەتەوە، ئیتر چۆن ڕێک دەکەون لەسەر درۆ کردن لە هەموویاندا؟

ونمونە لەســەر موعجیزەکانی کە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی بینیان: فەرموودەی گریان ونـاڵەی قەدی دارەکە ئەمیش فەرموودەیەکی بەنـاوبـانگە ومتەواتیرە -زۆرێـک گێڕاویانەتەوە- ؛ پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- وتاری دەدا لەسەر ئەو قەدی دارە، کاتێک مینبەرێکی بۆ دروســتکرا و بەســەریدا ســەرکەوت و وتاری دا، قەدی دارەکە دەســتی کرد بە گریان وناڵە وەکو گریان وناڵەی منداڵ، بەردەوام بوو لەســەر ئەمە هەتاوەکو پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- باوەشی پێدا کرد وبێدەنگ بوویەوە.

ئەم فەرموودەیە ئەم هـاوەڵانە گێڕاویـانەتەوە: (أنس بن مـالـك، وجـابر بن عبـد الله، وعبد الله بن عباس، وعبد الله بن عمر، وأُبي بن كعب، وأبي سـعيد، وسـهل بن سـعد، وعائشة بنت أبي بكر، وأم سلمة).

ئـایا ئەم ژمـارەیە لە هـاوەڵان ؛ دەکرێت یەکـدەنـگ بن لە درۆکردن لە گێڕانەوەیەکی هەواڵی وەکو ئەمە؟

بەڵکو هەندێک لە موعجیزەکانی هەزارەها لە هاوەڵان ئامادەی بوون وەکو دەرچوونی کـانیـاوی ئـاو لەنێو پەنجە پیرۆزەکـانیەوە هەتـاوەکو هەزار وپێنج ســەد هـاوەڵ دەســتنوێژیان لێگرت ولێــــیان خواردەوە، وفەرموودەکە متەواتیرە ولە گێڕانەوەی (بخاري) و (مسلم)ە.

وزۆربوونی خواردنێکی کەم بۆئەوەی ســوپـایەکی مەزن لـێی بخـوات، وئەمیش گێڕانەوەیەکی متەواتیرە لە هاوەڵانەوە، وئیمامی بوخاری بەتەنها موعجیزەی زۆربوونی

خواردن لەسەر دەستی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- لە زیاتر لە پێنج شوێن باسکردووە لە سەحیحەکەیدا.[٢٢]

ئەگەر بەڵگەکانی ڕاستگۆیی دامەزراو بن وموعجیزەکان زۆر بن لەسەر ڕاستگۆیی پێغەمبەرایەتی -صلى الله عليه وسلم-، ئیتر چۆن ئاقڵێک هەموو ئەمانە بەدرۆ دەخاتەوە؟

ئەمیش هەندێک موعجیزەی ترە لە موعجیزەکانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- :

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- شەوێکیان هەواڵیدا بەوەی بایەکی توند هەڵدەکات، ونەهی کرد لەخەڵکی بەپێوە بوەستن، پیاوێک هەستا وبایەکە هەڵیگرت وله شوێنێکی دوور فڕێی دا.[٢٣]

هەواڵیدا -صلى الله عليه وسلم- سەبارەت بە مردنی نەجاشی لەو ڕۆژەی تێیدا مرد، ونوێژی لەسەر کرد وچوار تەکبیرەی کرد.[٢٤]

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- باسی ئەوەی کرد کە عومەر وعوسمان وعەلی وتەڵحە وزوبەیر شەهید دەبن -ڕەزای خوایان لێبێت-، وئەوان وەکو خەڵکی ئاسایی لەسەر جێگاکانیان نامرن.

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- لەگەڵ ئەبوبەکر وعومەر وعوسمان وعەلی وتەڵحە وزوبەیر چووە سەر شاخێک، ئەو بەردەی لەسەری بوون جوڵایەوە، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- بەشاخەکە فەرمووی: (هێمن بە، کەس لەسەرت نیە جگە لە پێغەمبەرێک یان ڕاستگۆیەک یان شەهیدێک نەبێت).[٢٥]

جەختی کردەوە لەسەر پێغەمبەرایەتی بۆ خۆی وڕاستگۆیی بۆ ئەبوبەکر وبۆ ئەوانی تر شەهید بوون، وئەوەی باسیکرد ڕوویدا.

---

[٢٢] [البخاري (١٢١٧)، البخاري (٢٦١٨)، البخاري (٣٥٧٨)، البخاري (٤١٠١)، البخاري (٦٤٥٢). وهەموویان ڕووداوی جیاواز بوون وئەمانە تەنها لە بوخاریدا هاتوون!].

[٢٣] [صحيح مسلم: ٣٣١٩].

[٢٤] [صحيح البخاري: ١٣٣٣].

[٢٥] [صحيح مسلم: ٢٤١٧].

و ١٥٠ فەرموودە هەیە کە پێغەمبەر -صـلی الله علیە وسـلم- لە پەروەردگاری پاڕایەوە ودەستبەجێ وەڵامی دراوەتەوە وخەڵکیش شاهێدی لەسەر ئەمە دەدەن ![٢٦]

وخەڵکی مەککە داوایان لە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیە وسلم- کرد کە موعجیزە ونیشـانەیەکیان پێ نیشـان بدات، ئەویش نیشـانی دان کە مانگ بووە بە دوو لەتەوە، وکێوی حیرا لەنێوانیان بوو، وئەم فەرموودەیە متەواتیرە واتا؛ لەئەوپەڕی بەرزی پلەی سەحیحی دایە.

پێغەمبەر -صلی الله علیە وسلم- سورەتی (القمر)ی دەخوێند کە موعجیزەی لەتبوونی مـانگی تێـدا باســکراوە ؛ لەکـاتی کۆبوونەوە گەورەکـان وەکو جومعەکـان وجەژنەکـان، بۆئەوەی خەڵکی ئەو موعجیزەیـــــە ببیســـتن وئەم موعجیزەیەی بەکاردەهێنا وەکو بەڵگەیەک لەسەر ڕاستگۆیی پێغەمبەرایەتی ئەو.

پاشـان پێغەمبەر -صـلی الله علیە وسـلم- هەواڵیدا سـەبارەت بەوەی کە ئادەم کۆتا خوڵقێنراوی زیندووە، دەفەرموێت: (وئادەم دروستکراوە لەپاش عەسر لەڕۆژی جومعە؛ کۆتا خوڵقێنراو بوو).[٢٧]

ئەمیش هەقیقەتێکی زانسـتیە وئێسـتا سـەلمێنراوە، چۆن پێغەمبەر -صـلی الله علیە وسلم- زانستی هەبوو سەبارەت بەوەی ئادەم -علیە السلام- کۆتا بوونەوەری زیندووە کە لەسەر زەوی دەردەکەوێت پاش دەرکەوتنی ڕووەک وئاژەڵەکان؟

سەیری ئەم ئایەتە بکە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ واتە: ﴿ئێمە دیاردەی شەو و ڕۆژمان کردووە بە دوو بەڵگە و نیشانە (لەسەر دەســەڵاتی خۆمان و بۆ حەسانەوە و ئەنجامدانی کاروبارتان و ڕاگرتنی پلەیەکی گەرمای لەبـــــار بۆ ژیانتان)، ئینجا ئێمە تاریکیمان بەســەر دیاردەی شەودا هێناوە و دیاردەی ڕۆژیشمان بە ئاشکرا و دیار و بینراو سازاندووە﴾ [الإسراء: ١٢].

﴿فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ * ئینجا ئێمە تاریکیمان بەسەر دیاردەی شەودا هێناوە﴾ : واتا مانگ کە دیاردەی شەوە ؛ ڕۆشنا بووە پاشان ڕۆشناییەکەی لابراوە.

---

[٢٦] [ئەم فەرموودانە کۆکراوەتەوە لەلایەن : سعید بن عبد القادر باشنفر، لەکتێبی (دلائل النبوة)، لەچاپی (دار ابن حزم)]

[٢٧] [صحيح الجامع: ٨١٨٨].

وئەمە لێکدانەوەی هاوەڵانە بۆ ئەم ئایەتە پیرۆزە، ئیمام ئیبن کەسـیر -ابن الكثير- لە تەفســـیرەکەیدا دەیگێڕێتەوە لە عبداللە کوڕی عەباســـەوە -ڕەزای خوایان لێبێت- کە دەڵێت: (مانگ ڕۆشـــنا بوو هەروەکو ڕۆشـــنایی خۆر، بووە نیشـــانەی شـــەو، بۆیە ڕۆشناییەکەی لابرا).

وســەیر ئەوەیە کە زانسـتی ئەمڕۆ پێی گەیشـتووە، ناسـا بڵاوی کردەوە لەسـەر ماڵپەڕ وکەناڵە فەرمیەکانی: یەکەم ماوەی تەمەنی مانگ وتێیدا ڕۆشنا ودرەوشاوە بوو -وەکو خۆر-.[٢٨]

وبە متەواتیر ســەلێمنراوە کە ئەو نیشـــانە وئایەتە ڕوویداوە وهەروەها هەواڵدانیش سـەبارەت بە نەبینراوەکان -غەیب- و وردەیە بێ سـنوورەکانی نهێنیەکانی ئاسـمانەکان وزەوی لەسـەر دەسـتی یەک پیاو -صـلى الله عليه وسـلم-، ودابەزینی قورئانی بۆی، ولەسـەر هەمان پەیامی پێغەمـــــبەرانی پێشـووە، ولەلایەن خوای گەورە سـەرخراوە وکۆچی دوایی نەکرد هەتاوەکو شەریعەتەکەی کامڵ بوو.

بۆیە؛ دانپێدانان بە یەقین ودڵنیاییەوە لەسەر ئەوەی پێغەمبەرە ئەمە ژیری وئاقڵێتیە!

نیشانە غەیبیەکانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- زیاترە لە هەزار.

گێڕەرەوەی موعجیزەکانی ؛ هاوەڵانی بوون کە ڕاستگۆترین وچاکەکارترین خوڵقێنراون.

وســەیر ئەوەیە گەورەکانی نێو هاوەڵان مســولمان بوون پێش ئەوەی ئەو موعجیزانە ببینن، وئەوان مسـوڵمان بوون چـــونکە زانیان پێغەمبەر موحەمەد -صـلى الله عليه وسلم- ڕاستگۆیە، وهەرگیز درۆی نەکردووە.

ئەم هەڵوێســـتەی گەورەکانی نێو هاوەڵان هەڵوێســـتێکی ئەقڵی دانایە، ڕاســـتگۆیی پێغەمبەر -صـــلى الله عليه وســلم- بەڵگەیە وبەســـە بۆ ســـەلماندنی ڕاســـتگۆیی پێغەمبەرایەتی، .. چونکە : ئەو کەسەی بانگەشەی پێغەمبەرایەتی دەکات یان ئەوەتا: ڕاستگۆترینی نێو خەڵکیە، چونکە پێغەمبەرە.. وپێغەمبەر ڕاستگۆترینی نێو خەڵکیە.

یان ئەوەتا: درۆزنترینی نێو خەڵکیە، چونکە درۆ دەکات سەبارەت بە گەورەترین بابەت.

---

[٢٨] http://www.nasa.gov/mission_pages/LRO/news/vid-tour.html
https://www.youtube.com/watch?v=UIKmSQqp٨wY

تەنها نەزانەکان جیاوازی ناکەن لەنێوان ڕاستگۆترین ودرۆزنترینی نێو خەڵکی.[29]

زۆر ئاسانه که ئاقڵ بتوانێت جیاکاری بکات لەنێوان ڕاستگۆترین ودرۆزنترینی خەڵکی.

وموشریکەکان له یەکەم ڕۆژی پەیامبەرایەتیەوە دانیان بەوەدا نا که پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- هەرگیز درۆی نەکردووە، پێیان ووت: (هەرگیز نەمانبینیوە درۆت کردبێت).[30]

وکاتێک هەرقل پرسیاری کرد له ئەبو سوفیان پێش ئەوەی مسولمان بێت: (ئایا ئێوە تۆمەتی درۆکردنتان دەداتەوە پاڵی پێش ئەوەی ئەم قسانه بڵێت؟).

ئەبو سوفیان ووتی: نەخێر.

هەرقل ووتی: (ناکرێت درۆ لەگەڵ خەڵکی نەکات ودرۆ بەناوی خوای گەورە بکات).

پاشان هەرقل وته بەناوبانگەکەی ووت: (ئەگەر لەلای بوومایه ئەوا پێیەکانیم دەشۆرد).[31]

کافرەکان نەیانتوانی یەک درۆکردنی بسەلمێنن له هەموو ژیانیدا -صلی الله علیه وسلم-، بۆیه قورئان نکوڵی کرد له کوفریان هەرچەندە دەیانزانی حاڵی بەم شێوەیه پێش ئەوەی ببێت به پەیامبەر ، خوای گەورە -سبحانه وتعالی- دەفەرموێت: ﴿أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ﴾ واته: ﴿یان ئەوەیه پێغەمبەرەکەیان نەناسیووەو ئەوە بۆته هۆی ئەوەی بڕوا به پەیامەکەی نەکەن و دژی بوەستن!!﴾ [المؤمنون: ٦٩].

حاڵ وژیاننامەی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بەڵگەیەکی سەربەخۆیه لەسەر ئەوەی پێغەمبەرە -صلی الله علیه وسلم-.

ئەگەر هۆکارەکانی ڕاستگۆیی بەشێوەیەکی گشتی پاڵپشت بن بۆ پێغەمبەرایەتی -صلی الله علیه وسلم-، ئیتر چۆن ئاقڵێک هەموو ئەمانه بەدرۆ دەخاتەوە؟

---

[29] [ثبوت النبوات عقلًا ونقلًا، ابن تيمية، دار ابن الجوزي، ل / ٥٧٣ ، وبمعناه في نفس المصدر ص٣١٨]

[30] [صحيح البخاري : ٤٩٧١].

[31] [صحيح البخاري : ٧].

٢٦- چۆن بزانم کە داواکراوە لێم باوەڕ بە الله بهێنم؟

و: سەیری نەفسی خۆت بکە دەزانیت کە تۆ لەتاقیکردنەوەدایت، ئایا هەستێک نیە لە ناخت ؛ کاری چاک بکە وکاری هەڵە مەکە؟

ئەگەر لەپێشت هەندێک پارە هەبێت وخاوەنەکەی لێی دوور بێت، ئەوا هەستێکت بۆ دێت دەڵێت: ئەم پارانە ببە وسوودی لێوەرگرە، وهەستێک لە بەرامبەردا دەڵێت: ئەمە مەکە ؛ حەرام وتاوانە.

تۆ لە هەموو ساتێکی ژیانت لە تاقیکردنەوەدایت.

ئەم هەستە -هەستی ئەوە بکە وئەوە مەکە- لەناختدا هەیە، چونکە تۆ لەڕاستیدا لەتاقیکردنەوە دایت وهەر تەنها بۆ بەسەربردنی ژیان دروست نەکراویت.. شتێک نیت بەهات نەبێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾ واتە: ﴿بەڕاستی ئێمە ڕێنموویيمان کرد بۆ ڕێگەی ڕاست، بە ئازادی دەتوانێت ببێتە کەسایەتیەکی ئیماندارو سوپاسگوزار، یان بێ باوەڕو خوانەناس﴾ [الإنسان: ٣]

مرۆڤ لەناخیدا هەستی (ئەوە بکە وئەوە مەکە) هەیە: یان ئەوەتا سوپاسگوزارە لە هەموو ساتێکی ژیانی.

بەڵکو لە هەموو قۆناغێک لە قۆناغەکانی ژیانی مرۆڤ لەوەیە خێر یان شەڕ بکات، ئایا دەچێت بۆ مزگەوت تەنها بۆ کات بەسەر بردن.

بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ واتە: ﴿من جن و مرۆڤایەتیم دروست نەکردووە تەنها بۆ پەرستنی من نەبێت﴾[الذاريات: ٥٦].

لەهەر هەنگاوێک جۆرێک لە بەندایەتی بۆ الله یان سەرپێچی فەرمانەکانی ئەوی تێدایە -سبحانه وتعالى-.

هەرکەسێک ڕێنموێنی کرابێت بۆ ئەوەی خوا فەرمانی پێکردووە ئەوا ڕزگاری بووە، وئەوەی سەرپێچی فەرمانەکانی خوا بکات ئەوا بەهەڵەدا چووە.

وئەم توانای بژاردنە ئەوەی بەدوادا دێت کە لێپرسینەوە لەگەڵ مرۆڤ دەکرێت لەسەر هەموو شتێک کە کردوویەتی.

مەبەســتی خوڵقاندنمان بۆئەوەیە تاقی بکرێینەوە، وئەمە ئەو مەبەســتەیە کە خوای گەورە پێغەمبەرانی بۆ ناردووە وکتێبەکانی دابەزاندووە، ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّـهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ واتە: ﴿سوێند بە خوا بێگومان ئێمە لەناو هەر گەل و نەتەوەیەکدا پێغەمبەرێکمان ڕەوانەکردووەو پێمان ڕاگەیاندووە کە پێیان بڵێت: تەنها خوا بپەرستن، خۆتان دوورە پەرێز بگرن لە هەموو پەرستراوێکی تر﴾ [النحل: ٣٦].

ودوای ئەوەی تاقیکردنەوەکە کۆتایی دێت بە مردن، ئەوا دەگەڕێینەوە بۆ لای خوای گەورە، ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: ﴿وتەنها بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە﴾ [یس: ٢٢].

﴿وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنتَهَىٰ﴾ واتە: ﴿وگەڕانەوەی کۆتا بۆ لای پەروەردگارتە﴾ [النجم: ٤٢].

﴿إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ﴾ واتە: ﴿بەدڵنیاییەوە، گەڕانەوە بۆ لای پەروەردگارتە﴾ [العلق: ٨].

دەگەڕێینەوە بۆ لای خوای گەورە بۆئەوەی لێپرســینەوەمان لەگەڵدا بکات لەســەر ئەوەی کردوومانە، ﴿وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ * بێگومان هەوڵ و کۆششــەکەی دەبینرێتەوە لەقیامەتدا (٤٠) ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ * پاشــان پاداشــت دەدرێتەوە بەتێرو تەسەلی (٤١)﴾ [النجم].

دەبینرێت ئەوەی کردووتە لە کردەوە لێپرســینەوەت لێ دەکرێت لەســەر هەموویان، ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * ئینجا هەرکەسێك بە ئەندازەی گەردیلەیەک چاکەی کردبێت دەیبینێتەوە (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * وە هەر کەسێك بە ئەندازەی گەردیلەیەک خراپەی کردبێت دەیبینێتەوە (٨)﴾[الزلزلة].

٢٧- ئایا دەبێت ئیمان هێنان بە الله بەس بێــــت وکوفر بکرێت بە پێغەمبەران؟

و: نـابێت، ئیمان بە بوونی الله لەگەڵ باوەڕ نەبوون بە پێغەمبەران بەس نیە بۆئەوەی مرۆڤ مـــسوڵمان بێت، مانای چیە کە باوەڕت وابێت خوای گەورە خوڵقێنەر وڕۆزیدەر وبەڕێوەبــــەری گەردوونە، پاشـــان کوفر بکەیت بە وەحیەکەی ونکۆڵی بکەیت لە پێغەمبەرانی؟

ئەمە کوفری گەورەیە.

ئایا کێ تاوانێکی گەورەتری کردووە لەوەی کە نکۆڵی لە وەحی پەروەردگار دەکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّـــهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّـــهِ وَرُسُـــلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَـــبِيلًا * بێگومان ئەوانەی باوەڕ بە خواو پێغەمبەران ناهێنن و دەیانەوێت جیاوازی بکەن لە نێوان خواو پێغەمبەرەکانیدا (گوایە باوەڕیان بەخوا هەیە بەڵام باوەڕیان بەپێغەمبەران نیە)، (یاخود) دەڵێن: بـاوەڕ دەهێنین بەهەندێک لە پێغەمبەران و باوەڕ بەهەندێکیان ناهێنین و دەیانەوێت لەو نێوانەدا ڕێـــــگە و بەرنامەیەک بۆ خۆیان بەدەســت بهێنن (١٥٠) أُولَـٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا * ئا ئەو کەسانە بەڕاستی هەر بێ باوەڕن و بۆ بێ باوەڕان ســـزایەکی ســـەر شـــۆڕکەرمان ئامادەکردوە (١٥١)﴾ [النساء].

هەرکەسێک باوەڕی بە الله هەبێت وکافر بێت بە بەپێغەمبەران ئەوا لەڕاستیدا کافرە.

هەرکەســـێک کوفر بکات بە پێغەمبەرێک لە پێغەمبەرەکان ئەوا کافرە بە الله چونکە نکۆڵی کردووە لە وەحی، بۆیە ئەهلی کتێب کوفریان کرد بەهۆی بـاوەڕ نەبوونیـان بە پێغەمبەرایەتی موحەمەد -صلى الله عليه وسلم-.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَـــئِكَ هُمْ شَـرُّ الْبَرِيَّةِ﴾ واتە: ﴿بەڕاسـتی ئەوانەی بێ باوەڕ بوون لە خاوەن کتێبەکان و موشـریك و هاوەڵگەران دەخرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوەو بە نەمری تیایدا بۆ هەمیشـــە دەمێننەوە، هەر ئەوانەن تاوانبارترین و خراپترینی خەڵکانی سەرزەوی﴾[البينة: ٦]

وهەڕەشەی خوای گەورە بەوەی دەچنە دۆزەخەوە؛ هەق وڕاستیە، واتە: ﴿فَحَقَّ وَعِيدِ﴾ واتە: ﴿بۆیە هەڕەشەی (من لەدژیان) هاتەدی﴾ [ق : ١٤].

ئیســـلامەتی مرۆڤ دامەزراو نابێت وڕزگاری نابێت تەنها بەهۆی دانپێدانانی مرۆڤ لەسەر ئەوەی خوای گەورە خوڵقێنەر -الخالق- وڕۆزیدەر -الرزاق- وژییەنەرە -المحيي- ودەمرێنێت -المميت-ە، بەڵكو دەبێت مرۆڤ باوەڕی بە پێغەمبەران هەبێت.

بۆیە ئیمان هێنان بە بوونی الله وكوفر كردن بە پێغەمبەران تەنها بەس نیە وســوودی بۆ بەنـدە نیە لە قیامەتدا، چونكە دەبێـت بەنـدە خوای گەورە بپەرســـتێت وباوەڕی بەهەموو پێغەمبەران هەبێت.

ئەگەر ئیمـان هێنـان بە الله بەس بوایە ئەوا خوای گەورە پێغەمبەرانی نەدەنـارد وكتێبەكانی دانەئەبەزاند، چونكە هەمـــــوو مرۆڤـایەتی خوای گەورە دەناســـن لە فیترەتەوە.

خوای گەورە كە تۆی خوڵقاندووە وهیدایەت وڕۆزی داویت تەنها ئەو شـــایســـتەی پەرستنە بەپێـی شەریعەتەكەی كە پێغەمبەران هێناویانە.

٢٨- ئایا كافر پاداشـت دەدرێتەوە لەسـەر كردەوە چاكەكانی لەلایەن خوای گەورەوە؟

و: كردەوەی چاک فیترەتە كە خوای گەورە خەڵكی لەسـەر كردنیان دروسـتكردووە، بۆیە دەبینیت هەموو مرۆڤێک ئەگەر كافر وموشـــریكیش بێت كاری چاک دەكات، هەموو خەڵكی كردەوەی چاک دەكەن بەهۆی فیترەتەوە كە خوای گەورە لەسـەری دروسـتیانی كردووە.

بەڵام مەرجی قبوڵ بوونی كردەوەی چـاک بریتیە لەوەی : مرۆڤ مەبەســـتی لەكردنی ڕەزامەندی خوای گەورە بێـــت، واتا؛ مەبەستی بەدەستهێنانی پاداشـت بێت لەلایەن خوای گەورەوە.

بۆیە ئەو كەسـەی كوفری كردووە بە خوای گەورە وپەرســتراوی تر دەپەرسـتێت لەگەڵ خوای گەورە ؛ پێـی دەڵێین: بڕۆ بۆ لای ئەوانەی كردووتن بە شـــەریكی خوای گەورە لە

کردەوە چاکەکاندا وداوای پاداشــت لە ئەوان بکە، تۆ بە کردەوە چاکەکانت مەبەسـتت ڕەزامەندی خوای گەورە نەبووە بەتەنها.

بیهێنەوە بە بیری خۆت مرۆڤێک کەسـوکاری پەروەردەیان کرد وخەرجیان لەسـەر کرد هەتاوەکو بووە گەنج وبەهێز بوو، پاشـــان چوو بۆ لای خەڵکی تر بۆئەوەی خزمەتیان بکات، ئایا مافی هەیە بگەڕێتەوە بۆ لای کەسوکاری وبڵێت پێیان: کرێی خزمەتی کردنی ئەو خەڵکانەم بدەنێ؟

یا بچێت بۆ لای ئەوانەی کە خزمەتیانی کردووە وبا پاداشــتی لای ئەوان دەســت بکەوێت.

وبەرزترین سیفەتەکانی کەماڵ وبێ پێویستی بە بوونەوەرەکان تەنها بۆ خوای گەورەیە.

ئەو خوایەی کە تۆی خوڵقاندووە وڕۆزی داویت ونیعمەتی زۆری پێبەخشیوویت پاشان واز لە پەرســتنی دەهێنیت ودەتەوێت پاداشــتی کردەوەکانت لەلای ئەو دەســت بکەوێـت؟ ئەمە چۆن دەبێت؟

بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَـــا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا﴾ واتە: ﴿کاتێک هاتین و تەماشـــای ئەوەمان کـــــرد کە کردوویانە بەربامانداو کردمانە تەپوتۆزێکی پەرش و بڵاو﴾[الفرقان: ٢٣].

وخوای گەورە -سـبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَـرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَـبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَـيْئًا﴾ واتە: ﴿ئەوانەی کە ڕێبازی کوفریان گرتۆتە بەر کردەوەکانیان وەك تراویلکەو سـەرابێك وایە لە بیابانێکدا بریسـکە بداتەوە کەسـێکی تینوو وا بزانێت ئاوە هـــــەتا کاتێك گەیشـتە لای دەبینێت هیچ نیە﴾ [النور: ٣٩].

ئەوانەی کافرن شـایسـتەی پاداشـت نین لەسـەر کردەوەکانیان ئەگەرچیش کردەوەی چاک بن، چونکە ئەوان کافرن ومەبەستیان لە کردەوەی چاک بەدەستهێنانی پاداشتی پەروەردگاریان نیە، ومەبەستیان لە کردنیان ڕەزامەندی پەروەردگاریان نیە.

مەسەلەکە تەنها کردەوەی چاک نیە هەموومان لەسەر فیترەتی کردنی زۆرێک لە کاری چاکە دروسـت کراوین، بەڵکو بابەتەکە لەسـەر ئەوەیە بۆچی کردەوەی چاکە دەکەیت

وبۆ ڕەزامەندی کێ دەیکەیت؟ وئایا بـــۆ بەرژەوەندی تاکە کەسی خۆت دەیکەت یان بۆ ڕیا دەیکەیت یان بۆ ڕەزامەندی جگە لە الله دەیکەیت؟

هەموو ئەمانە لەپێناو خوای گەورە نین بۆیە پاداشت نادرێتەوە لەسەر کردنی ئەم کارە چاکانە لەلایەن خوای گەورە لە قیامەتدا.

٢٩- ئەگەر ئیسلام ئاینی هەق وڕاستی بێت بۆچی گومان هەیە سەبارەت بە ئیسلام؟

و: گـــــومان -شـوبهە- بابەتێکە کە مسـوڵمان لەناو ئایندا لێی تێ ناگات، ولێی تێکەڵ بووە وناڕوونە لەلای هەتاوەکو سەبارەتی وەڵامێکی دەست دەکەوێت.

وخوای گەورە -سبحانە وتعالی- ویستی وابووە کە هەندێک مەسەلەی ناڕوون هەبێت لە هەنـدێـک لە لقەکـانی بـابەتە ئـاینیەکـان، بۆئەوەی شـــوێنکەوتووانی پوچەڵ و نـاڕاســـتـیـیەکـان بەهـۆیـانەوە دوور بـکەونەوە لە گـوێـڕایەڵـی پەروەردگـاریـان. خوای گـەورە -عز وجل- دەفەرموێت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَـــابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَـــابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّـهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ واتە: ﴿ئەو خوایە زاتێکە کە قورئانی بۆ سەر تۆ (ئەی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-) ناردە خوارەوە، بەشێک لە ئایەتەکانی دامەزراو و پایەدارو ڕوون و ئاشـــکران، ئەوانە بنچینەو بناغەی قورئانەکەن و هەندێکی تریشـــی واتای جۆراوجۆر هەڵدەگرن و بە ئاســـانی واتای مەبەســـت بەدی ناکرێت، جا ئەوانەی کە لە دڵیاندا لاری و لادان هەیە، حەز لە حەق و ڕاستی ناکەن، ئەوانە شوێنی ئەو ئایەتانە دەکەون کە مانای جۆراو جۆر و فراوانیان هەیە، بۆ ئەوەی فیتنە و ئاشوب و نـاکۆکی و دووبـەرەکی دروســـت بـکـەن، یـان بۆ ئـەوەی لێکـدانـەوەی هـەڵـەی بۆ هەڵبەســـتن، لە حـاڵێکدا کە لێکدانەوەی ئەو جۆرە ئایەتـانە خوا خۆی بە تـەواوی دەیزانێت، جا ئەو کەسـانەی کەلە زانسـتدا ڕۆچوون دەڵێن: ئێمە باوەڕی دامەزراومان بەهەر هەموو (ئەو ئایەتانە)هەیە کە لەلایەن پەروەردگارمانەوەیە و فەرمایشتی ئەوە، (لەڕاســـتیدا) بێجگە لە خاوەن بیر و ژیرەکان یاداوەری وەرناگرن و بیرناکەنەوە (لەم قورئانە)﴾[آل عمران: ٧].

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَـابَهَ مِنْهُ * جا ئەوانەی کە لە دڵیاندا لاری و لادان هەیە، حەز لـــــە حەق و ڕاسـتی ناکەن، ئەوانە شـوێنی ئەو ئایەتانە دەکەون کە مانای جۆراو جۆر و فراوانیان هەیە﴾ : ئەوەی لادان لەدڵی هەیە شـــوێنی گومانەکان دەکەوێـت بەمەبەستی هەڵگیرساندنی فیتنە وناکۆکی و بەمەبەستی دوورخستنەوەی خەڵکی لە خوای گەورە وئاینەکەی.

خوای گەورە بەحیکمەتی خۆی ویســـتی وابوو کە ئیمان وکوفر هەبێت، ﴿فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ﴾ واتە: ﴿جا هەتانە بێ باوەڕەو هەتانە باوەڕدار﴾ [التغابن: ٢].

ئەوانەی حەزیان لە کوفرە پەیوەست دەبن بەو گومانانە وخۆیانی پێوە سەرقاڵ دەکەن ودوور دەکەونەوە لە ئاین ونوێژ وئیمانەکەیان.

بەڵام ئیماندار شـــوێنی بەڵگەی جێگیر دەکەوێت کە (أُمُّ الْكِتَابِ:بنچینە وبناغەت)ن سەبارەت بە دروستێتی ئاین و پەیامەکە، وئەگەر پرسیاری سەبارەت بە شتێک هەبێت کە لێی تێناگات؛ پرسـیار سـەبارەتی دەکات، بەڵام ئەو شـتانەی لێی تێناگات سـەرقاڵی ناکات لە ئاین ونوێژەکەی.

تەنها ئەوانەی کە نەخۆشـی لەدڵیاندا هەیە ئەم گومانانە سـەرقاڵیان دەکات ودووریان دەخاتەوە لە ئاینەکەیان، ﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّـــــهُ بِهَـــذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّـــــهُ مَن يَشَـاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَـاءُ﴾ واتە: ﴿با ئەوانەی دڵ و دەروونیان نەخۆشــە لە دووڕووەکان و بێ باوەڕان هەر بۆ خۆیان قســە بکەن و بڵێن: نیازی خوا چی یە بەم ژمارەیە؟ بەو شـێوەیە باسـکرا خوا هەر کەسـێکی بوێت گومڕای دەکات، هەر کەسێکیشی بوێت ڕێنموویی دەکات﴾ [المدثر: ٣١].

ولە حیکمەتی بوونی گومـانەکـان ئەوەیە کە ئەم گومـانـانە بەهۆیـانەوە زانـایـان دەناســـرێنەوە لەئاینی خودا، دەبینیت زانا وەڵامی گومانەکان دەزانێت وبەمە جیاوازی ئەو دەردەکەوێـت بەبەراورد لەگەڵ خەڵکی ئـاســـایی کە قوڵ نەبووەتەوە لە ئـاین ونەیخوێندووە، بۆیە خوای گەورە پلەی ئەوانە بەرز دەکاتەوە کە زانستیان هەیە.

هەق وڕاسـتی ڕوون وئاشـکرایە، بەڵام دەبێت شـتی گوماناوی وناڕوون هەبێت چونکە بەهۆیەوە جیاوازی وبژاردن دێتە دی.

ڕێبازی خوای گەورە لە خوڵقێنراوەکانی بریتیە لە تەکلیف (ئەرک پێ سـپاردن)، وڕێبازی تەکلیف هەندێک حیکمەتی لەپشـــتەوەیە، وبراوە ئەو کەســـەیە کە ئەوەی دەیزانێت

دەیکاتە بەڵگە لەسەر ئەوەی شاراوە و وردە، ودۆڕاو ئەو کەسەیە ئەو شتەی سەبارەتی نـازانێـت کردوویەتی بە پەردەیەک وڕێگر دەبێـت لە بەڵگە هێنـانەوە بەو شـــتـانەی سەبارەتی دەزانێت.

٣٠- بۆچی خوای گەورە شـەڕ وخراپەی دروسـتکردووە؟ یان بەمانایەکی تر : چۆن مسوڵمان وەڵامی (دژبێژی-پارادۆکس)ی شەڕ وخراپە بداتەوە؟

و: فیتنەی شەڕ وخراپە ؛ لەوەیە گەورەترین هۆکاری ئیلحاد بێت لەمێژوودا.

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّـــــهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَـابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَـابَتْهُ فِتْنَةٌ انقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِـرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْـرَانُ الْمُبِينُ﴾ واتە: ﴿هەندێك لە خەڵکی هەیە تـــەنها لە یەك حاڵەتدا خواپەرسـتی دەکات (ئەویش ئەو حاڵەتەیە کە دنیا بەدڵی ئەو بێت)، ئەگەر تووشـــی خێرو خۆشـــی بوو دڵی پێی خۆشـــە، خۆ ئەگەر تووشـی تاقیکردنەوەیەك هات، سـواری سـەری خۆی دەبێت و هەڵدەگەڕێتەوە، ئا بەو حاڵەتەی دنیا و قـــیامەت لە دەسـت خۆی دەدات و زەرەرمەندی هەردوو لایە و هەر ئەوەشە خەسارەتمەند و زەرەرمەندی ڕوون و ئاشکرا﴾[الحج: ١١]

کەسی وا هەیە کوفر دەکات بە خوای گەورە بەهۆی فیتنە یان بەڵا یان کارەساتێک کە تووشی بووە.

ولێرەدا مولحید لەوەیە پرسیار بکات: بۆچی شەڕ وخراپە هەیە لە بنچینەدا؟

وەڵامەکە بەسـادەیی: چونکە ئێمە موکەلەفین -جێبەجێکردنی ئەرکە شـەرعیەکانمان لەسەرە-.

ئێمە لەم ژیانەدا لە تاقیکردنەوەداین.

خوای گەورە -سـبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّــرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ واتە: ﴿بێگومان ئێمە ئێوە تاقی دەکەینەوە بەشــەڕ و ناخۆشـــی و بەڵاو بەخێرو خۆشـــی و دارایی و توانایی﴾ [الأنبياء: ٣٥].

خێر وشەڕ هەیە چونکە تۆ موکەلەفیت، وتەکلیف مەبەستە لە بوونت.

وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿الَّـــذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾ واتە: ﴿هەر ئەو خۆی مردن و ژیانی بەدیهێناوە، تا تاقیتان بکاتەوە، کێتان کردەوەی چاکترو پەســـەندترە، هەر ئەویش زاتێکی باڵادەســـتە بەســـەر بێ باوەڕاندا، وە لێخۆشبووە لە ئیمانداران﴾ [الملك: ٢]

بوونی شـــەڕ وخراپە وبەڵا وفیتنەکان، لە خودی خۆیدا گەورەترین بەڵگەیە لەســـەر دروستێتی بابەتی ئاین وهەڵەیی ئیلحاد.

ئەگەر نەوەی جیهانی ماددی بین ئەوا ناتوانین لە خێر وشەڕ تێبگەین.

ئەگەر گەردوون هەمووی بێ مانا بوایە ئەوا تێنەدەگەیشتین لەوەی بێ مانایە،[٣٢] چونکە بەپێی تێڕوانینی ئیلحادی ئێمە بەپێی فەرمانی ماددی توند هەڵســـوکەوت دەکەین، ویاساکانی سروشت بەسەرماندا جێبەجێ دەبێت، وبۆیە لەم چوارچێوەیەدا لە مانای شەڕ تێناگەین ومانای شەڕ نازانین چیە.

ئایا ئاڵۆزترین ئاژەڵ دەزانێت دڕبێژی شەڕ مانای چیە؟

تێگەیشـــتن لە مانای شـــەڕ ئەوەیە کە ئێمە نەوەی ئەم جیهانە نین، وئێمە لە شـــەڕ تێدەگەین لە بنەمای ترەوە جگە لە بنەما مادیە داروینیە بونگەراییەکان.

ئێمە شوێنکەوتووی بنەما ئاسمانیەکانین، نەک شوێنکەوتەی شێوازی ئیلحادی ماددی زەوی بین، وئەمە تاکە ڕاڤەیە بۆ تێگەیشتن لە شەڕ وخراپە.

ئەگەر ئێمە موکەلەف بین کەواتە ســـروشـــتیە فیتنە وتاقیکردنەوە وبەڵا هەبێت ؛ وسروشتیە کە لە شەڕ تێبگەین.

شـــەڕ وخراپە وهەندێک ئازار وتوانای کردنی تاوان ئەمە داواکراوی ســـروشـــتی وسەرەنجامی سەرەتاییە بۆ ئازادی خواست -ئیرادە- وتەکلیفی خودایی.

بوونی شەڕ وخراپە وبەڵا وکارەسات وشەهوەت ئەمانە باشترین دەردەهێنن لە ناخی مرۆڤی چاک وخراپترین دەردەهێنن لەناخی مرۆڤی خراپ.

وحاڵی مولحیدەکان سەیرە نکۆڵی لە بوونی خوڵقێنەر دەکەن بەهۆی بوونی شـەڕەوە، ئەوان ئەم لێکدانەوەیە دەکەن:

---

[٣٢] C. S. Lewis

١- ئەگەر باوکێک خێـــرخواز بێت وخێری بۆ کوڕەکەی بوێت، بۆچی دەیەوێت دەرزیەکی ئازاردەری لێبدرێت دژی میکرۆبەکان؟

٢- ئازارێک هەبوو تووشی کوڕەکە بوو لەکاتی دەرزی لێدانەکەدا؟

٣- کەواتە باوکەکە بوونی نیە.[٣٣]

ئایا ئەمە شیکردنەوەیەکی ژیربێژیە -مەنتیقیە- ؟

پاشـــان ســـروشـــتیە کە ئێمە ســـەبارەت بە هەموو وردەکاریەکی حیکمەتی خودایی نەزانین لە خێر وشەڕدا.

وخوای گەورە هەندێک لە کردەوەکانی خیزری -خضر- باسکردووە لەگەڵ موسا -علیه الســـلام-، ئەگەرچیش ئەو کردەوانە قبوڵ نـاکرێن وڕەت دەکرێنەوە بەشـــێوەیەکی گشتی، بەڵام خێری زۆریان تێدا بوو، وچیرۆکی موسا وخیزر لە قورئاندا نەهاتووە تەنها وەکو چیرۆک وگێڕانەوە، بەڵکو بۆ تێڕامـان وبیرکردنەوەیە وهەروەهـا بۆ دەرخســـتنی کەمی زانستی مرۆڤ وبڕیاردانی بەپەلەیەتی.

ئەوەی جێی سەرسوڕمانە لە بابەتی شەڕدا ئەوەیە: ئەگەر شەڕ نەبوایە ئەوا لەو شوێنە دەرنەئەچوویت کە تێیدا لەدایک بوویت!

وشـــارســـتانیەت بوونی نەدەبوو وشـــار وکارگە وماڵەکان دروســـت نەدەکران وخەڵکی پێویســـتیان بەوە نەبوو کە کار بکەن وخەڵکی بیریان نەدەکردەوە لە ڕووبەڕبونەوەی نەخۆشـی یان چارەسـەرکردنی کێشـەکان یان داهێنانی بیرۆکەیەک ببێتە هۆی هێنانی ئاسانکاری بۆ مرۆڤەکان!

وکەس پێویستی بەوە نەبوو لە شوێنی لەدایکبوونیەوە بڕوات بۆ شوێنێکی تر.

چونکە نە شەڕ ونە کێشە ونە ناڕەحەتی ونە فیتنە ونە خەفەت هەیە بۆئەوەی بەدوای چارەسەرکردنیان بگەڕێت!

بۆچی خۆی تووشی ماندوێتی وشەونخونی وبیرکردنەوە وکارکردن بکات؟

شەڕ پێویستیەکە کە بوونی هەیە لەم دونیایەدا !

[٣٣] [کتێبی: أسس غائبة، م. أحمد حسن، مرکز دلائل. بتصرف].

بۆیە بیر بکەرەوە !

وتەقوای خوای گەورە بکە ؛ چونکە تۆ موکەلەفیت.

وزۆرێک لە خەڵکی کاتێک تووشـی نارەحەتی وفیتنە وشـەڕ دەبن ؛ دەگەڕێنەوە بۆ لای خوای گەورە، ودەبن بە یەکێک لە پیاوچاکان -سبحان الله العظيم وبحمده-.

هەموو قەدەرەکانی خوای گەورە حیکمەت وخێری تێدایە.

دەبێت مسـولمان باوەڕی بە هەموو قەدەرەکانی خوای گەورە هەبێت، پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «ئەگەر هێندەی شاخی ئوحود ئاڵتونت هەبێت ولە پێناو خوای گەورە بیبەخشـیت ئەوا خوای گەورە لێتی قبوڵ ناکات هەتاوەکو باوەڕ بە قەدەر دەهێنیت، وبزانیت ئەوەی تووشـت بووە نەدەبوو تووشـت نەبێت، وئەوەی تووشـت نەبووە نەدەبوو تووشـت ببێت، وئەوەی لەسـەر جگە لە ئەم -بیروباوەڕە- بمرێت دەچێتە دۆزەخەوە».[٣٤]

قەدەرکانی خوای گەورە لە خێر وشەڕ واجبە لەسەر مسوڵمان پێی ڕازی بێت.

وهەموو قەدەرەکانی خوای گەورە خێرە، ئەگەرچیش هەندێکی وا دیار بێت کە شـەڕ وخراپە وتەنگانە وئازارە لەڕووکەشـدا، بەڵام لەکۆتاییدا خێری گەورە وحیکمەتی خودایی مەزنی تێدایە.

[٣٤] [صحيح سنن أبي داود : ٤٦٩٩].

٣١- ئایا ئاین بووە هۆکاری جەنگە ئاینیەکان کە ڕوویدا لەســەر زەوی لەسەردەمێک لە سەردەمەکان؟

وەڵام: مرۆڤایەتی هەزاران ســاڵە لەگەڵ یاســا وشــەریعەتەکانی تەوحید -یەک خوا پەرســتی- ژیاون، و چوار هەزار ســاڵە لەگەڵ ســێ شــەریعەتە ئیبراهیمیە گەورەکان دەژین، وئایین نوێنەری هەڕەشەیەکی ڕاستەوخۆ نەبووە لەسەر ڕەگەزی مرۆڤ، بەڵکو بەها ڕەوشــتەییە باڵاکانی پێشــکەش بە مرۆڤایەتی کردووە کە باوەڕدار و بێدین لەســەری کۆکن، وشــارســتانیەتی ڕەســەنی دامەزراندووە، بەڵکو جەخت دەکەینەوە لەســەر ئەوەی هەموو چاکەیەک کە لەســەر زەوی هەیە بەهۆی کـاریگەری ئەو پێغەمبەرانەیە کە نێردراون بۆ گەلەکان ! ئایین دادگاکانی لە هەزاران دۆســیە ڕزگار کردووە، ولە سەرووی هەمووشیانەوە ئایین بناغەی زانست و ڕەفتار و بەهاکانی داناوە بەمەبەستی بوونی مرۆڤ ! ئەو وڵاتانەی یاسا وشەریعەتە تەوحیدیەکانیان لە باوەش گرتووە ؛ هێشتا هەمەچەشنی کلتوورییان هەیە کە نەیارەکانیان هێشتەوە و بنمیچی پاراســتنی بۆیان دابینکرد لەچوارچێوەی یــــاســا وشــەریعەتەکانی ئاینە تەوحیدیەکە، کەچی لە لایەکی ترەوە تەنها لەماوەی یەک سەدەدا کاتێك هەندێک وڵات نزیکبوونەوە لە ئیلحاد ؛ هەموو مرۆڤایەتی لە لێواری تیــــاچوون بوو لەم سـەدەیەدا ! پاشـان ئەو مولحیدانە دێن وباسی مەترسی ئاین دەکەن لەسەر مرۆڤایەتی ! مێژووی مرۆڤایەتی هەرگیز هیچ مەنهەنجێکی نەدیووە وەکو ئیلحاد مەترســیدار بێت، کۆمەڵکوژییەکانی گولاگ لە یەکێتی ســۆڤیەتی پێشــوو لەســەر دەســتی لینینی مولحید بوو، وقڕکردنی کەمینە نەتەوەییەکـان لە ئەڵمانیـای نـازی، و لەنـاوبردنی چارەکێـک لە دانیشــتوانی کەمبۆدیا لەلایەن مولحید پۆل پۆت بوو، کوشــتنی ٥٢ ملیۆن چینی لە شــۆڕشـــی ڕۆشنبیری گەورەدا لەسەر دەستی مولحید ماو زیدۆنگ بوو، وسەرهەڵدانی کۆمەڵەی میلیشــیا مولحیدەکان لە ئەوروپا کە بە فەرمی ٤٢ هەزار دامەزراوەی ئایینی -کڵێســا ومزگەوت- یان داخســت، ودەیان هەزار کەســی دینداریان کوشــت، هەموو ئەمانە سـەرئەنجام و دەرئەنجامە سـروشـتیەکانی سـەرهەڵدانی ئیلحاد بوو.[٣٥] بەڵکو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم شـەڕی مولحیدەکان بوو، کە بەتێڕوانینە ئیلحادیەکان بڕیاریان دەدا لەســەر ڕەگەزی مرۆڤـایەتی و بە بیرۆکەکـانی هەوڵـدان بۆ پـاکتـاوی ڕەگەزی بەڕێوەدەبرا، دەرئەنجامەکەی قڕکردنی نزیکەی ٥٪ی دانیشــتوانی جیهان بوو، جەنگە

[٣٥] https://en.wikipedia.org/wiki/League_of_Militant_Atheists

جیهانیەکان بوونە هۆی ئەوەی سەرکەوتوو و دۆڕاو سی ساڵ بەرەو پاشەوە بگەڕێنەوە -بەهۆی وێرانبوونی ژێرخانی وڵات ودامەزراوەکانیان-، وفەیلەســوفەکان شــوێنێکی میزکردنیان دانا لەناوەڕاســتی پاریس وەک ئاماژەیەک بۆ کۆتاییهاتنی شــارســتانیەت، شــەڕە ئیلحادیەکانن هێندە جبەخانەی چەکی ئەتۆمیان هێشــتەوە کە بەســە بۆ قڕکردنی تەواوی ڕەگەزی مرۆڤ چەندەها جار، لەڕاســتیدا خوێندنەوەیەکی ســادە بۆ جەنگەکانی سەدەی بیستەم ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئیلحاد هۆکارە بۆ ناڕەحەتی و وێرانی وقـات وقڕی ولەنـاوبردنی ڕەگەزی مرۆڤـایەتی، ئیلحـاد لەدوای خۆی ئەوەی بەجێهێشــت کە لەناوچوونی ڕەگەزی مرۆڤ لە هەر جەنگێکی داهاتوودا ئەگەرێکی دامەزراوە، وئەمە بەرهەمی چاوەڕوانکراوە لە ئیلحادەوە.

٣٢- بۆچی مسـوڵمانان دواکەوتن سـەرەڕای ئەوەی ئاینەکەیان تەوحیدیە لەکاتێکدا ڕۆژئاوا زۆر پێشکەوتووە؟

و: ئەمە پرسیاری شارستانیەتە!

چەندێک پێغەمبەران ناڵاندیان لە ڕووبەڕبونەوەی ئەم پرسیارە.

وچەندێک لە شوێنکەوتووان وازیان لە ڕێبازی ڕاست هێنا بەهۆی ئەم بابەتەوە.

پرسیاری شارستانیەت بنچینەی کوفری ئومەتەکانە بەدرێژایی مێژوو.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَــنُ نَدِيًّا﴾ واتە: ﴿کاتێک ئایەتەکانی ئێمە بەســەر بێ باوەڕاندا بە ڕوون و ئاشــکرا بخوێنرێتەوە، ئەوانەی کە بێ باوەڕ بوون بەوانە دەڵێن کە باوەڕیان هێناوە: باشە کام لەو دوو دەستەیە، جێگەو ڕێگەی خۆش و ژیانی پڕ عەیش و نۆشی بۆ لواوە!! (نەفامان پێوەریان ژیانی دنیای تەمەن کۆتایە)﴾ [مريم: ٧٣].

ئەگەر ئەو ئایەتانە بخوێندرێتەوە کە بەڵگەن لەســەر دروســتێتی ئاین، کافرەکان پێشکەوتنی وڵاتە کافرەکان وەکو بەڵگە دەهێننەوە، ﴿أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا * کام لەو دوو دەســتەیە، جێگەو ڕێگەی خۆش و ژیــــانی پڕ عەیش و نۆشــی بۆ لواوە!! (نەفامان پێوەریان ژیانی دنیای تەمەن کۆتایە)﴾.

توێژەر ئیبراهیم سەکران -خوای گەورە بیپارێزێت- دەڵێت: (ئەمە یاسایەکی مێژوویە وڕێبازێکی گەردوونی دووبارەیە کە سەرسوڕمان پێی کۆتا نایەت ئەگەر کەسێک تێڕامان بکات بۆ مێژووە درێژەکەی، زۆرینەی ئەوانەی کە پەیامی پێغەمبەرایەتیان پێبووە لەلایەن خوای گەورەوە هەتاوەکو بانگەوازی ئیسلامی لەم سەردەمەدا بەردەوام ڕووبەڕووی (هێزی ماددی) بوونەتەوە کە بەسەریاندا سەرکەوتووە وخەڵکی تووشی فیتنە کردووە لە شوێنکەوتنی ئەو وەحیەی هێناویانە.

وسەیری ئەزموونی پێغەمبەران بکە، نزیک لەوەیە هەمووی چیرۆکێکی قسەکەر بێت بۆ گێڕانەوەی ڕووبەڕووبونەوە لەنێوان بانگەوازی -وەحی خودایی- و فیتنەی -هێزی ماددی-، ودەبینیت خەڵکی تووشبوون بە فیتنە وهەڵخەڵەتاندن بە هێزی ماددی، ودڵیانی گرتووە ودووریانی خستووەتەوە لە ملکەچی وتەسلیم بوون بە وەحی، دەبینیت ئەوانەی بانگەوازی دەکەن بۆ ئاین دەناڵێنن بەدەست هەردوویان لە تووشبونی خەڵکی بە فیتنە وهەڵخەتاندنی دیمەنە ماددیەکان، پێغەمبەر نوح -علیه السلام- گەلەکەی پێیان ووت بەڕاشکاوی ماددیانە: ﴿وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا﴾ واتە: ﴿ئێمە تۆ تەنها وەك یەکێك لە خۆمان دەبینین و نابینین ئەوانەی شوێنی تۆ کەوتوون جگە لەوانەی کە هەژارو داماوەکانمانن﴾ [هود: ٢٧].

کاتێک پێغەمبەر موسا -علیه السلام- دەرکەوت زنجیرەی سەرکێشی ولووتبەرزی وسنوور تێپەڕاندنی هێزی ماددی دووبارە بوویەوە بەرامبەر وەحی. ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَن سَبِيلِكَ﴾ واتە: ﴿(جا کاتێک ستەمی فیرعەون لە سنوور دەرچوو) موسا نزای کردوو وتی: پەروەردگارا، بەڕاستی تۆ لە ژیانی دنیادا ناز و نیعمەت و ماڵ و حاڵ و جێگە و ڕێگەی خۆش و ڕازاوەت بەخشیووە بەفیرعەون و دارودەستەکەی، پەروەردگارا، ئەو شتانە بووەتە هۆی ئەوەی کە (خەڵکی) لە ڕێبازو بەرنامەی تۆ وێڵ و گومڕابن﴾ [یونس: ٨٨].

حاڵەتەکە نوێ نەبوو سەبارەت بە پێغەمبەرمان موحەمەد -صلی الله علیه وسلم- ئەوانەی نکوڵییان لە وەحی وپێغەمبەرایەتیەکەی دەکرد کە هێناویەتی، لاوازی ماددی ئەویان وەکو بیانوو دەهێنایەوە بۆ ڕەتکردنەوەی، ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ﴾ واتە: ﴿هەروەها بیانوویان گرت وتیان: ئەوە بۆ ئەم قورئانە

دانەبەزێنرا بۆ سەر پیاوێکی گەورە لە پیاوە گەورەکانی دوو شارەکە؟! (مەبەستیان مەککە و طائف بووە)﴾ [الزخرف: ٣١]).

کۆتایی قسەکانی ئیبراهیم سەکران.

مرۆڤەکان لە هەموو سەردەمەکان و بەدرێژایی مێژووی پێغەمبەرایەتی تووشی بەڵا وفیتنەیەک نەبوون وەک تووشبوون بە فیتنە وهەڵخەڵەتاندنی هێزی ماددی کافرەکان.

ئەگەرچیش لەبنچینەدا هیچ پەیوەندیەک نیە لەنێوان پێشکەوتن وهەق.

پێشکەوتنی ماددی ودواکەوتن هیچ پەیوەندیەکی نیە بەئەوانەی هەق یان پوچەڵیان پێیە.

مەرج نیە بۆئەوەی مرۆڤ کەسێک چاک بێت دەبێت لەڕوانگەی شارستانیەتەوە پێشکەوتوو بێت.

لەوەیە کەسێک دەستگرتوو بێت بە ڕێنماییەکانی ئیسلام بەڵام کەسێکی سادە وهەژار بێت، وبە پێچەوانەیشەوە.

چەندەها ئومەت هەن کە لەڕوانگەی شارستانیەتەوە پێشکەوتوون بەڵام دوورترین کەسن لەشەریعەتی خوای گەورە وئاین و وەحیەکەی، ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا﴾ واتە: ﴿ئایا بەسەر زەویدا نەگەڕاون، تا تەماشا بکەن و سەرنج بدەن چیمان بەسەر ئەو نەتەوانەی پێش ئەماندا هێناوە، لەمان زۆر بەهێزترو بە دەسەڵات تر بوون، زەویان ژێرەو ژوور دەکرد (واتە دەیان کێڵا بۆ کشتوکاڵ و کانزایان لێ دەردەهێنا)و ئاوەدانیان کردبووەوە زیاتر لەمان﴾ [الروم: ٩].

پێشکەوتنی ماددی ودەوڵەمەندی سامان پێوەر نین بۆ ئاماژەکردن بۆ شوێنکەوتووانی هەق وڕاستی، ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ واتە: ﴿جاکاتێک کە پێغەمبەرەکانیان بەبەڵگە و نیشانەی تەواوەوە بۆیان ڕەوانە کرا، لە جیاتی ئەوەی باوەڕیان پێ بهێنن خۆیان دڵخۆش کرد بەو ڕادە کەمەی کە لە زانست و زانیاری هەیانبوو سەرئەنجام هەڕەشەی خوا

لەسەرزاری پێغەمبەراندا یەخەی پێگرتن و ئەوەی کە ئەوان گاڵتەیان پێدەکرد دەستەو یەخەیان بوو، وفەوتاندنی﴿ [غافر: ٨٣]

پێشکەوتنی ماددی لە خودی خۆیدا جێی ستایش نیە وهەروەها جێی سەرزەنشتیش نیە، بەڵکو ستایش دەکرێت هێندەی پەسەندکردنی لەلایەن وەحی خوداییەوە، وهێندەی پەیڕەوکردنی ئاین تێیدا، وهێندەی سوود وەرگرتن لێی لە ئایندا، وهێندەی بەکاریدەهێنیت لە سوود گەیاندن بە خەڵکی وچاککردنی حاڵ وکاروبار وگوزەرانیان لەپێناو خوای گەورە.

ئەمە پێشکەوتنی داواکراوە.

پێوەری هەقیقی چاکترین لەنێوان مرۆڤەکان لەپێشکەوتنی مادیان نیە بەڵکو چاکترین مرۆڤەکان ئەوانەن کە تەقوادارن وکردەوەی چاک دەکەن، وپێشکەوتنی ماددی وەکو ئامرازێک بەکاردێت نەک وەکو مەبەستێک، وەکو ئامرازێک بەکاردێت بۆ خزمەت وسوود گەیاندن بە خەڵکی لەپێناو خوای گەورە.

بۆیە دەبێتە پێشکەوتنێکی ماددی کە پەسەندکراوە لەلایەن وەحی خوداییەوە وئەمیش تاکە پێشکەوتنە کە قبوڵکراوە.

ئەمە جێنشین بوونی ڕاستەقینەیە لەسەر زەوی: جێنشین بوون بۆ بەندایەتی اللە، وجێنشین بوون بۆ پاککردنەوەی ئیمانی بۆ هەموو لایەنەکانی ژیان، ﴿الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ واتە: ﴿ئەوانەی کە ئەگەر پایەدارمان کردن لە زەویدا نوێژ و دروشمەکانی بەچاکی ڕادەگرن، زەکاتیش بەتەواوی دەدەن، فەرمان بەچاکە دەکەن، قەدەغە لە خراپە دەکەن، سەرئەنجامی هەموو کارێکیش هەر بۆ لای خوا دەگەڕێتەوە﴾ [الحج: ٤١]

وبزانە ئەگەر مسوڵمان ئەو کارە بکات کە لەسەریەتی ئەوا خوای گەورە هەموو هۆکارەکانی خێر وئاسوودەیی وپێشکەوتنی پێدەبەخشێت لەدونیادا، وڕزگاری دەبێت وپلەی بەرز دەبێتەوە لە قیامەتدا، ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾ واتە: ﴿خوا بەڵێنی دڵنیابەخش و تەواوی داوە بەوانەی باوەڕیان هێناوە لە ئێوەو کارو کردەوە

چاکەکانیان ئەنجامداوە بە ڕاستی لە ئایندەیەکی نزیکدا جێنشین و پایەداریان دەکات لە وڵاتدا هەروەك چۆن ئیماندارانی پێش ئەمانی جێنشین کردووەو ئەو دین و ئاینەیان بۆ دەچەسپێنێت خوا خۆی پێی ڕازیە، هەروەها ترس و بیمیان بۆ دەگۆڕێت بە ئارامی و هێمنی، ئەو کاتە ئیتر بە تەواوی هەر من دەپەرستن و هەرگیز هیچ جۆرە هاوەڵ و شەریکێکم بۆ بڕیار نادەن، ئەوسا ئەوەی دوای ئەو پایەداریە بێباوەڕ بێت، ئا ئەو جۆرە کەسانە تاوانبارو لە سنوور دەرچوون﴾ [النور: ٥٥]

وکاتێک مسوڵمانان ئاینەکەیان پەیڕەو کرد ؛ پێشەوا بوون لە ئاین ودونیادا.

لەسەر دەستی ئەوان ئیسلام شارستانیەتێکی پێشکەش کرد بەدرێژایی ١٢٠٠ ساڵ بەردەوام بوون وئەمیش درێژترین شارستانیەتە کە بەردەوام بوو بەبێ وەستان یان پچڕان لەم ماوەیەدا.

بەهۆی ئیسلامەوە شارستانیەتی ئیسلامی هاتەدی.

وتەنها ئەم ئاینە شارستانیەتی دامەزراندووە.

ئاینەکانی تر شارستانیەتەکان باوەشیان بۆ کردەوە.

شارستانیەتی ڕۆژئاوایی مەسیحیەتی لەخۆگرت، وشارستانیەتی هیندی هیندۆسیەتی لەخۆگرت.

تاکە ئاین کە شارستانیەتی دامەزراد: ئاینی ئیسلامە.

کاتێک مسوڵمانان زانیان چی شتێکیان لەسەرە بۆئەوەی پابەندی بن لە ئاینەکەیان ؛ ئەو کات بوون بە پێشەوای جیهان لەڕوانگەی ماددی وڕۆحیەوە.

وکاتێک ئیسلام چووە نێو قوستەنتینیە لەساڵی ١٤٥٣ ز، سەدە تاریکەکانی ناوەڕاست لەئەوروپا کۆتایی هات.

مێژووی کۆتایی هاتنی سەدە تاریکەکان ساڵی ١٤٥٣ بوو، هەمان ساڵە کە تێیدا ئیسلام چووە نێو ئەوروپا.

هەر کە ئیسلام چووە نێو ئەوروپا نور وڕۆشنایی زانست تێیدا درەوشایەوە.

وله كتێبخانەی كۆنگرێس له بنمچی هۆڵی سـەرەكی چەند بازنەيەک نەخشـێنراون كه ئاماژەن بۆ سـەرچاوەكانی پێشكەوتنی شارستانيەتی ڕۆژئاوايی، وئيسلام تاكه ئاينه كه لەو حەوت بازنەيەدا ناوی هێنراوە.

ئيسلام تاكه ئاينه كه ناوی هێنراوە، لەباسكردنی سەرچاوەكانی زانسته سروشتيەكان.

ئيسلام:فيزيا ISLAM: PHYSICS

بازنـــــەكانی تر ناوی وڵاتەكانی تێدايه و ئەوەی پێشـكەشـيان كردووە له پێشـكەوتنی ئەدەبی و هونەری و زمانەوانی!

ئيسـلام زانســتی پێشــكەش كردووە، و بەدرێژايی ٧٠٠ ســاڵ زمانی نێودەوڵەتی بۆ زانستەكان ؛ زمانی عەرەبی بووە.[٣٦]

ئەگەر موسڵمانان چاك بن لەديندارێدا ئەوا ژيانی دونيايشيان چاك دەبێت.

٣٣- بەرهەمەكانی پەرستنی الله -سبحانه وتعالى- چين؟

مرۆڤ به فيترەتی خۆی نــاناسێت ورۆحی ئارام نابێت ونارەحەتی دڵی لاناچێت مەگەر به پەرستنی الله نەبێت، ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللَّـهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّـهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ واته: ﴿ئەوانەی باوەڕيان هيناوەو دڵ و دەروونيان ئارام دەبێت به قورئان و پەيامـەكـەی خوای پـەروەردگـار، ئـاگـاداربن دڵـەكـان: هـەر بـه قورئـان و يـادی خواو (پاپەندبوون به ئاينەكەيەوە) خۆش دەبن و دەحەوێنەوە﴾ [الرعد: ٢٨]

پەرسـتن دەبێته هۆی ئارامی سينه ودڵ، ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ * ســـوێند به خوا ئێمه چاك دەزانين كه بەڕاســـتی دڵی تۆ تەنگ دەبێت بەو گوفتارە نابەجێيەی كه خوانەناسـان دەيڵێن (٩٧) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ * (جا له هەموو كاتێكدا، به تايبەت له كاتی دڵ تەنگيدا) تەسـبيحات و سـوپاس و سـتايشی پەروەردگارت بكەو له ڕيزی سـوژدە بـــــەرانداب (٩٨) وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ *

٣٦ https://www.telegraph.co.uk/news/science/science-news/3323462/Science-Islams-forgotten-geniuses.html

بەردەوامیش پەروەردگارت بپەرســـتە هەتا مردن یەخەت پێدەگرێت (ئەو كاتە ئیتر بەیەك جاریی ڕزگارت دەبێت لە هەموو ناخۆشیەكان) (٩٩)﴾[الحجر].

پەروەردگارت بپەرستە؛ بۆئەوەی دڵ وسینەت ئارام بێت.

بۆیە دوو ڕكات بە خشـــوع و بیركردنەوە كاریگەریان هەیە لەســـەر نەفسـی مرۆڤ كە چەندەها كاتژمێر دانیشتن بۆ ئارامی دەروونی ئەم كاریگەریەی نابێت.

پەرســـتن هۆكارە بۆ ئارامی دەروونی مرۆڤ، و هەموو یەكێك كە دوورە لە یادی اللە ؛ دڵ وسینەی تەنگ ونارەحەتە، دەبینیت بەردەوام هەڵپەیەتی بۆ دونیا نە تێر دەبێت و نە ئارام دەبێتەوە، ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ﴾ واتە: ﴿ئەوەیش ڕوو وەربگێرێت لە بەرنامە و یادی من و پشـــتی تێ بكات، بێگومان بۆ ئەو جۆرە كەســـانە ژیانێكی ترش و تاڵ و ناخۆش پێش دێت، لە ڕۆژی قیامەتیشدا بەكوێری حەشری دەكەین..﴾ [طه].

هەرچەندە مرۆڤ ڕزقی فراوان بێت بەبێ باوەڕ دڵ وسینەی تەنگ ونائارام دەبێت، ولە كێبڕكێییەكی توندداپە كە كۆتایی نایــــــەت بەرامبەر نەزانراو بۆیە بەردەوام شـــڵەژاو ونائارامە.

پێغەمبەر -صـلی اللە علیە وسـلم- دەفەرموێت: (هەركەسـێک سـەرقاڵی تەنها دونیا بێت؛ ئەوا خوای گەورە تووشی سەرلێشێواوی دەكات لەكاروبارەكانی، وهەژاری دەخاتە نێو چاوانیەوە، وهێندە لەدونیای دەسـتدەكەوێت كە بۆی نووسـراوە، وئەوەی قیامەت نیەتی بێت ؛ ئەوا خوای گەورە كاروباری دامەرزاو دەكـات، ودەوڵەمەنـدی دەخـاتە نێو دڵیەوە، ودنیا بە ملكەچی بۆی دێت).[٣٧]

پەرستن وا لە مسوڵمان دەكات كە ملكەچی دونیا نەبێت، وئازاد دەبێت.

وبۆیە ئەو مسوڵمانەی كە خوای گەورە دەپەرستێت بەهەق وڕاسـتی ئەوە مرۆڤێكە كە لە مانای ژیان تێگەیشـتووە، ولە بەهای ژیان تێگەیشـتووە، وتێگەیشـتووە مەبەسـتی بوونی چیە لەم جیهـانەدا، وتێـدەگـات ئەو لەم ژیـانەدایە بۆئەوەی تـاقی بكرێتەوە وپەروەردگاری بپەرسـتێت بەهەق وڕاسـتی نەک بۆئەوەی لە دڵەڕاوكێ وشـڵەژان بژێت بێ ئەوەی هیچ ســـوودێـک هەبێـت لەژیـانی، خوای گەورە -ســـبحـانـە وتعـالی-

---

[٣٧] [صحیح سنن الترمذي : ٢٤٦٥].

دەفەرمویت: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ واتە: ﴿هەر ئەو خۆی مردن و ژیانی بەدیهێناوە، تا تاقیتان بکاتەوە، کێتان کردەوەی چاکترو پەسەندترە﴾ [الملك: ٢].

٣٤- ئایا ئاماژەکانی تەسلیم وملکەچبوون بۆ اللە -سبحانە وتعالی- چیە؟ یان بەشێوازێکی تر :چۆن دەزانیت تۆ تەسلیم وملکەچیت بۆ اللە بەشێوەیەکی تەواو وکاملْ؟

و: نیشانەکانی ملکەچی وتەسلیم بوون بۆ خوای گەورە چوارن، ئەوانیش بریتین لە:

یەکەم: بەندایەتی بۆ خوای گەورە لە هەموو بچووک وگەورەیەک لە ژیانتدا، خوای گەورە دەفەرمویت:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ بێگومان نوێژ و (بەندایەتی) و قوربانی و ژیان و مردنم هەر بۆ خوای پەروەردگاری هەموو جیهانیانە (١٦٢) لا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ * ئەو زاتە هیچ هاوەڵ و هاوبەش و شەریکێکی نیە و من بەوە فەرمانم پێدراوە و من یەکەم کەسی موسوڵمانانم (١٦٣) ﴾[الأنعام].

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ بێگومان نوێژ و (بەندایەتی) و قوربانی و ژیان و مردنم هەر بۆ خوای پەروەردگاری هەموو جیهانیانە﴾ : هەموو کردەوەیەک بۆ خوای گەورە دەکەم، نوێژ دەکەم بۆ اللە، وگوێڕایەڵی دایک وباوکم دەبم لەپێناو خوای گەورە، وفێر دەبم بۆئەوەی سوود بەخەڵکی بگەیەنم لەپێناو خوای گەورە، ودەخەوم بۆئەوەی بەهێز بم لە بەیانی وئەو کردەوانە ئەنجام بدەم کە خوای گەورە فەرمانی پێمکردووە.

ئەمە بەندایەتیە بۆ خوای گەورە لە هەموو کارێکدا، ویەکەم ئاماژە ونیشانەی ملکەچی وتەسلیم بوونە بۆ اللە.

نیشانەی دووەم: بۆئەوەی تەسلیم وملکەچی خوای گەورە بیت بەتەواوی وکاملْی ؛ دەبێت شوێنی فەرمانەکانی خوای گەورە بکەویت وپەیڕەویان بکەیت ودوور بکەویتەوە لەو شتانەی خوای گەورە نەهی لێیان کردووە، خوای گەورە -سبحانە وتعالی-

دەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّـــهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، فەرمانبەرداری خواو پێغەمبەرەکەی بن و لە بەرنامەی ئەوزاتە پشـــت هەڵمەکەن، لەکاتێکدا ئێوە تێدەگەن و دەبیســـن﴾ [الأنفال: ٢٠].

وخوای گەورە -عز وجل- دەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّـــلْمِ كَافَّةً﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی ئیمان و باوارتان هێناوە هەر هەمووتان خۆتان بخەنە ژێر سایەی ئیسلامەوە و بە تەواوی پەیڕەوی بکەن﴾ [البقرة: ٢٠٨].

﴿فِي السِّلْمِ﴾ واتە: بێنە نێو ئاینی ئیسلامەوە.

﴿فِي السِّلْمِ﴾ واتە: پابەندی هەموو فەرمـــانێک بن کە خوای گەورە فەرمانی پێکردووە ودوور بکەونەوە لە هەموو شتێک کە ئەو زاتە مەزنە نەهی لێکردووە.

خوای گەورە فەرمانی کردووە بەشـــتێک ؛ پەیڕەو وجێبەجێی دەکەم، وئەگەر نەهیم لێبکات لەشـــتێک ئەوا لێی دوور دەکەومەوە، ئەمە تەواوی تەسـليم وملکەچبوونە بۆ اللّٰه -سبحانە وتعالی-.

نیشـــانەی ســـێیەم: کە ئاماژەیە بۆ ملکەچبوون بۆ اللّٰه بریتیە لە حوکم وفەرمانڕەوایی کردن بە شەریعەتەکەی، ڕازین بە شەریعەتەکەی وقبوڵی دەکەین.

شـــەریعەتەکەی خودا هەمووی قبوڵ دەکەین، ونکۆڵی لە هیچ شـــتێکی ناکەین بۆ نمونە نکۆڵی کردن لە سزاکانی شەریعەت، دەبێت ڕازی بین بە شەریعەتی اللّٰه، چونکە خوای گەورە دەزانێت چی باشــە بۆ خوڵقێنراوەکانی، ودەزانێت بەهۆی ئەم ســزایانەوە کۆمەڵگا پاک دەبێتەوە، ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ واتە: ﴿مەگەر خوا نازانێت کێی دروســـت کردووەو چۆنی دروســـت کردووە، لەکاتێکدا ئەو زاتە وردکارو بە سۆزو ئاگایە﴾ [الملك: ١٤].

وخوای گەورە -ســبحانە وتعالی- دەفەرمویت: ﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَـــنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴾ واتە: ﴿ئایا ئـــەوانە حوکم و فەرمانڕەوایی جاهیلیەت و نەفامیان دەوێت و ئەویان لاپەســەندە؟! (ئاخر بۆ بیرناکەنەوە) کێ هەیە بەقەدەر خوا حوکمی جوان و چاک و بەجێ بێت، (بەتایبەت) لای ئەو کەسانەی کە بەوردیی سەرنج دەدەن و ویژدان و هەستی زیندوویان هەیە﴾ [المائدة: ٥٠].

تەنها خوای گەورە دەزانێت چی باشترینە بۆ خەڵکی بۆ دونیا وقیامەتیان.

پەیڕەو وجێبەجێکردنی شـــەریعەتی اللە دەبێتە هۆی پاکبوونەوەی خەڵکی ولە هێمنی وئاسایش دەژین.

پیاوێک کە بانگەشـــەی ئەوەی دەکرد باوەڕی بە اللە هەیە وباوەڕی بە ئەوە هەیە کە دابەزیووە بۆ پێغەمبەر -صلی اللە علیە وسلم- ڕۆیشت بۆ لای کەعبی کوڕی ئەشرەفی جولەکە بۆئەوەی حوکمی بۆ بکات لە مەســـەلەیەک، لەجیاتی ئەوەی بچێت بۆ لای پێغەمبەری خودا -صـلی اللە علیە وسـلم- لەترسـی ئەوەی نەوەک پێغەمبەر -صـلی اللە علیە وســلم- حوکمێک بکات کە پێی خۆش نەبێت، بۆیە چوو بۆ لای جولەکەکە ؛ بەڵکو حوکمێکی بۆ بـدات پێی خۆش بێـت، و لەمبـارەیەوە خوای گەورە -ســـبحـانـە وتعالی- ئەم ئایەتەی دابەزاند: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِـكَ يُرِيـدُونَ أَن يَتَحَـاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَـدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِـهِ وَيُرِيـدُ الشَّــيْطَانُ أَن يُضِــلَّهُمْ ضَــلَالًا بَعِيدًا﴾ واتە: ﴿ئایا نەتڕوانیووەتە ئەو (دووروووانەی) لافی ئەوە لێ دەدەن گوایە بەڕاستی باوەڕیان هێناوە بەوەی کە بۆ تۆ ڕەوانەکراوە و بەوەش کـە پێش تۆ ڕەوانـەکراوە (بۆ پێغـەمبـەران)! کـەچی دەیـانـەوێـت ڕووبکـەنـە زۆردارو جادووگەرو خوانەناسان تا دادوەریان لە نێواندا بکەن و چارەسەری کێشەکانیان بکەن، لەکاتێکدا بە ڕاســـتی فەرمانیان پێدراوە کە باوەڕیان بە (تاغوت) نەبێت، شـــەیتانیش دەیەوێت گومڕایان بکات بەگومڕاییەکی دوورو بێ سنوور﴾ [النساء: ٦٠]

ئەگەر مســـوڵمانێکی ملکچ بیت بۆ خوای گەورە ئەوا دەبێت پابەندی شـــەریعەتەکەی بیت وپەیڕەوی بکەیت، وملکەچ بیت بۆ حوکمی اللە ئەگەرچیش پێچەوانەی ئارەزووت بێـت، نەک واز لە شـــەریعەتی اللە بهێنیـت وبچیـت بۆ لای جولەکەیەک بۆئەوەی حوکمێکت بۆ بدات لە مەسەلەیەک بۆئەوی ڕازیت بکات.

وخوای گەورە -عز وجل- لەم ئایەتانەدا دەفەرموێت: ﴿وَمَا أَرْسَـلْنَا مِن رَّسُـولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّـــهِ﴾ واتە: ﴿هیچ پەیامبەرێکمان نـــەناردوە مەگەر تەنها بۆ ئەوەی گوێڕایەڵی بکرێت بەفەرمانی خوا﴾ [سورة النساء: ٦٤]

خوای گەورە پێغەمبەرانی نەناردووە بۆئەوەی وازیان لێبهێنین وشـــوێنیان نەکەوین وحوکم بە شەریعەتی تر بکەین.

پاشـــان خوای گەورە -عز وجل- کۆتایی دەهێنێت بە وانە وپەند وەرگرتن لەم ڕووداوە وهاوشـــێوەکانی ؛ بەئایەتێک کە گرنگی ملکەچبوون بۆ شــەریعەتی خوای گەورە ڕوون دەکاتەوە، پەروەردگار -عز وجل- دەفەرموێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ واتە: ﴿نەخێر (وانیە کە خۆیان بە باوەڕدار نیشـــیان دەدەن) ســـوێند بەپەروەردگارت بڕوادار نین هەتاوەکو تۆ نەکەنە دادوەر لە هەر ئاژاوە و دووبەرەکیەکی نێوانیان دا لە پاشـــان هەســـت نەکەن لە دەرونیاندا بەهیچ بێزارییەک لەو بڕیارەی تۆ داوتە و ملکەچ نەبن بەملکەچیەکی تەواو﴾ [النساء: ٦٥].

دەبێت مسوڵمان بەتەواوی ملکەچی شەریعەتی الله بێت، ملکەچبوون بۆ شەریعەتی الله لە نیشانەکانی پەیڕەوکردنی ئاینی ئیسلامە !

نیشـــانەی چوارم: کە ئاماژەیە بۆ تەســـلیم وملکەچبوون بۆ قەدەرەکانی خوای گەورە، هەموو شـــتێـک خوای گەورە لە قەدەردا نووســـیویەتی بۆیە مســـوڵمان ملکەچی فەرمانەکانی خوای گەورە دەبێت لە هەموو قەدەرەکانیدا، لە خێر وشەڕدا.

ئەگەر مسوڵمان خێرێک بێـــتە ڕێگای ؛ شوکر وسوپاسی الله دەکات، وئەگەر تووشی زیانێک بێت ؛ ئارام دەگرێت.

ئەگەر خوای گەورە خۆراکی چاک یان ماڵی جوان یان ســـەرکەوتن لەخوێندن یان لەش ساغی یان کەسوکاری چاکی پێبەخشیت ؛ ئەوا دەبێت شوکر وسوپاسی خوای گەورە بکەیت.

وئەگەر مسـوڵمان تووشـی زیانێک بێت لە نەخۆشـی یان هەژاری یان بەڵا وکارەسـات یان خەم وخەفەت ؛ دەبێت لەســـەر ئەم زیانە ئارام بگرێت وداوای یارمەتی لە خوای گەورە بکات، ئەمە حاڵی مســـوڵمانە تەســـلیم وملکەچی پەروەردگاریەتی -ســـبحانە وتعالى-.

هەموو شـــتێـک بە قەدەری خوای گەورە -عز وجل- : لەش ســـاغی ونەخۆشـــی ودەوڵەمەندی وهەژاری وهتد هەموو شـتێـــک بە قەدەر وحیکمەتی خوای گەورەیە، ومســـوڵمان دەبێت ڕازی بێت بە قـــــەدەری خوای گەورە چونکە ئەو لەســـەری نوسیوویەتی.

پەروەردگار -سبحانه وتعالى- دەفەرمویت: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ واته: ﴿بێگومان ئێمه هەموو شتێكمان بەئەندازەو نەخشەی دیاریكراو دروست كردووە﴾ [القمر: ٤٩].

وخوای گەورە دەفەرمویت: ﴿قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّـهُ لَنَا﴾ واته: ﴿(ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) تۆش بڵێ: هەرگیز لەوە زیاترمان بۆ پێش نایەت جگەلەوەی كە خوا بۆی نوسیووین (هەرچیش بۆمان پێش دێت هەر خێرە بۆمان)﴾ [التوبة: ٥١].

تەنها ئەوە دێتە ڕێمان كە خوای گەورە لە قەدەردا بۆ ئێمە دایناوە.

وپەروەردگار دەفەرمویــــت: ﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّـــــهِ﴾ واته: ﴿هیچ كەسێكیش نامرێت مەگەر بەویستی خوا نەبێت﴾ [آل عمران: ١٤٥].

ئەجەلەكان خوای گەورە لەقەدەردا نووسیویەتی.

وهەموو شــتێـك لەگەردوونـدا ڕوودەدات وهەموو گەردیلەیەک دێـت ودەڕوات لە جیهاندا وهەموو ڕووداوێک، بە زانســـت و ویســـت وقەدەر وحیكمەتی خوای گەورە ڕوودەدات.

پەروەردگارمان -ســبحانه وتعالى- دەفەرمویت: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَــيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا﴾ واته: ﴿هەموو شــتێكی دروســتكردووە بە ئەندازە و قەبارە و شــێوە و تام و بۆن و ڕەنگ و جیاوازی هەمە جۆر... هتد، نەخشـــەی ڕێک و پێكی بۆ هەموو شـــتێک داناوە (بە شـێوەیەک كە پێویسـتیەكانی ئادەمیزاد دابین بكەن و لە خزمەتیدا بن)﴾ [الفرقان: ٢]، خوای گەورە -سبحانه وتعالى- هەموو شتێكی خوڵقاندووە ولە قەدەردا نووسـیویەتی، وئەوەی خوای گەورە ویستی لەسەر بێت ؛ ڕوودەدات، وئەوەی ویستی لەسەر نەبێت ؛ ڕوونادات.

من وەكو مسـوڵمانێک داواكراوە لێم كە تەسـلیم وملكەچی هەموو قەدەرەكانی خوای گەورە بم -عز وجل-.

بەم شێوەیە مرۆڤ مسوڵمان دەبێت وملكەچ دەبێـت بۆ اللّه.

ولە كۆتاییدا ! چۆن ببم بە مسوڵمان وبێمە نێو ئاینی ئیسلامەوە؟

ئیسـلام ئاینی الله یە بۆ هەموو مرۆڤایەتی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ واتە: ﴿ئاینی ڕاست لای خوای گەورە ئیسلامە﴾ [آل عمران].

ئیسـلام تاکە ئاینە کە خوای گەورە قبوڵی دەکات و لەلای ئەو زاتە پەسـەندە، وهیچ ئاینێکی تر قبوڵ ناکات، ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واتە: ﴿و هەرکەسێک ئاینێکی تر پەیڕەو بکات جگە لە ئیسلام هەرگیز لێی قبوڵ ناکرێت لە قیامەتیشدا لە دۆڕاوەکان دەبێت﴾ [آل عمران: ٨٥].

بۆیە دەبێت هەموو مرۆڤێک مسوڵمان بوون وئیسلامەتی خۆی ڕابگەیەنێت.

چونکە ئیسـلام هۆکاری ڕزگاربوونە لە دۆزەخ وهۆکارە بۆ بەدەسـتهێنانی ڕەزامەندی خوای گەورە وبەهەشت.

هاتنە نێو ئیسـلام نیعمەتێکە لە گەورەترین نیعمەتەکان، بەڵکو گەورەترین نیعمەتە وگرنگترین شتە لە بووننتدا.

وئیسلامەتی لەڕاستیدا گەڕانەوەیە بۆ فیترەت وئەقڵ.

هاتنە نێو ئیسـلام زۆر ئاسـانە وپێویسـتی بە ڕێوڕەسـم وشـتی فەرمی نیە، بەڵکو تەنها لەسـەر مرۆڤە کە شـایەتمان بڵێت: (أشـهد أن لا إله إلا الله وأشـهد أن محمدًا رسـول الله).

وبەم شێوەیە دەبێتە مسوڵمان.

پاشان ئەوەی داواکراوە لە ئاینی ئیسلامدا پەیڕەوی دەکات.

وڕێنموێنی دەکەم بە سـەیرکردنی ماڵپەڕی ئیسـلام هاوس (دار الإسـلام)، وهەریەکێک بەپێی زمانەکەی، بۆئەوەی مسوڵمانی نوێ بزانێت چۆن ئاینی ئیسلام پەیڕەو بکات.

بەستەری ماڵپەرەکە: https://islamhouse.com/ar

پێڕست

(كلیك بكە لەسەر سەرە بابەتەكان بۆ چوونە سەر بابەتەكە لە لاپەڕەكەی خۆیدا)

ڕاکردن لە ئیلحاد بەرەو ئیسلام ٤

١- مانای ئیلحاد چیە؟.. ٩

٢- چی عەیب وڕەخنەیەك لە ئیلحاد دەگرن؟.. ٩

٣- ئایا بەڵگە چیە لەسەر بوونی پەروەردگار؟ ١٠

٤- مانای بەڵگەی هێنانە بوون چیە؟... ١٠

٥- مانای بەڵگەی بەڕێوەبردن و وردی -کامڵی- لەدروستکردندا چییە؟ ١٢

٦- بۆچی ناکرێت مرۆڤ وزیندەوەرەکانی تر سەرچاوەیان لە بوونەوەری بچووکی سادە وسەرەتایی پێکهاتبێت ودروست بووبن؟... ١٥

٧- ئایا نمونەکان چین لەسەر بەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان- و وردی -کامڵی- لەدروستکردندا؟ ١٧

٨- هەندێک لە مولحیدەکان ڕەخنە دەگرن لە بەڵگەی بەڕێوەبردن -گرنگیپێدان-، دەڵێن :هەندێک کەموکورتی هەیە وەکو نەخۆشیەکان وبومەلەرزەکان؟.......... ٢٣

٩- ئایا چی ڕێگرێک هەیە لەوەی هۆکارێکی ماددی هەبێت کە گەردوونی دروستکردبێت؛ بۆ نمونە :شارستانیەتێکی تر یان شتێکی تر؟ بۆچی تەنها دەبێت خودای ئەزەلی دروستی کردبێت بەدیاریکراوی؟.. ٢٤

١٠- ئێمە یاساکان دەزانین کە ڕکێف بە گەردوون دەکەن وهۆکارەکانی بومەلەرزە دەزانین، ئیتر چ پێویستیەکمان بە خوڵقێنەر هەیە ؛ چونکە ئێمە هەموو یاساکان دەزانین؟... ٢٥

١١- چ ڕێگرێک هەیە لەوەی سەرچاوەی گەردوون ؛ ڕێکەوت -سودفە- بێت؟ ٢٧

١٢- چۆن ڕەدی مولحید بدەینەوە کە دەڵێت :گەردوون لە ئەزەلەوە -لە ڕابردووی بێ سەرەتا- بوونی هەبووە؟ ٢٧

١٣- بۆچی یاسای هۆكارگەرایی لەسەر خوڵقێنەر جێبەجێ نابێت؟ یان بەشێوازێكی تر :ئایا كێ خوڵقێنەری دروست كردووە؟ ٢٨

١٤- گەردوون مەزنە ؛ ئەی چۆن ئێمە بەم قەبارە بچووكەوە دەبینە چەقی ئەم گەردوونە مەزنە؟.. ٢٩

١٥- هەندێک لە مولحیدەكان دەڵێن :زۆر ئەستێرە هەیە بۆیە بە پێی بیرۆكەی ئەگەرەكان ئاساییە ئەستێرەیەک هەبێت گونجاو بێت بۆ ژیان لەسەری ..ئایا ئەم بەڵگەهێنانەوەیان دروستە؟ ٣٢

١٦- بۆچی ناكرێت زیاتر لە یەک خوڵقێنەری ئەزەلی هەبێت؟.......................... ٣٤

١٧- بۆچی ئاین؟.. ٣٥

١٨- چ ڕێگرێک هەیە لەوەی ئەم ڕەوشتانە دەرەنجامی مێشک وكۆمەڵگا بن؟..... ٣٨

١٩- زیاتر لە خوایەک هەیە لە شارستانیەتەكانی سەر زەوی، بۆچی تەنها باوەڕهێنان بە الله بەتایبەتی؟ ٤٠

٢٠- ئەگەر مرۆڤ شتێک بكات كە پێویستی پێ نیە ئەمە گاڵتەجاریە !وخوای گەورە پێویستی بە ئێمە نیە ئیتر بۆچی ئێمەی دروست كردووە؟ ٤١

٢١- چۆن خوای گەورە بناسین؟ ٤٤

٢٢- ئاینی زۆر هەیە بۆچی تەنها شوێنی ئیسلام بكەوین؟ ٤٨

٢٣- ئیسلام چییە؟ ٤٩

٢٤- ئایا ئیسلام دەتوانێت وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە كە ئەقڵەكان نەیانتوانیوە وەڵامیان بدەنەوە، وەک :ئێمە لە كوێوە هاتووین؟ بۆچی ئێمە لێرەین لەم دونیایە؟ سەرەنجام وچارەنووسمان بەرەو كوێیە؟.. ٥١

٢٥- چۆن زانیت كە موحەمەد -صلى الله عليه وسلم- پێغەمبەرە لەلایەن خوداوە نێردراوە؟.. ٥٢

٢٦- چۆن بزانم كە داواكراوە لێم باوەڕ بە الله بهێنم؟.................................... ٦١

٢٧- ئایا دەبێت ئیمان هێنان بە الله بەس بێت وكوفر بكرێت بە پێغەمبەران؟ ..٦٣

٢٨- ئایا کافر پاداشت دەدرێتەوە لەسەر کردەوە چاکەکانی لەلایەن اللە وە؟ ٦٤

٢٩- ئەگەر ئیسلام ئاینی هەق وڕاستی بێت بۆچی گومان هەیە سەبارەت بە ئاینی ئیسلام؟ ٦٦

٣٠- بۆچی خوای گەورە شەڕ وخراپەی دروستکردووە؟ یان بەمانایەکی تر :چۆن مسوڵمان وەڵامی (دژبێژی -پارادۆکس)ی شەڕ وخراپە بداتەوە؟...................... ٦٨

٣١- ئایا ئاین بووە هۆکاری جەنگە ئاینیەکان کە ڕوویدا لەسەر زەوی لەسەردەمێک لە سەردەمەکان؟.. ٧٢

٣٢- بۆچی مسوڵمانان دواکەوتن سەرەڕای ئەوەی ئاینەکەیان تەوحیدیە لەکاتێکدا ڕۆژئاوا زۆر پێشکەوتووە؟...٧٣

٣٣- بەرهەمەکانی پەرستنی اللە -سبحانە وتعالی- چین؟.............................٧٨

٣٤- ئایا ئاماژەکانی تەسلیم وملکەچبوون بۆ اللە -سبحانە وتعالی- چیە؟ یان بەشێوازێکی تر :چۆن دەزانیت تۆ تەسلیم وملکەچیت بۆ اللە بەشێوەیەکی تەواو وکامڵ؟...٨٠

وله کۆتاییدا !چۆن ببم بە مسوڵمان وبێمە نێو ئاینی ئیسلامەوە؟..................٨٥

ننشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

IslamHouse.com

مرجعية مجانية إلكترونية
موثوقة للتعريف بالإسلام

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تضم تفاسير وتراجم
موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة تضم ترجمات للأحاديث
النبوية وشروحها بعدة لغات

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com

موسوعة تضم ترجمات المصطلحات
الإسلامية وشروحها بعدة لغات

منتقى
المحتوى الإسلامي

موسوعة تضم المنتقى من
المحتوى الإسلامي باللغات

جمعية الدعوة
وتوعية الجاليات بالربوة

جمعية خدمة المحتوى
الإسلامي باللغات